

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

**cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea
jurisdicției constituționale în anul 2024**

CHIȘINĂU

16 ianuarie 2025

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

nei Domnica MANOLE, Președinte,
nei Viorica PUICA,
dlui Nicolae ROȘCA,
nei Liuba ȘOVA,
dlui Serghei ȚURCAN,
dlui Vladimir ȚURCAN, judecători,
cu participarea nei Elena Tentiuc, șefa Secretariatului Curții,

examinând în ședință plenară Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2024,

având în vedere prevederile articolului 26 din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, articolului 61 alin. (1) și articolului 62 lit. f) din Codul jurisdicției constituționale nr.502 din 16 iunie 1995,

în baza articolului 10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolului 5 lit. i) și articolului 80 din Codul jurisdicției constituționale,

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2024, conform anexei.
2. Prezenta hotărâre se publică în „*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*”.

Președinte

Domnica MANOLE

***Chișinău, 16 ianuarie 2025,
HCC nr. 1***

**RAPORT
PRIVIND EXERCITAREA JURISDICȚIEI CONSTITUȚIONALE ÎN ANUL 2024**

TITLUL I. CARACTERISTICA GENERALĂ

A. Statutul și atribuțiile Curții Constituționale

Curtea Constituțională a Republicii Moldova, ca singura autoritate de jurisdicție constituțională, este autonomă și independentă de cele trei puteri ale statului: legislativă, executivă și judecătorească. Acest statut este reglementat prin Constituție, care definește principiile fundamentale și atribuțiile esențiale ale Curții. Rolul principal al Curții Constituționale este de a proteja valorile statului de drept, inclusiv garantarea supremației Constituției, promovarea separației puterilor în stat și asigurarea responsabilității reciproce între cetățeni și stat. Aceste funcții esențiale sunt exercitate prin instrumentele prevăzute de Constituție.

Atribuțiile constituționale, prevăzute de art. 135 din Constituție, sunt dezvoltate în Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 și Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, care reglementează, *inter alia*, procedura de examinare a sesizărilor, modul de alegere a judecătorilor Curții Constituționale și a Președintelui Curții, atribuțiile, drepturile și responsabilitățile acestora. Astfel, în temeiul prevederilor constituționale, Curtea Constituțională:

- a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
- b) interpretează Constituția;
- c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
- d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
- e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;
- f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
- g) rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice;
- h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

B. Componenta Curții Constituționale

Potrivit articolului 136 din Constituție, Curtea Constituțională este compusă din șase judecători, numiți pentru un mandat de șase ani. Pe parcursul anului 2024, Plenul Curții Constituționale a funcționat în componență deplină, și anume:

dna Domnica MANOLE, Președinte,

dna Liuba ȘOVA,

dna Viorica PUICA,

dl Nicolae ROȘCA,

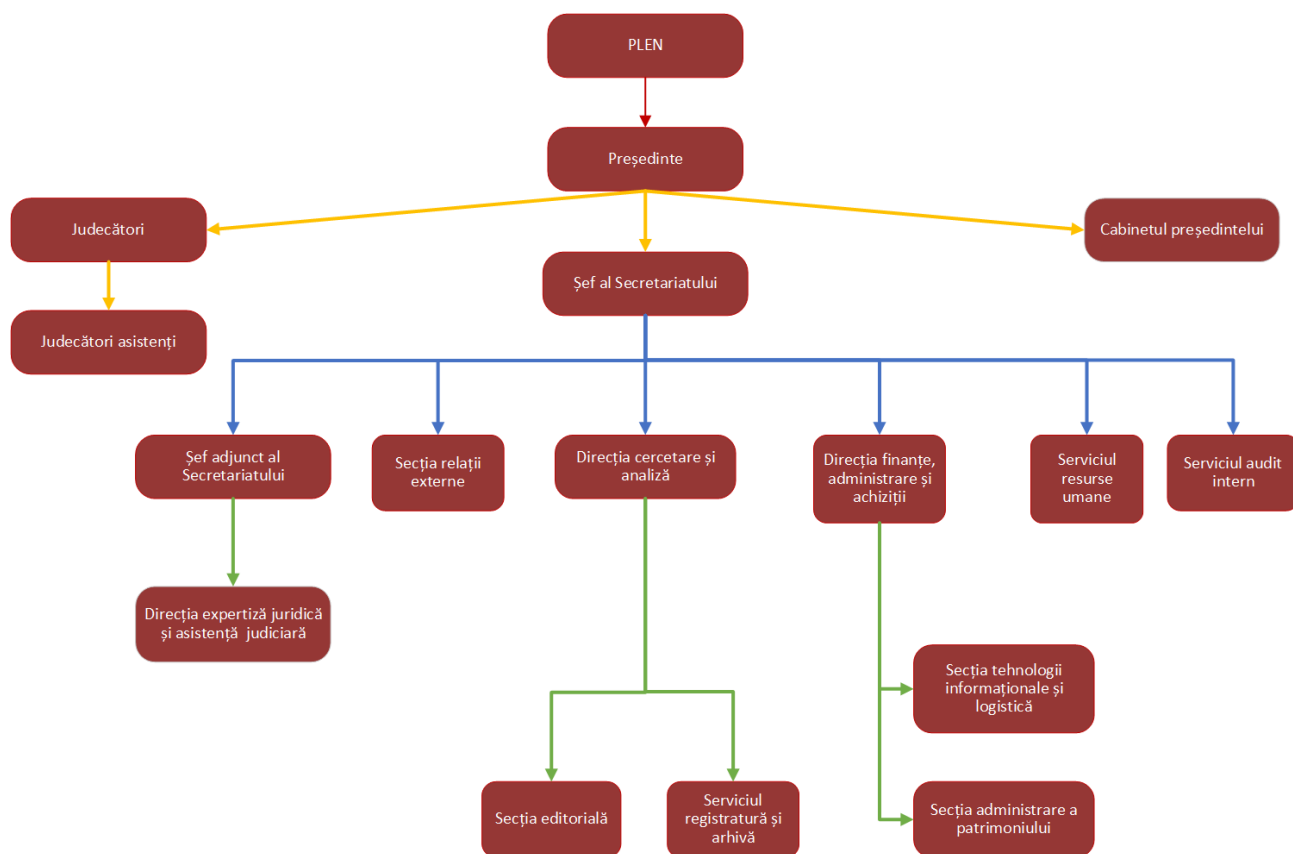
dl Serghei ȚURCAN,

dl Vladimir ȚURCAN, judecători constituționali.

C. Structura organizatorică a Curții Constituționale

La 23 septembrie 2024, Plenul Curții Constituționale a adoptat Decizia nr. AG-2, prin care s-a modificat statul de personal, structura și organigrama instituției. Până la această dată, Curtea a funcționat conform structurii organizatorice stabilite prin Decizia nr. 9 din 23 martie 2018. Noile modificări au urmărit gestionarea eficientă a resurselor umane și eficientizarea activității instituționale, în conformitate cu standardele de excelență în domeniul jurisdicției constituționale. Totodată, la 24 octombrie 2024, a fost adoptat un nou Regulament, care reglementează organizarea și funcționarea Curții.

Ca urmare a acestor modificări, a fost creat Cabinetul Președintelui și a fost reorganizată *Direcția de asistenți judiciari* în *Direcția de expertiză juridică și asistență judiciară*, în cadrul căreia activează asistenți judiciari generaliști și asistenți judiciari specializați.

D. Sesizarea Curții

Curtea Constituțională își exercită atribuțiile la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept. Legislația Republicii Moldova nu conferă Curții competența de a exercita jurisdicție constituțională din oficiu. Astfel, conform art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. 38 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, dreptul de sesizare al Curții Constituționale îl au:

- a) Președintele Republicii Moldova;
- b) Guvernul;
- c) ministrul justiției;
- d) judecătorii/completele de judecată din cadrul Curții Supreme de Justiție, al curților de apel și al judecătoriilor;
- d¹) Consiliul Superior al Magistraturii;
- f) Procurorul General;
- g) deputatul în Parlament;
- h) fracțiunea parlamentară;
- i) Avocatul Poporului;
- i¹) Avocatul Poporului pentru drepturile copilului;

j) consiliile unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau al doilea, Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri) – în cazurile de supunere controlului constituționalității a legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor, ordonanțelor și a dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, care nu corespund art.109 și, respectiv, art.111 din Constituția Republicii Moldova.

Sesizările înaintate de subiecții cu drept de sesizare trebuie să fie motivate și să corespundă cerințelor de formă și de conținut prevăzute de art. 39 din Codul jurisdicției constituționale.

TITLUL II. ACTIVITATEA JURISDICȚIONALĂ

A. Aprecierea Curții dedusă din hotărârile pronunțate

Pe parcursul anului 2024, Curtea a pronunțat 26 de hotărâri, contribuind astfel la formarea jurisprudenței constituționale și fiind analizate următoarele domenii.

1. Încetarea raporturilor de serviciu cu funcționarul public cu statut special în cazul alegerii sale într-o funcție electivă

Pe 30 ianuarie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 4 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 44 alin. (5) din Legea nr. 288 din 16 decembrie 2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne¹.

La etapa admisibilității, Curtea a constatat că Legea privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne institua un tratament diferențiat între funcționarii publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne care doresc să exercite sau exercită, temporar, alte funcții publice sau de demnitate publică, *i.e.* (1) funcționarii publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne care sunt numiți în funcții de demnitate publică sau în funcții din cadrul cabinetelor persoanelor care exercită funcții de demnitate publică; (2) funcționarii publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne care au fost aleși în funcții electivă.

Spre deosebire de funcționarii din prima categorie, cei din a doua categorie nu beneficiau de posibilitatea suspendării raporturilor de serviciu. În cazul alegerii într-o funcție electivă, raporturile de serviciu ale funcționarului public cu statut special încetau.

Curtea a admis că măsura încetării raporturilor de serviciu ale funcționarului public cu statut special în cazul alegerii sale într-o funcție electivă urmărea scopul evitării incompatibilității funcțiilor. Incompatibilitatea reprezintă o situație în care aceeași persoană exercită o funcție publică în paralel cu o alta ori când aceasta deține o calitate sau exercită o activitate în condițiile în care legea interzice acest lucru.

¹ [HCC nr. 4 din 30 ianuarie 2024](#) privind excepția de neconstituționalitate a articolului 44 alin. (5) din Legea nr. 288 din 16 decembrie 2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Dat fiind faptul că s-a ridicat problema existenței unui tratament diferențiat, Curtea a trebuit să constate dacă favorizarea uneia dintre categoriile în discuție urmărea un scop legitim.

Curtea a observat că pentru funcționarii publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne din prima categorie (cei care sunt numiți în funcții de demnitate publică sau în funcții din cadrul cabinetelor persoanelor care exercită funcții de demnitate publică) legislatorul a stabilit că incompatibilitatea poate fi înlăturată prin suspendarea raporturilor de serviciu. Curtea nu a putut identifica vreun motiv rezonabil care justifică abordarea legislativă diferită în cazul funcționarilor publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne din a doua categorie (cei care au fost aleși în funcții electivă).

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a *declarat neconstituțional* articolul 44 alin. (5) din Legea nr. 288 din 16 decembrie 2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

În vederea evitării unui vid legislativ, Curtea a considerat necesar să stabilească o soluție provizorie. Așadar, până la modificarea legii de către Parlament, starea de incompatibilitate a funcționarului public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne ales într-o funcție electivă va fi înlăturată prin suspendarea raporturilor de serviciu. În acest sens, Curtea i-a trimis Parlamentului o adresă pentru a implementa raționamentele hotărârii.

2. Restituirea sumei taxei pe valoarea adăugată și a accizelor din bugetul unității teritoriale autonome cu statut special

Pe 5 martie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 5 privind controlul constituționalității articolului 6 alin. (11) din Codul fiscal².

În această cauză, Curtea a examinat procedura de adoptare a Legii nr. 285 din 5 octombrie 2023 pentru modificarea articolului 6 din Codul fiscal.

Curtea a reiterat că aspectul procedural al articolului 109 și, respectiv, al articolului 111 din Constituție obligă autoritățile centrale să consulte structurile reprezentative ale autorităților publice locale și, respectiv, ale unității teritoriale autonome cu statut special în cazul adoptării unei legi care afectează autonomia financiară, administrarea bunurilor locale.

Comisia de la Veneția a fost critică în privința adoptării legilor care presupuneau chestiuni complexe, sensibile și de o importanță majoră pentru societate, fără consultarea opoziției, a experților și a societății civile și fără evaluarea obligatorie a impactului (Opinia nr. 946/2019 din 9 decembrie 2019 pentru Macedonia de Nord referitoare la Legea privind utilizarea limbilor, CDL-AD(2019)033, § 33; Opinia nr. 950/2019 din 24 iunie 2019 privind Ordonanța de Urgență a Guvernului (OUG) nr. 7 și OUG nr. 12 de amendare a Legilor justiției din România, CDL-AD(2019)014, § 11).

În această cauză, Curtea a reținut că, prin adoptarea prevederilor contestate, legislatorul a stabilit că în cazul formulării de către agenții economici din UTA Găgăuzia a cererilor de restituire a sumei taxei pe valoarea adăugată și a accizelor, această sumă trebuie restituită din bugetul UTA Găgăuzia. În cazul în care diferența dintre suma taxelor care trebuie restituită este

² [Hotărârea nr. 5 din 5 martie 2024](#) privind controlul constituționalității Legii nr. 285 din 5 octombrie 2023 pentru modificarea articolului 6 din Codul fiscal.

mai mare decât suma colectată de UTA Găgăuzia, aceasta va fi acoperită de autoritatea centrală din bugetul de stat prin transferuri cu destinație specială în anul bugetar următor. Așadar, Curtea a constatat că mecanismul prevăzut de dispozițiile contestate avea impact asupra autonomiei financiare a UTA Găgăuzia. În aceste condiții, Curtea a analizat, prin prisma articolului 111 din Constituție, caracterul efectiv și real al consultărilor cu autoritățile UTA Găgăuzia.

Curtea a subliniat că Carta Europeană a Autonomiei Locale stabilește, în articolul 4 alin. (6), că autoritățile administrației publice locale trebuie să fie consultate, pe cât este posibil, în timp util și în mod adecvat, în cursul procesului de planificare și de luare a deciziilor pentru toate chestiunile care le privesc în mod direct.

Curtea a reținut că, în virtutea statutului special al acestei unități teritoriale prevăzut de articolul 111 din Constituție, autoritățile din UTA Găgăuzia trebuie să aibă resurse bugetare necesare pentru realizarea competențelor proprii în vederea dezvoltării ei economice și culturale. O regiune cu statut special are mai multe competențe în comparație cu alte teritorii ale aceluiași stat și este înființată cu scopul de a oferi soluții viabile la probleme complexe de guvernare a diversităților teritoriale și culturale. Din acest motiv, regimul financiar special reprezintă o condiție prealabilă necesară pentru ca autoritățile cu statut special să poată exista ca atare. În același timp, un regim financiar special și mai favorabil, deși indispensabil pentru finanțarea mai multor competențe, ridică și chestiuni de solidaritate și proporționalitate. Să faci parte dintr-un stat implică în mod normal obligația de a participa la forme de compensare între teritoriile mai puternice din punct de vedere economic și teritoriile mai slabe din punct de vedere economic. Gradul în care regiunile cu statut special participă la un astfel de sistem variază de la caz la caz, pe baza unor factori care sunt esențialmente de natură politică. Mai mult, aplicarea unui regim financiar general mai favorabil are impact și asupra principiului tratamentului egal al cetățenilor aceluiași stat și chiar asupra posibilității de exercitare a drepturilor fundamentale ale omului. Acest lucru necesită, totuși, ca diferitele situații să fie tratate diferit (§§ 74-75 din Raportul Congresului Autorităților Locale și Regionale al Consiliului Europei referitor la regiunile și teritoriile cu statut special din Europa).

De asemenea, statutul special al unei unități teritoriale manifestă atât o dimensiune materială, cât și una procesuală. Aspectul procesual constă, în esență, într-o gamă largă de drepturi de participare la luarea deciziilor, inclusiv de a fi implicate și consultate în mod efectiv la luarea deciziilor care le afectează competențele, interesele esențiale sau domeniul de aplicare al autoguvernării lor. Implicarea este asigurată prin reprezentare în organele decizionale ale statului și/sau prin consultare între stat și autoritățile regionale în cauză (§§ 34-35 din Raportul menționat anterior).

Sub acest aspect, Curtea a notat că legislatorul a prevăzut obligația consultării tuturor autorităților administrației publice locale în modul corespunzător asupra procedurilor de redistribuire a resurselor care urmează să le fie alocate, precum și asupra modificărilor operate în legislație referitor la funcționarea sistemului finanțelor publice locale (articolul 3 alin. (5) din Legea privind finanțele publice locale). De asemenea, articolul 17 alin. (1) din Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale stabilește obligația supunerii expertizei financiare a proiectelor de acte normative cu impact financiar.

Curtea a notat că cooperarea între autoritățile centrale ale statului și autoritățile UTA Găgăuzia trebuie să se bazeze pe mecanisme instituționale și procedurale adecvate pentru prevenirea eventualelor conflicte. Aceste mecanisme necesită mai întâi existența unor reguli clare și

predeterminate privind modul în care urmează să fie reglementate relațiile fiscale, inclusiv distribuirea impozitelor și taxelor de la bugetul de stat către UTA Găgăuzia și eventualul mecanism de restituire a acestor taxe de la bugetul UTA Găgăuzia. O asemenea reglementare în materie bugetar-fiscală trebuie precedată de consultări efective între autoritățile centrale și cele ale UTA Găgăuzia, cu posibilitatea revizuirii periodice.

În această cauză, Curtea a observat că proiectul de lege pentru modificarea articolului 6 din Codul fiscal a fost înregistrat la Secretariatul Parlamentului la 18 iulie 2023. Adunarea Populară a Găgăuziei și-a prezentat opinia prin Hotărârea nr. 210-C3/VII din 24 iulie 2023. La 14 august 2023, în cadrul consultărilor publice organizate de Comisia economie, buget și finanțe a Parlamentului, reprezentanții UTA Găgăuzia și-au prezentat opinia prin care au criticat proiectul de lege în discuție. Ulterior, la 12 septembrie 2023, a avut loc ședința grupului de lucru format din deputați și reprezentanți ai Parlamentului, ai Adunării Populare a UTA Găgăuzia, ai Ministerului Finanțelor și ai Serviciului Fiscal de Stat. În cadrul acestei ședințe a grupului de lucru, participanții din partea autorităților centrale și a Adunării Populare a UTA Găgăuzia și-au exprimat opiniile cu referire la proiectul în cauză. Totuși, reprezentanții Parlamentului și ai Adunării Populare a UTA Găgăuzia nu au ajuns la un consens în cadrul consultărilor.

Curtea a reținut că după aceste consultări publice cu reprezentanții Adunării Populare a UTA Găgăuzia, Comisia economie, buget și finanțe a Parlamentului (comisia sesizată în fond), în lipsa argumentelor Guvernului cu privire la impactul financiar din perspectiva articolului 17 alin. (1) din Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, a întocmit Raportul asupra proiectului de lege pentru a fi votat de către Parlament în lectura a II-a, menționând că proiectul de lege a fost supus dezbaterilor publice cu reprezentanții unității teritoriale autonome cu statut special.

Curtea a notat că consultarea care rezultă din normele constituționale ale articolelor 109 și 111 este un dialog autentic asumat de părți, dialog care trebuie realizat cu bună-credință, în mod sincer și responsabil. Consultarea reprezintă un instrument juridic care nu poate fi lipsit de eficiență (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 6 din 23 februarie 2021, § 60). Principiul consultării autorităților publice locale nu poate fi interpretat în sensul în care opinia autorităților locale trebuie implementată în mod obligatoriu de Parlament. Totuși, Parlamentul trebuia să aducă motive suficiente și convingătoare atunci când nu a luat în considerare poziția reprezentanților și deputaților Adunării Populare a UTA Găgăuzia. Această obligație a Parlamentului rezultă din obligația constituțională generală a autorităților de a-și motiva propriile decizii, care poate fi dedusă din prevederile constituționale și din standardele constituționalismului european, dictate de cultura justificării, în care fiecare exercițiu al puterii trebuie justificat (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 15 din 28 aprilie 2021, §§ 41-42; HCC nr. 16 din 3 octombrie 2023, § 50).

Așadar, având în vedere importanța unui dialog efectiv între autoritățile centrale și cele locale, Curtea a reținut că consultările dintre, pe de o parte, Parlament și reprezentanții autorităților centrale și, pe de altă parte, reprezentanții UTA Găgăuzia nu au fost caracterizate de efectivitate, fapt care contravine articolului 111 alin. (1) din Constituție.

Având în vedere raționamentele menționate *supra* și dată fiind legătura indisolubilă dintre dispozițiile tezelor articolului 6 din Codul fiscal, Curtea a declarat *neconstituțional* articolul 6 alin. (11) din Codul fiscal în totalitate.

Din acest motiv, Curtea nu a analizat articolul 6 alin. (11) din Codul fiscal sub aspectul criticilor de substanță (a se vedea, similar, HCC nr. 8 din 11 martie 2021, § 92; HCC nr. 19 din 13 iulie 2021, § 64).

Totodată, Curtea a considerat necesar să stabilească o soluție provizorie. Până la o eventuală intervenție a Parlamentului, restituirea sumei taxei pe valoarea adăugată și a accizelor achitate de către agenții economici din UTA Găgăuzia se va realiza de la bugetul de stat. Restituirea sumei taxei pe valoarea adăugată și a accizelor achitate de către agenții economici din unitatea teritorială autonomă cu statut special pentru perioada de timp cuprinsă între 1 noiembrie 2023 și 22 februarie 2024, data suspendării acțiunii articolului 6 alin. (11) din Codul fiscal, în redactarea Legii nr. 285 din 5 octombrie 2023 (a se vedea DCC nr. 4 din 22 februarie 2024), se va realiza de la bugetul unității teritoriale autonome cu statut special. În cazul în care suma restituirilor taxei pe valoarea adăugată și a accizelor depășește suma taxei pe valoarea adăugată și a accizelor colectate la bugetul unității teritoriale autonome cu statut special, diferența se va acoperi de la bugetul de stat.

Legislatorul nu a reglementat un mecanism referitor la procedura de consultare efectivă și reală a autorităților UTA Găgăuzia, inclusiv mecanismul de adoptare și de modificare a prevederilor legale referitoare la autonomia financiară a UTA Găgăuzia, iar Constituția nu-i impune legislatorului să reglementeze acest mecanism după un anumit model. Curtea a considerat necesar să emită o adresă Parlamentului în vederea reglementării acestui mecanism, ținând cont de bunele practici internaționale în domeniu. Reglementările în această materie trebuie să fie detaliate, flexibile și efective, cu posibilitatea revizuirii. De asemenea, mecanismul de consultare trebuie să ofere garanții și remedii eficiente pentru prevenirea eventualelor conflicte dintre autorități.

3. Implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale

Pe 11 martie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 8 privind controlul constituționalității Legii nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale³.

Curtea a observat că Legea contestată conținea, pe de o parte, prevederi care impun substituirea cuvintelor „limba moldovenească”, „limba de stat”, „limba oficială”, „limba maternă” și „limba noastră”, la orice formă gramaticală, în toate actele normative adoptate de Parlament, cu cuvintele „limba română” la forma gramaticală corespunzătoare. Pe de altă parte, Legea conținea prevederi care declarau desuet textul „*funcționând pe baza grafiei latine*” de la articolul 13 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova și textul „în baza grafiei latine” de la articolul 6 alineatele (2) și (3) din Legea nr. 173/2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria).

I. Referitor la stabilirea denumirii „limba română” în detrimentul altor formulări legale utilizate (i.e. „moldovenească”, „de stat”, „oficială”, „maternă” sau „[a] noastră”)

³ [Hotărârea nr. 8 din 11 martie 2024](#) privind controlul constituționalității Legii nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale.

Curtea a subliniat că în Hotărârea sa nr. 36 din 5 decembrie 2013 ea a reținut prevalența denumirii „limba română” din Declarația de Independență, față de denumirea „limba moldovenească” din articolul 13 din Constituție (a se vedea § 124).

Ulterior, prin Avizul nr. 3 din 31 octombrie 2017 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituția Republicii Moldova, Curtea a reținut că inițiativa de modificare a articolului 13 din Constituție nu constituie o inițiativă ordinară de modificare a Legii Supreme, ci una tehnică, care rezultă din obligativitatea executării Hotărârii Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013, care este executorie pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Indiferent de rezultatul examinării acestor amendamente de ordin tehnic, Hotărârea Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013 prin care s-a stabilit prevalența denumirii „limba română” ca limbă de stat a Republicii Moldova, nu încetează să-și producă efectele juridice, aceasta aplicându-se direct, fără nici o altă condiție de formă. În sprijinul acestui considerent, Curtea a notat că hotărârile interpretative ale Curții Constituționale sunt texte cu valoare constituțională și parte integrantă a Constituției (a se vedea §§ 19, 21 și 22).

A urmat Hotărârea nr. 17 din 4 iunie 2018 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și a articolului 4 alin. (2) din Codul jurisdicției constituționale, în care Curtea a utilizat, atunci când a făcut trimitere la articolul 13 din Constituție, denumirea de „limba română” (a se vedea §§ 11 și 37). În fine, în Hotărârea sa nr. 4 din 21 ianuarie 2021 pentru controlul constituționalității Legii nr. 234 din 16 decembrie 2020 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, Curtea a reținut, în principal, că potrivit articolului 13 alin. (1) din Constituție, în interpretarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013, limba de stat a Republicii Moldova este limba română. „Consacrarea constituțională a limbii române ca limbă de stat îi conferă acesteia caracterul de limbă oficială a statului” (a se vedea § 37).

De asemenea, Curtea a reamintit că textul „hotărârile Curții Constituționale” din articolul 140 alin. (2) din Constituție nu distinge nici în funcție de tipurile actelor pe care Curtea le pronunță (hotărâre, decizie, aviz), nici în funcție de conținutul acestora, ceea ce conduce la concluzia că toate actele Curții pronunțate în exercitarea competențelor sale constituționale sunt definitive. Mai mult, în orice situație, respectarea efectului general obligatoriu al hotărârilor Curții Constituționale nu înseamnă doar a da eficiență dispozitivului acestora, ci și, în egală măsură, considerentelor, respectiv interpretării date de Curtea Constituțională textelor Constituției. Prin urmare, interpretarea dată dispozițiilor constituționale comportă caracter oficial și obligatoriu, prin considerentele pe care se sprijină, pentru toți subiecții raporturilor juridice. Aceasta se aplică direct, fără nici o altă condiție de formă (a se vedea HCC nr. 33 din 10 octombrie 2013, §§ 41, 47).

Anterior adoptării legii contestate, potrivit articolului 13 din Constituție, în lumina jurisprudenței menționate a Curții Constituționale, limba de stat a Republicii Moldova este limba română. Așadar, textul „limba de stat a Republicii Moldova este limba română” din acest articol a devenit parte din corpul Constituției ca rezultat al jurisprudenței Curții Constituționale. Adoptând legea contestată, Parlamentul nu a modificat conținutul textului constituțional respectiv și, prin urmare, articolele 141, 142 și 143 din Constituție nu sunt incidente.

Curtea a notat că prin dispozițiile legale contestate s-au operat modificări tehnice ale textului constituțional în acord cu o jurisprudență îndelungată și bine-consolidată a Curții. Parlamentul, atunci când prin Legea contestată a substituit denumirea formală („limba moldovenească”), în

toate actele normative adoptate de Parlament, cu cuvintele „limba română”, de fapt, a executat hotărârile Curții Constituționale.

Având în vedere aceste circumstanțe, dar mai ales faptul că actele Curții Constituționale nu pot fi contestate, sunt definitive și, indiferent de natura lor, își produc efectele pe care Constituția le conferă, forța lor juridică neputând fi contestată de o altă autoritate, Curtea a considerat vădit inadmisibilă sesizarea în partea referitoare la articolele din Legea contestată care vizează substituirea cuvintelor „limba moldovenească”, „limba de stat”, „limba oficială”, „limba maternă” și „limba noastră” la orice formă gramaticală, în toate actele normative adoptate de Parlament, cu cuvintele „limba română” la forma gramaticală corespunzătoare.

Prin urmare, sesizarea în partea referitoare la controlul constituționalității articolelor I, III, IV, V și VI din Legea nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale a fost declarată inadmisibilă.

II. Referitor la prevederile articolului II din Legea contestată, care declară desuet textul „funcționând pe baza grafiei latine” de la articolul 13 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova și textul „în baza grafiei latine” de la articolul 6 alineatele (2) și (3) din Legea nr. 173/2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)

Curtea a analizat dacă Parlamentul poate declara desuete texte din Constituție și dintr-o lege, prin prisma articolului 72 din Constituție și în lumina jurisprudenței Curții Constituționale, inclusiv a Hotărârii nr. 17 din 4 iunie 2018.

În Hotărârea sa nr. 17 din 4 iunie 2018, Curtea a aplicat, de o manieră inedită pentru sistemul juridic din Republica Moldova, instituția juridică a desuetudinii legilor, deși desuetudinea actelor normative exista atât în Legea nr. 780 din 27 decembrie 2001 privind actele legislative, cât și în Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative, care a înlocuit-o pe prima. Astfel, articolul 74 alin. (1) lit. e) din această ultimă Lege stabilește că acțiunea actului normativ încetează dacă actul a devenit desuet.

La § 22 din Hotărâre, Curtea a reținut că poate verifica constituționalitatea unei legi dacă se poate afirma că aceasta produce efecte în general, adică dacă nu *a căzut în desuetudine*. „Căderea în desuetudine a unei legi presupune, pe de o parte, lipsa utilizării îndelungate și continuate a acesteia, iar pe de altă parte, existența unei practici opuse în cadrul comunității. Această teorie constituie, de fapt, o formă de cooperare inteligentă între judecători, i.e. Curtea Constituțională sau instanțele de drept comun, și legislativ, care contribuie la asanarea ordinii juridice de legile care nu mai sunt utile pentru contemporaneitate”.

Având în vedere jurisprudența Curții Constituționale relevantă, inclusiv analiza efectuată de Curte la §§ 24-28 din Hotărârea nr. 17 din 4 iunie 2018, decurge că aplicarea desuetudinii ține de competența judecătorilor constituționali sau de drept comun. Doar judecătorii pot declara desuetă o prevedere normativă, pentru că aceasta și-a pierdut legitimitatea.

Spre deosebire de judecători, legislativul are posibilitatea de a abroga legile pe care le-a adoptat. Pe lângă competența amendării, posibilitatea abrogării unei legi reprezintă instrumentul propriu al legislativului de eliminare din circuitul juridic a unei legi care nu a fost aplicată o perioadă îndelungată de timp fie pentru că este nerezonabilă, fie pentru că relațiile sociale au evoluat, căpătând forme care nu mai pot fi încadrate în limitele acesteia. În orice caz,

atât amendarea unei legi desuete, cât și abrogarea sa se face de către Parlament prin adoptarea unei legi noi. Aceasta este atribuția de bază și funcția ce determină rațiunea de a fi a Parlamentului, potrivit articolului 72 din Constituție. Declararea desuetudinii legilor reprezintă o atribuție improprie pentru legislativ și, prin urmare, adoptând articolul II din Legea nr. 52 din 16 martie 2023, Parlamentul și-a depășit competența prevăzută de articolul 72 din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea *a declarat neconstituțional* articolul II din Legea nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale.

În consecință, Curtea a confirmat respectarea exigențelor jurisprudenței constituționale în formularea textului articolului 13 alin. (1) din Constituție: „Limba de stat a Republicii Moldova este limba română, funcționând pe baza grafiei latine.”

4. Interdicția de a candida la alegeri, aplicată unor persoane asociate partidelor politice declarate neconstituționale

Pe 26 martie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 9 privind controlul constituționalității Legii nr. 280 din 4 octombrie 2023⁴.

Din analiza condițiilor de admisibilitate a unei sesizări, Curtea a constatat incidența dreptului deputaților de a formula propuneri și amendamente la proiectul de lege, garantat de articolul 73 din Constituție, și a dreptului de a candida la alegeri, garantat de articolul 38 din Constituție, și a decis să analizeze proporționalitatea acestei măsuri din perspectiva articolelor 23 și 54 din Constituție.

I. Cu privire la pretinsa încălcare a articolului 73 din Constituție

În jurisprudența sa, Curtea a reținut că respectarea procedurilor parlamentare nu se limitează doar la asigurarea posibilității deputaților de a formula întrebări și de a avea intervenții de la tribuna Parlamentului cu privire la proiectele de legi supuse examinării. Această abordare ar fi prea formalistă dacă deputații nu ar avea posibilitatea să solicite modificarea proiectelor de legi. Din acest motiv, articolul 73 din Constituție le garantează deputaților prerogativa de a prezenta propuneri și amendamente la proiectul de lege. Prerogativa în discuție le permite deputaților să propună modificarea proiectelor de legi dacă, de exemplu, acestea conțin prevederi care afectează în mod disproporționat drepturile și libertățile persoanelor. Prin urmare, acest element poate fi considerat central pentru procedura parlamentară. Legea fundamentală nu stabilește un termen pentru exercitarea dreptului în discuție. Pentru ca acest drept să fie garantat, parlamentarilor trebuie să li se acorde o perioadă de timp rezonabilă pentru formularea propunerilor și a amendamentelor la proiectele de legi examinate de Parlament (a se vedea HCC nr. 14 din 27 aprilie 2021, § 64).

Pe de altă parte, Curtea a recunoscut caracterul relativ al dreptului deputaților de a formula propuneri și amendamente la proiectele de legi, menționând că Parlamentul poate stabili condiții de admisibilitate a amendamentelor (*e.g.*, termenul depunerii acestora, forma depunerii amendamentelor etc.), care i-ar permite să evite tergiversarea adoptării proiectelor de legi. Astfel, Parlamentul poate limita prerogativa deputaților de a formula propuneri și

⁴ [Hotărârea nr. 9 din 26 martie 2023](#) pentru controlul constituționalității Legii nr. 280 din 4 octombrie 2023 (interdicția de a candida la alegeri, aplicată unor persoane asociate partidelor politice declarate neconstituționale).

amendamente la proiectele de legi în baza principiului autonomiei parlamentare. În acest sens, este important ca, în cazul instituirii unor limitări, Parlamentul să asigure un echilibru corect între cele două interese aflate în conflict (a se vedea HCC nr. 28 din 19 noiembrie 2020, § 40; HCC nr. 14 din 27 aprilie 2021, § 65).

Examinând sesizarea, Curtea a observat că înregistrarea proiectului de lege la Secretariatul Parlamentului și votarea acestuia în prima lectură a avut loc la 4 octombrie 2023, iar votarea proiectului de lege în a doua lectură a avut loc în după-amiaza aceleiași zile. Astfel, deputații au avut la dispoziție câteva ore pentru a formula propuneri și amendamente la proiectul de lege pentru prima și cea de-a doua lectură.

Curtea a reținut că Parlamentul poate stabili termene-limită în cadrul cărora deputații pot să formuleze propuneri și amendamente la proiectele de legi, mai cu seamă atunci când examinează chestiuni urgente. În acest caz, Curtea a admis că proiectul legii contestate trata o chestiune urgentă, de vreme ce urmărea să instituie un mecanism care să prevină accederea în funcții electivă, la alegerile locale din 5 noiembrie 2023, a persoanelor care au participat la faptele pentru care a fost declarat neconstituțional Partidul Politic „Șor”, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 19 iulie 2023. Astfel, proiectul legii contestate avea ca obiectiv să protejeze integritatea alegerilor. Totuși, chiar dacă proiectul de lege trata o chestiune urgentă, Curtea nu a considerat că termenul oferit de către Parlament le-a permis deputaților să-și exercite în mod efectiv dreptul de a formula propuneri și amendamente.

Așadar, pentru că la adoptarea Legii contestate Parlamentul nu a asigurat un echilibru corect între dreptul deputaților de a formula propuneri și amendamente la proiectul de lege și principiul autonomiei parlamentare, Curtea a constatat că legea contestată contravine articolului 73 din Constituție.

Această constatare putea scuti Curtea să-și continue analiza prin prisma articolelor 23, 38 și 54 din Constituție. Totuși, pentru a-și consolida raționamentele, Curtea a evaluat caracterul proporțional al interdicției contestate.

II. Cu privire la pretinsa încălcare a articolelor 23, 38 și 54 din Constituție

Calitatea legii. Curtea a admis că dispozițiile contestate sunt formulate în mod clar, de vreme ce în argumentele prezentate în sesizare autorii s-au concentrat pe caracterul disproporționat al măsurii contestate.

Existența unui scop legitim și legătura rațională dintre acesta și prevederea contestată. Curtea a admis că dispozițiile contestate pot realiza mai multe scopuri legitime menționate în articolul 54 alin. (2) din Constituție (e.g., protecția securității naționale, a integrității teritoriale, a ordinii publice, a protecția drepturilor, libertăților și demnității altor persoane) și că există o legătură rațională între aceste scopuri și prevederea contestată.

Existența unui echilibru corect între principiile concurente. Curtea a reținut că în Avizul consultativ din 8 aprilie 2022 pentru Curtea Supremă Administrativă a Lituaniei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a notat că la aprecierea proporționalității unei măsuri generale, care restricționează exercițiul dreptului de a candida pentru ocuparea unei funcții electivă, trebuie analizate următoarele chestiuni: dacă durata restricției este limitată în timp sau dacă există posibilitatea de a solicita reexaminarea acesteia; dacă restricția se aplică pe baza unor

criterii obiective; dacă procedura de aplicare a restricției este însoțită de suficiente garanții apte să asigure protecția împotriva arbitrarului.

(a) *Dacă durata restricției este limitată în timp sau dacă există posibilitatea de a solicita reexaminarea acesteia.* Curtea a observat că interdicția de a candida este limitată în timp. Persoanele care intră sub incidența acesteia nu au dreptul să candideze la funcții electiv timp de trei ani de la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale cu privire la declararea neconstituționalității partidului (a se vedea articolul 16 alin. (2¹) din Codul electoral). Pe de altă parte, în jurisprudența sa, Curtea a reținut că durata fixă a interdicției de a candida nu are în vedere gradul contribuției fiecărei persoane la faptele pentru care a fost declarat neconstituțional partidul. Astfel, persoanelor care au contribuit în mod nesemnificativ la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional li se va aplica o interdicție de aceeași durată ca în cazul persoanelor care au contribuit în mod activ sau care au avut un rol determinant la comiterea faptelor imputate partidului. Curtea a reținut că această abordare ar putea conduce la aplicarea interdicției în mod disproporționat față de comportamentul candidatului (a se vedea HCC nr. 16 din 3 octombrie 2023, § 63). Aceste concluzii sunt valabile și în raport cu noul termen al interdicției de a candida, stabilit de articolul 16 alin. (2¹) din Codul electoral. Mai mult, legea nu prevede posibilitatea de a solicita reexaminarea interdicției de a candida (a se vedea § 30 din Opinia CDL-AD(2023)049).

(b) *Dacă restricția s-a aplicat pe baza unor criterii obiective.* În această cauză, Curtea a observat că mecanismul de aplicare a interdicției de a candida se bazează pe o analiză a încadrării conduitei candidatului într-o categorie stabilită de articolul 16 alin. (2) lit. f) din Codul electoral și dacă acesta a fost menționat în hotărârea Curții Constituționale referitoare la declararea neconstituționalității partidului politic. Deși legislatorul a separat această procedură de procedura declarării neconstituționalității partidului, Curtea a reținut că menționarea conduitei candidatului în decizia Curții va obliga organele electorale să-i interzică să candideze.

Organele electorale nu par să aibă competența de a verifica, în mod independent, gradul contribuției candidatului la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. De exemplu, dacă organele electorale ar constata că candidatul cade sub incidența celui dintâi criteriu de ineligibilitate – este bănuit, învinuit, inculpat de comiterea unor infracțiuni menționate în decizia de declarare a neconstituționalității partidului –, normele contestate nu le-ar permite să analizeze, în mod independent, probele care stau la baza acuzării înaintate candidatului pentru a aprecia rolul jucat de acesta la acțiunile pentru care partidul politic a fost declarat neconstituțional. În acest caz, organele electorale ar fi obligate să aplice interdicția de a candida la alegeri pe baza faptului că comportamentul candidatului a fost menționat în decizia de declarare a neconstituționalității partidului. Curtea a constatat că această situație este valabilă și în cazul celorlalte criterii de ineligibilitate.

Mai mult, Curtea a reținut că criteriile formulate de legislator trebuie să conțină texte neutre care să aibă o aplicabilitate generală. În caz contrar, legislatorul ar trebui să actualizeze criteriile în funcție de o eventuală hotărâre de declarare a neconstituționalității unui partid politic. Curtea a recunoscut că argumentele utilizate într-o decizie de declarare a neconstituționalității unui partid politic pot prezenta o importanță pentru legislator la reglementarea unui mecanism care ar limita drepturile electorale ale persoanelor care au contribuit la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. Totuși, utilizarea directă a argumentelor dintr-o hotărâre a Curții pentru formularea criteriilor de ineligibilitate poate omite includerea unor categorii de subiecte care prezintă un pericol similar cu subiectele reglementate de lege sau poate conduce

la utilizarea unor formulări prea generale, așa cum este cazul textului „au realizat alte fapte” de la articolul 16 alin. (2) lit. f) pct. 4) din Codul electoral.

În această cauză, Curtea a observat că criteriile de ineligibilitate nu conțin texte neutre care să permită evaluarea candidaților pe baza pericolului pe care îl prezintă candidații pentru obiectivele declarate de legislator. Astfel, criteriile de ineligibilitate îi vizează pe candidații a căror conduită a fost menționată în hotărârea de declarare a neconstituționalității partidului, fără să se aplice candidaților a căror conduită nu a fost menționată în hotărâre, chiar dacă ambele categorii de candidați ar prezenta prin conduita lor același grad de pericol pentru obiectivele protejate de legislator. Această abordare a legislatorului permite limitarea exercițiului drepturilor electorale ale candidaților într-un mod discriminatoriu.

Curtea a notat că Parlamentul poate avea în vedere mecanismele sugerate de Comisia de la Veneția și ODIHR referitoare la aplicarea interdicției de a candida în cazul persoanelor asociate partidelor politice declarate neconstituționale.

Astfel, în opinia prezentată Curții, Comisia de la Veneția și ODIHR au menționat că acest mecanism trebuie să conțină criterii corespunzătoare și o evaluare individuală eficientă care să reducă restricțiile dreptului de a fi ales doar la membrii partidului și/sau la membrii organelor executive ale partidului, ale căror activități au pus în pericol Constituția și integritatea statului democratic sau care au fost condamnați pentru comiterea unei infracțiuni grave (§ 31 din Opinia CDL-AD(2023)049).

De asemenea, Parlamentul poate avea în vedere mecanismele echivalente din statele europene, aplicate în mai multe cazuri examinate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

De exemplu, în Letonia, după declararea neconstituționalității partidului comunist leton pentru implicarea acestuia într-o lovitură de stat, legislatorul leton a stabilit interdicția de a candida la alegeri și mecanismul de anulare a înregistrării candidaților înregistrați dacă se constată, printr-o hotărâre judecătorească, că aceștia au participat activ, după 13 ianuarie 1991, la activitățile partidului comunist leton, Frontului Internaționalist al Muncitorilor din RSS Letonă, Consiliului Unit colectivelor de muncă, Organizației veteranilor de război și de muncă sau Comitetului de salvare națională a Letonei sau la nivelul regional al acestor organizații. Pe baza acestei legi, reclamantei din cauza *Ždanoka v. Letonia* [MC], 16 martie 2006, i s-a refuzat, printr-o hotărâre judecătorească, înregistrarea în calitate de candidat la alegerile parlamentare. Instanța a admis demersul procurorului care susținea că reclamanta a participat activ la activitățile partidului comunist leton. În cauza menționată, Curtea Europeană nu a constatat încălcarea dreptului de a candida la alegeri, deoarece restricția îi privea doar pe cei care „au participat activ” la activitățile partidului la data faptelor. Curtea a reținut că acest fapt confirmă că legiuitorul a făcut o distincție clară între diferite forme de implicare în activitatea partidului a foștilor săi membri. De asemenea, legea le permitea persoanelor afectate să pună în discuție, în fața unui tribunal, încadrarea lor în categoriile de persoane definite de legislator. Curtea Europeană a considerat că legea era clară și precisă atunci când definea categoriile de persoane care cad sub incidența ei și, de asemenea, era suficient de flexibilă pentru a le permite instanțelor de drept comun să examineze dacă o persoană aparținea sau nu acestei categorii. În concluzie, Curtea a reținut că legea în discuție avea un grad suficient de individualizare, așa cum îl impune articolul 3 din Protocolul nr. 1 (a se vedea §§ 126-128).

De asemenea, în Spania, după dizolvarea partidelor politice *Batasuna* și *Herri Batasuna* în martie 2003, legislatorul a stabilit interdicția de a candida la alegeri și mecanismul de anulare

a înregistrării candidaților înregistrați dacă se constata, printr-o hotărâre judecătorească, că candidații au legături puternice și dovedite cu partidele politice declarate ilegale. Pe baza acestei legi, reclamantilor din cauza *Etxeberria și alții v. Spania*, 30 iunie 2009, li s-a refuzat, printr-o hotărâre judecătorească, înregistrarea în calitate de candidați la alegerile municipale, regionale și autonome din Țara Bascilor și Navarra. Instanța a admis demersul procurorului care susținea că reclamantii au continuat activitățile partidelor politice *Batasuna* și *Herri Batasuna*, declarate ilegale și dizolvate. În cauza menționată, Curtea Europeană nu a constatat încălcarea dreptului de a candida la alegeri, de vreme ce legea care permitea anularea înregistrării putea fi aplicată doar candidaților care au legături puternice și dovedite cu partidele politice declarate ilegale. Curtea a observat că autoritățile au luat deciziile de excludere a candidaturilor pe o bază individuală și instanțele interne au constatat, fără echivoc, o legătură cu partidele politice declarate ilegale după o audiere în timpul căreia grupurile au putut formula observații (a se vedea §§ 52-56).

(c) *Dacă procedura de aplicare a restricției este însoțită de suficiente garanții apte să asigure o protecție împotriva arbitrariului.* În această cauză, Curtea a observat că lista candidaților care cad sub incidența interdicțiilor prevăzute de articolul 16 alin. (2) lit. f) din Codul electoral este întocmită de Comisia Electorală Centrală pe baza informațiilor prezentate de Inspectoratul General al Poliției, de Centrul Național Anticorupție, de Serviciul de Informații și Securitate și de Procuratura Generală. Curtea a observat că dispozițiile articolului 16 alin. (2)² din Codul electoral nu prevăd obligația Comisiei de a notifica candidații vizați despre informațiile prezentate de autorități și posibilitatea acestora de a prezenta probe în apărarea lor până la includerea lor în lista persoanelor care cad sub incidența interdicției de a candida. Mai mult, legea nu prevede nici posibilitatea candidatului de a contesta includerea sa în lista respectivă.

De asemenea, la etapa aplicării restricției la înregistrarea concurenților electorali de către organele electorale în baza listei comunicate de Comisia Electorală Centrală, dispozițiile contestate nu prevăd că acestea ar trebui să audieze preliminar candidatul și să-i ofere posibilitatea de a se apăra.

Curtea a avut în vedere faptul că legislatorul a interzis aplicarea interdicției de a candida în cazul persoanelor care pot demonstra, în mod inechivoc, că au încercat anterior declarării neconstituționalității partidului politic să determine renunțarea, în interiorul partidului politic, la acțiunile care au condus la declararea neconstituționalității acestuia sau s-au disociat, în mod public, de aceste acțiuni, sau care demonstrează scoaterea de sub urmărirea penală sau achitarea în cadrul procesului penal.

Totuși, Curtea a notat că dreptul de a prezenta probe în propria ta apărare a fost reglementat la etapa depunerii documentelor pentru înregistrare în calitate de candidat la alegeri. Potrivit articolului 68 alin. (1) lit. f) din Codul electoral, candidatul trebuie să prezinte, *inter alia*, o declarație pe proprie răspundere că nu cade sub incidența interdicției de a candida, inclusiv probele care ar demonstra, fără echivoc, că a încercat, anterior declarării neconstituționalității partidului politic, să determine renunțarea, în interiorul partidului politic, la acțiunile care au determinat declararea neconstituționalității acestuia sau că acesta s-a disociat, în mod public, de aceste acțiuni.

Astfel, având în vedere că din dispozițiile contestate nu rezultă că autoritățile electorale trebuie să notifice candidații despre posibilitatea de a prezenta probele în discuție până la introducerea în listă sau până la aplicarea interdicției de a candida, Curtea a reținut că garanțiile de apărare stabilite de dispozițiile articolului 16 alin. (2)², (2)³ și (2)⁴ din Codul electoral sunt diminuate,

de vreme ce candidații trebuie să se apere împotriva unor acuzații care nu le-au fost comunicate.

De asemenea, în opinia prezentată Curții, Comisia de la Veneția și ODIHR au notat și faptul că standardul de probă stabilit de textul „demonstrează, în mod inechivoc” din articolul 16 alin. (2³) din Codul electoral pare să pretindă un nivel mai înalt decât standardul „dincolo de orice îndoială rezonabilă” (ca în dreptul penal) sau decât standardul „balanței probabilităților” (ca în dreptul privat), și să însemne, mai curând, „cu certitudine”. Demonstrarea „fără echivoc” este foarte dificilă și, prin urmare, ar putea conduce la imposibilitatea practică a persoanei de a furniza astfel de dovezi și, eventual, la decizii arbitrare și/sau disproporționate (§ 44 din Opinia CDL-AD(2023)049).

Având în vedere deficiențele constatate, Curtea a conchis că dispozițiile articolului 16 alineatele (2) lit. f), (2¹), (2²), (2³) și (2⁴) din Codul electoral instituie o măsură disproporționată scopului legitim urmărit, contrar articolelor 23, 38 și 54 din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea *a declarat neconstituțională* Legea nr. 280 din 4 octombrie 2023 pentru modificarea Codului electoral.

5. Termenul de prescripție pentru determinarea obligațiilor fiscale

Pe 4 aprilie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 10 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 226⁴, 226⁶ alin. (6²) și 264 din Codul fiscal⁵.

Curtea a observat că la articolul 264 din Codul fiscal legislatorul a făcut deosebire între termenele de prescripție aplicabile situațiilor în care contribuabilii au prezentat darea de seamă sau în cazul în care nu este prevăzută prezentarea unei dări de seamă fiscale (alineatul (1)) și termenele de prescripție aplicabile situațiilor în care darea de seamă nu a fost prezentată, a fost prezentată, însă conține informații care induc în eroare sau reflectă fapte care constituie infracțiuni (alineatul (2)).

Pentru cazul în care contribuabilul prezintă darea de seamă fiscală Parlamentul a prevăzut că autoritățile fiscale pot stabili obligația fiscală (impozite, taxe, majorări de întârziere și sancțiuni fiscale aferente unor impozite și taxe concrete) în termen de patru ani de la ultima dată stabilită pentru prezentarea dării de seamă fiscale respective sau pentru plata impozitului, taxei, majorării de întârziere (penalității), în cazul în care nu este prevăzută prezentarea unei dări de seamă fiscale. De asemenea, în cazul constatării unei încălcări fiscale, autoritatea fiscală poate aplica o sancțiune fiscală neaferentă impozitului sau taxei datorate de contribuabil în termen de patru ani din data comiterii încălcării.

În cazul neprezentării dării de seamă fiscale, a prezentării dării de seamă care conține informații care induc în eroare sau din care rezultă fapte care constituie infracțiuni, Parlamentul a stabilit că autoritățile fiscale nu sunt obligate să respecte vreun termen de prescripție pentru stabilirea obligației fiscale a contribuabilului (a impozitului, a taxei, a majorării de întârziere (penalității) sau a sancțiunilor fiscale aferente unui impozit sau unei taxe concrete).

⁵ [Hotărârea nr. 10 din 4 aprilie 2024](#) privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 226⁴, 226⁶ alin. (6²) și 264 din Codul fiscal.

Prin intermediul întrebării formulate, autorul excepției i-a solicitat Curții să stabilească dacă articolul 46 din Constituție, care îi garantează dreptul de proprietate, se opune soluției legislatorului de a nu stabili un termen de prescripție pentru determinarea obligației fiscale în cazul declarațiilor care conțin informații care induc în eroare sau care reflectă fapte care constituie infracțiuni ori în cazul neprezentării declarațiilor. Autorul excepției a adresat această întrebare din perspectiva obligației statului de a respecta certitudinea juridică, care reprezintă un principiu fundamental al unei societăți democratice.

Curtea a reținut că articolul 46 din Constituție nu stabilește un termen în care se prescrie competența administrației fiscale de a determina obligația fiscală a contribuabililor, nici nu precizează că contribuabilii ar avea dreptul la stingerea obligației fiscale în cazul neachitării unor impozite sau taxe, în virtutea expirării unei perioade de timp. Dimpotrivă, articolul 58 alin. (1) din Constituție prevede obligația constituțională a cetățenilor de a contribui, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.

În jurisprudența sa, Curtea a analizat obligația cetățenilor de a plăti impozite dintr-un venit și a reținut, în mod repetat, că această obligație constituie o ingerință în dreptul constituțional de proprietate al contribuabililor, pentru că îi privează de un bun, *i.e.* de suma bănească care trebuie plătită. Deși legislatorul este competent să reglementeze taxe și impozite, iar cetățenii au obligația constituțională să le plătească, Constituția le recunoaște celor din urmă o formă de protecție împotriva măsurilor disproporționate.

Reglementarea termenelor de prescripție, a domeniului lor de aplicare și a regulilor precise de calculare în cazul determinării obligațiilor fiscale ale contribuabililor ține de competența Parlamentului. În același timp, lipsa unei limitări legislative a termenelor de prescripție nu împiedică Curtea să cenzureze deciziile Parlamentului din perspectiva principiului certitudinii juridice, care este inerent tuturor articolelor din Constituție, inclusiv dreptului de proprietate. De altfel, în jurisprudența sa, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a notat că exigența fundamentală a certitudinii juridice se opune, în principiu, ca autoritățile publice să-și utilizeze la nesfârșit competențele pentru a pune capăt unei situații ilegale (a se vedea *Comisia Europeană v. Spania*, C-788/19, 27 ianuarie 2022, § 39).

Principiul certitudinii juridice a fost relevant în această cauză, de vreme ce i-a permis Curții să stabilească dacă la reglementarea termenelor de prescripție pentru stabilirea obligației fiscale Parlamentul a asigurat un echilibru corect între interesul statului de a colecta taxe și impozite și dreptul de proprietate al contribuabililor.

Curtea a admis că în cazurile neprezentării dării de seamă fiscale sau al prezentării dării de seamă care conține informații care induc în eroare autoritățile fiscale ar putea întâmpina dificultăți la stabilirea obligației fiscale a contribuabilului. Totuși, Curtea a reținut că dificultățile în discuție nu sunt suficiente pentru a justifica soluția legislatorului de a nu stabili un termen-limită pentru determinarea obligației fiscale a contribuabilului care nu a prezentat darea de seamă fiscală. De altfel, în cazul neprezentării dării de seamă fiscale, legislația le permite autorităților fiscale să estimeze obligațiile fiscale ale contribuabilului în baza metodelor și surselor indirecte (a se vedea articolul 189 alin. (2) din Codul fiscal).

Referitor la absența unui termen de prescripție în cazul neprezentării sau prezentării dării de seamă din care rezultă fapte care constituie infracțiuni, Curtea a observat că această măsură se aplica în cazurile în care obligația fiscală a contribuabilului depășea 2500 de unități convenționale (a se vedea articolul 244¹ din Codul penal). Curtea a admis că în cazul eschivării

de la plata obligațiilor fiscale cu un quantum ridicat, legislatorul ar putea stabili termene de prescripție extinse, în scopul de a garanta eficacitatea controalelor fiscale și de a combate fraudă și evaziunea fiscală, cu condiția ca durata acestui termen să nu depășească ceea ce este necesar pentru a atinge aceste obiective. În această cauză, Curtea reține că obiectivul legislatorului de a colecta taxele și impozitele în discuție poate fi asigurat prin măsuri mai puțin intruzive în dreptul de proprietate al contribuabilului, de exemplu, prin stabilirea unor termene de prescripție extinse.

Curtea a mai observat că, în cazul stabilirii obligațiilor fiscale, Serviciul Fiscal de Stat este obligat să aplice majorarea de întârziere pentru fiecare zi de întârziere a plății, termen care începe să curgă după scadența impozitului sau a taxei și care se încheie în ziua plății efective a acestora (a se vedea articolul 228 alineatele (1) și (2) din Codul fiscal). Curtea a constatat că legislatorul nu a stabilit vreun termen de prescripție nici în cazul majorării de întârziere. Acest fapt presupune că legislatorul a avut în vedere doar obiectivul de a colecta taxele și impozitele, fără a ține cont de faptul că măsura contestată poate conduce la determinarea obligației fiscale după o perioadă de timp îndelungată și la aplicarea unor majorări de întârziere disproporționate.

Mai mult, Curtea a reținut că articolul 264 alin. (2) din Codul fiscal nu stabilește niciun termen de prescripție pentru aplicarea sancțiunii fiscale. Curtea a reținut că obiectivul legislatorului de a descuraja încălcarea legislației fiscale poate fi asigurat prin măsuri mai puțin intruzive în dreptul de proprietate al contribuabilului, de exemplu, prin stabilirea unor termene de prescripție extinse.

În concluzie, Curtea a reținut că prin măsura contestată legislatorul a acordat prioritate obiectivului său de a asigura colectarea taxelor și impozitelor, în detrimentul unor mecanisme mai puțin intruzive în dreptul de proprietate al contribuabililor. Astfel, echilibrul dintre principiile concurente a fost perturbat.

Prin urmare, Curtea a reținut că textul „cu excepția cazurilor prevăzute la alin. (2)” din articolul 264 alin. (1) și alineatul (2) din același articol din Codul fiscal nu asigură un echilibru corect între interesele concurente și, în consecință, contravin articolului 46 din Constituție.

Cu privire la executarea hotărârii

Curtea a reiterat că, indiferent de natura hotărârilor Curții, ele își produc efectele pe care Constituția și legea le conferă, în raport cu atribuția exercitată de Curte, forța lor juridică neputând fi contestată sau confirmată de nimeni. În mod general, cu referire la aplicabilitatea articolului 140 din Constituție – „Hotărârile Curții Constituționale”, Curtea a reținut că textul „legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale” de la alineatul (1) reglementează efectul pentru viitor al hotărârilor Curții. Curtea a menționat că textul „din momentul adoptării hotărârii” din norma constituțională citată se referă la efectul *ex nunc* al hotărârilor Curții Constituționale, fapt care presupune că acestea produc efecte pentru viitor (HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, §§ 140-141; HCC nr. 4 din 3 martie 2022, § 79; HCC nr. 8 din 5 aprilie 2022, § 61).

Curtea a notat că posedă competența expresă de a stabili efectul *pro futuro* al hotărârilor sale. Astfel, acest efect în timp al hotărârilor Curții Constituționale este prevăzut de articolul 26 alin. (5) teza a II-a din Legea cu privire la Curtea Constituțională, care prevede că, prin hotărârea sa, Curtea poate stabili că unele acte intră în vigoare la data publicării sau la data indicată în

acestea. Curtea a notat că textul „la data indicată în ele” din norma menționată se referă la efectul *pro futuro* al hotărârii Curții Constituționale, fapt care presupune că efectele hotărârii pot fi amânate pentru o dată ulterioară adoptării acesteia (a se vedea HCC nr. 30 din 23 septembrie 2021, § 94; HCC nr. 4 din 3 martie 2022, § 80; HCC nr. 8 din 5 aprilie 2022, § 62).

În acest sens, Curtea a menționat că nu poate substitui Parlamentul în reglementarea termenelor de prescripție în situațiile examinate mai sus. Această circumstanță face imposibilă aplicarea imediată a hotărârii. Din acest motiv, pentru a evita producerea unor consecințe negative în domeniul stabilirii obligațiilor fiscale în cazul contribuabililor care se eschivează de la plata taxelor și a impozitelor, Curtea a considerat necesar să amâne efectele hotărârii sale.

În același timp, pentru a da efect hotărârii sale în cauza în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, având în vedere faptul că excepția de neconstituționalitate „exprimă o legătură organică, logică între problema de constituționalitate și fondul litigiului principal” (HCC nr. 15 din 6 mai 1997, § 3.3) și are sarcina „asigurării respectării drepturilor și libertăților fundamentale garantate de Constituție în procesul soluționării litigiilor de către instanțele judecătorești de drept comun” (HCC nr. 2 din 9 februarie 2016, § 65), Curtea a considerat rezonabil ca aceasta să producă efecte imediate pentru autorul sesizării (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 4 din 3 martie 2022, § 82; HCC nr. 8 din 5 aprilie 2022, § 64).

În acest context, Curtea a reiterat că dreptul de acces al cetățenilor prin intermediul excepției de neconstituționalitate la Curtea Constituțională reprezintă un aspect al dreptului la un proces echitabil și constituie singurul instrument cu ajutorul căruia cetățeanul are posibilitatea de a acționa pentru a se apăra împotriva legislatorului, în cazul în care sunt încălcate prin lege drepturile sale constituționale. Astfel, Curtea a notat că accesul la justiție (inclusiv la justiția constituțională) trebuie înțeles ca un drept de acces concret și efectiv, în caz contrar drepturile oferite justițiabililor fiind iluzorii (a se vedea HCC nr. 30 din 23 septembrie 2021, § 96; HCC nr. 4 din 3 martie 2022, § 83; HCC nr. 8 din 5 aprilie 2022, § 65).

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a declarat *neconstituționale* textul „cu excepția cazurilor prevăzute la alin. (2)” din articolul 264 alin. (1) și prevederile alineatului (2) din același articol din Codul fiscal.

Efectele acestei hotărâri urmau să se aplice începând cu data de 31 octombrie 2024, cu excepția sesizării depuse de avocatul AS, în interesele GM, în dosarul pendinte la Judecătoria Chișinău, în care hotărârea a fost aplicată de la data adoptării.

6. Termenul de judecare a cererii de instituire a măsurii de ocrotire judiciare

Pe 23 aprilie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 12 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 308⁸ din Codul de procedură civilă⁶.

În analiza sa, Curtea a făcut trimitere la principiile generale privind protecția persoanelor cu dizabilități și la principiile generale privind dreptul de acces la un tribunal, deduse din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Pe baza acestor principii și a articolelor 20 și 54 din Constituție, Curtea a examinat dacă prevederea contestată respectă standardul

⁶ [Hotărârea nr. 12 din 23.04.2024](#) privind excepția de neconstituționalitate a articolului 308⁸ din Codul de procedură civilă.

calității legii, dacă urmărește un scop legitim și dacă asigură un echilibru corect între principiile concurente.

i) *Cu privire la respectarea standardului calității legii (dacă ingerința este „prevăzută de lege”)*. Curtea a notat că prevederile supuse controlului constituționalității îndeplinesc condiția accesibilității pentru că se regăsesc în Codul de procedură civilă, care este republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. De asemenea, analizând textul articolului 308⁸ din Codul de procedură civilă, Curtea nu a constatat vreo incertitudine legată de calitatea legii. Astfel, Curtea a reținut că prevederile legale analizate îndeplinesc exigențele calității legii.

ii) *Cu privire la legitimitatea scopului urmărit*. Curtea a notat că termenul de un an pentru examinarea cererii de instituire a măsurii de ocrotire judiciară obligă instanța de judecată să manifeste o diligență specială pentru a judeca această cauză într-un termen rezonabil abstract. Totuși, legea îi obligă pe judecătorii care examinează asemenea cereri să le scoată de pe rol după un an de la data depunerii. În cazul scoaterii cererii de pe rol, procesul se termină printr-o încheiere judecătorească, care nu vizează fondul cauzei (articolul 268 alin. (1) din Codul de procedură civilă).

Prin urmare, scoaterea cererii de pe rol după expirarea termenului de un an de la data depunerii acesteia pe baza normei contestate operează de o manieră automată și nu permite examinarea motivelor formulate în aceasta. Astfel, dreptul de acces la un tribunal rămâne iluzoriu, dacă nu se stabilesc, în mod efectiv, drepturile și obligațiile cu caracter civil ale persoanei (a se vedea *Avdić și alții v. Bosnia și Herțegovina*, 19 noiembrie 2013, § 37; *Čović v. Bosnia și Herțegovina*, 3 octombrie 2017, § 31).

Așadar, Curtea nu a putut identifica niciun scop legitim pentru a justifica scoaterea de pe rol a cererii privind instituirea unei măsuri de ocrotire judiciară după expirarea termenului de un an de la data formulării. Dimpotrivă, articolul 308⁸ din Codul de procedură civilă împiedică stabilirea, în mod efectiv, a necesității instituirii măsurii de ocrotire judiciară, iar dreptul de acces la un tribunal devine iluzoriu.

În lipsa unui scop legitim, Curtea a constatat încălcarea dreptului de acces la un tribunal, garantat de articolul 20 din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a *declarat neconstituțional* articolul 308⁸ din Codul de procedură civilă.

7. Dobândirea dreptului de proprietate de către unitățile administrativ-teritoriale asupra bunurilor transmise sau care urmau a fi transmise persoanelor deținătoare de cote-părți valorice din patrimoniul fostelor întreprinderi agricole

Pe 30 aprilie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 13 privind controlul constituționalității articolului 8¹ din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr. 523 din 16 iulie 1999⁷.

Analizând prevederile contestate, Curtea a reținut că acestea se referă la bunurile fostelor întreprinderi agricole transmise sau care urmau să fie transmise participanților la privatizare în

⁷ [Hotărârea nr. 13 din 30 aprilie 2024](#) pentru controlul constituționalității articolului 8¹ din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale.

contul cotelor-părți valorice și care urmează să fie preluate în proprietate de către unitățile administrativ-teritoriale pe al căror teritoriu se află bunurile. Bunurile în discuție sunt identificate și stabilite de către administrația publică locală printr-o listă, care este aprobată pe baza unei decizii care este adusă la cunoștința celor interesați în scopul de a-și înregistra dreptul de proprietate (alin. (1) din articolul 8¹ din Lege). În cazul bunurilor de utilitate publică, indiferent de faptul dacă au fost sau nu transmise în proprietatea persoanelor, ele trec de drept în proprietatea unității administrativ-teritoriale pe teritoriul căreia se află și se înregistrează în registrul de publicitate corespunzător.

Curtea a observat că prin atribuirea bunurilor de utilitate publică în proprietatea unității administrativ-teritoriale legislatorul nu a luat în considerare că bunurile transmise pot fi, după caz, deținute o perioadă îndelungată de timp cu titlu de proprietate sau se află în posesie, fără a pune în discuție o eventuală recompensă. În cazul bunurilor care nu sunt de utilitate publică, Curtea a observat că legislatorul stabilește în mod imperativ că la data expirării termenului de un an ia naștere dreptul de proprietate al unității administrativ-teritoriale asupra acestora, drept care urmează a fi înscris în registrul de publicitate. Curtea a observat că legislatorul nu a luat în considerare situația particulară a deținătorilor de cote-părți valorice, care ar putea să se afle în litigiu o perioadă îndelungată de timp, fără ca depășirea acestei perioade să le fie imputabilă.

Pentru a vedea dacă au fost respectate exigențele articolelor 46, 127 și 54 din Constituție, Curtea a analizat dacă prevederile contestate respectă standardul calității legii, dacă urmăresc realizarea unui scop legitim și dacă respectă principiul echilibrului corect între interesele concurente.

Calitatea legii. Curtea a reținut că prevederile contestate îndeplinesc exigențele calității legii, fiind accesibile, clare și previzibile.

Existența unui scop legitim și legătura rațională dintre acesta și prevederea contestată. Curtea a notat că decizia de a adopta legi de expropriere sau de a acorda compensații pentru proprietățile expropriate implică, de obicei, luarea în considerare a problemelor politice, economice și sociale. Având în vedere marja largă de apreciere de care dispune legislatorul în implementarea politicilor sociale și economice, Curtea Europeană a declarat că va respecta decizia legislatorului cu privire la ceea ce este „în interes public”, cu excepția cazului în care această hotărâre este în mod vădit nerezonabilă. Această logică se aplică în cadrul unor schimbări fundamentale ale sistemului unei țări, cum ar fi trecerea de la un regim totalitar la o formă democratică de guvernare și reforma structurii politice, juridice și economice a statului, fenomene care implică inevitabil punerea în aplicare a unor acțiuni economice și sociale pe scară largă (a se vedea *Broniowski v. Polonia* [MC], 22 iunie 2004, § 149).

Potrivit notei informative la prevederile în discuție, s-au constatat cazuri în care, în schimbul cotei-părți valorice, au fost transmise bunuri imobile din proprietatea publică a localității (de învățământ, sănătate, cultură, sport, de protecție și asistență socială, precum și sediile administrației publice), fapt care generează multiple dificultăți autorităților locale în administrarea eficientă a acestor imobile. Curtea a admis că prin adoptarea normelor respective legislatorul a dispus includerea în domeniul public al unității administrativ-teritoriale a bunurilor de utilitate publică pentru a consolida bunăstarea economică a țării și a proteja drepturile, libertățile și demnitatea altor persoane, așa cum prevede articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Referitor la bunurile fostelor întreprinderi agricole care nu sunt de utilitate publică, în nota informativă la proiectul de lege s-a menționat că bunurile în discuție nu se află nici în gestiunea titularilor de cote-părți valorice, nici în gestiunea autorităților locale. Respectiv, rămase fără îngrijire, bunurile menționate sunt supuse unor procese naturale de ruinare/deteriorare și uneori prezintă pericol pentru comunitate. De asemenea, în nota informativă se menționează că termenul de un an prevăzut de norma contestată pentru formularea unei eventuale acțiuni în justiție îi va impulsiona pe titularii de cote-părți valorice și/sau posesorii bunurilor în discuție să-și legalizeze dreptul de proprietate. Așadar, prevederile vor contribui la asigurarea: (i) transparenței și eficienței administrării clădirilor; (ii) înregistrarea bunurilor imobile care trebuiau transmise particularilor în contul cotelor-părți valorice; (iii) stoparea ruinării/deteriorării bunurilor abandonate.

Curtea a admis că dispozițiile contestate ce se referă la bunurile care nu sunt de utilitate publică urmăresc realizarea mai multor scopuri legitime menționate în articolul 54 alin. (2) din Constituție (e.g., bunăstarea economică a țării, protejarea drepturilor, libertăților și demnității altor persoane) și că există o legătură rațională între aceste scopuri și prevederea contestată.

Existența unui echilibru corect între interesele generale ale comunității și protecția dreptului de proprietate privată. Curtea a reiterat jurisprudența Curții Europene, care subliniază că atunci când ingerințele în dreptul la respectarea bunurilor au avut loc în contextul reparării unei erori comise de autoritatea publică, principiul bunei-guvernări le poate impune autorităților nu doar obligația de a acționa prompt pentru corectarea greșelii lor, de o manieră corespunzătoare și la cel mai înalt grad de coerență, ci și ca astfel de erori să nu fie reparate în detrimentul uneia dintre părți, în special în cazul existenței unui interes particular advers (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Moskal v. Polonia*, 15 septembrie 2009, § 73; *Albergas și Arlauskas v. Lituania*, 27 mai 2014, § 59; *S.C. Antares Transport S.A. și S.C. Transroby S.R.L. v. România*, 15 decembrie 2015, § 48).

Mai mult, atunci când sunt în discuție măsuri de reglementare a folosinței bunurilor, lipsa despăgubirilor este un factor care trebuie luat în considerare pentru a stabili dacă a fost menținut un echilibru corect, dar nu este suficient în sine pentru a constitui o încălcare a dreptului de proprietate. Astfel, cu ocazia examinării unei cauze în care destinația unui teren a fost ulterior pusă sub „protecție absolută” și, prin urmare, orice construcție pe acest teren era interzisă, Curtea Europeană a menționat că, oricât de important ar fi scopul legitim de a proteja patrimoniul natural sau cultural, acesta nu scutește statul de obligația de a despăgubi părțile interesate atunci când încălcarea dreptului lor de proprietate este excesivă. Prin urmare, revine Curții să verifice în fiecare caz dacă echilibrul dorit a fost asigurat de o manieră compatibilă cu dreptul societății reclamante la respectarea proprietății sale (a se vedea *Anonymos Touristiki Etairia Xenodocheia Kritis v. Grecia*, 21 februarie 2008, § 45).

a) *Dacă norma contestată prevede acordarea unei despăgubiri persoanelor expropriate.* Curtea a observat că prevederile contestate stabilesc în mod imperativ că unitatea administrativ-teritorială devine proprietar al bunurilor de utilitate publică și concomitent lipsesc de acest titlu asupra acelorași bunuri una sau mai multe persoane-lucrători/pensionari ai fostelor întreprinderi agricole cărora aceste bunuri le-au fost „transmise [...] în contul cotelor părți valorice”.

Curtea a observat că prevederile contestate nu stabilesc acordarea unor despăgubiri persoanelor care au dobândit bunurile pe baza cotelor-părți valorice conform planului de privatizare și legislației în vigoare la acel moment și nici nu fac trimitere la alte legi conexe în materie de

expropriere sau despăgubire. Totodată, Curtea a observat că legea nu pune în discuție valabilitatea cotelor-părți valorice, a certificatului de proprietate eliberat titularilor și nici actul de transmitere a bunului.

Curtea a admis că unitățile administrativ-teritoriale se confruntă cu probleme complexe în soluționarea chestiunilor ce privesc bunurile de utilitate publică care au fost transmise în proprietate privată în procesul de privatizare a întreprinderilor agricole. Totuși, legislatorul nu a prezentat motive obiective care ar justifica eventuala privare de bunuri a lucrătorilor/pensionarilor fostelor întreprinderi agricole fără a li se acorda despăgubiri corespunzătoare.

Curtea a concluzionat că prevederile contestate implică o privare de proprietate a titularului fără acordarea de despăgubiri, iar o astfel de privare reprezintă o expropriere de bunuri fără o dreaptă și prealabilă despăgubire, adică este contrară articolului 46 alin. (2) din Constituție. Prin urmare, dispozițiile alineatelor (2) și (3) din articolul 8¹ din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr. 523 din 16 iulie 1999 sunt constituționale în măsura în care nu se aplică în privința bunurilor transmise în contul cotelor-părți valorice și înregistrate în registrul de publicitate, precum și bunurilor transmise în contul cotelor-părți valorice, deținute în posesie de titularii cotelor, dar neînregistrate în registrul de publicitate.

b) *Cu referire la termenul prevăzut de alin. (6) din norma contestată.* Din prevederile menționate rezultă că deținătorii de cote-părți valorice au la dispoziție un an de zile pentru a-și legaliza dreptul de proprietate asupra bunurilor în discuție, fie prin înregistrarea în registrul de publicitate a drepturilor ce derivă din cotele-părți valorice, fie prin constatarea dreptului de proprietate printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă.

Curtea a observat că norma în discuție a fost adoptată în contextul în care o perioadă îndelungată de timp deținătorii de cote-părți valorice nu și-au înregistrat dreptul de proprietate asupra bunurilor fostelor întreprinderi agricole. Curtea nu a negat faptul că trecerea unei perioade nerezonabile de timp, în lipsa unui drept de proprietate legal înregistrat sau constatat printr-o hotărâre judecătorească, a afectat în mod considerabil situația bunurilor în discuție. Dată fiind tranziția politică, economică și socială care a avut loc în ultimii ani, Curtea a admis că era legitim ca statul să ia măsuri clare și rapide pentru atingerea acestor obiective, în interesul general al comunității.

Curtea nu a văzut niciun motiv ca să pună la îndoială efortul legislatorului de a reglementa regimul juridic al bunurilor menționate pentru a asigura gestiunea adecvată/corespunzătoare a acestora. Curtea a confirmat că o asemenea situație impune soluționarea chestiunii cu celeritate, pentru a evita incertitudinea prelungită cu privire la proprietarii bunurilor în discuție.

Curtea a admis că stabilirea unui termen restrâns pentru recunoașterea dreptului de proprietate îi poate determina pe titularii de cote-părți valorice și/sau posesorii bunurilor neînregistrate să adopte o conduită activă/responsabilă și să-și înregistreze sau, după caz, să-și demonstreze dreptul de proprietate printr-o hotărâre judecătorească. Cu toate acestea, Curtea a reținut că prevederile contestate sunt formulate într-o manieră care exclude dreptul persoanei de a-și înregistra dreptul de proprietate asupra bunurilor după expirarea termenului de un an. Legislatorul nu a oferit o reglementare flexibilă în funcție de circumstanțele particulare ale deținătorilor de cote-părți, de circumstanțele derulării cauzei judiciare sau posibilitatea repunerii acestora în termen în cazuri justificate.

Curtea a notat că pot exista situații în care, deși acțiunea în justiție de constatare a dreptului de proprietate a fost formulată până la adoptarea legii contestate sau în interiorul termenului de un an prevăzut de această lege, depășirea acestui termen nu le este imputabilă titularilor cotelor-părți valorice. Din acest motiv, Curtea a concluzionat că condiția respectării termenului de un an pusă în sarcina titularului instituie o măsură disproporționată cu scopul legitim urmărit și este contrară raționamentului coroborat al articolelor 46, 54 și 127 din Constituție. Prin urmare, articolul 8¹ alin. (6) din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr. 523 din 16 iulie 1999 este constituțional în măsura în care titularii de drept pot să-și înregistreze dreptul de proprietate constatat printr-o hotărâre judecătorească și după trecerea termenului de un an de la intrarea în vigoare a deciziei de aprobare a listei bunurilor inventariate cu condiția că acțiunea în justiție a fost formulată până la expirarea acestui termen.

Pornind de la cele menționate, Curtea a *declarat constituționale* dispozițiile alineatelor (2) și (3) din articolul 8¹ din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr. 523 din 16 iulie 1999 în măsura în care nu se aplică în privința: (i) bunurilor transmise în contul cotelor-părți valorice și înregistrate în registrul de publicitate; (ii) bunurilor transmise în contul cotelor-părți valorice, deținute în posesie de titularii cotelor, dar neînregistrate în registrul de publicitate. Totodată, Curtea a *declarat constituțional* articolul 8¹ alin. (6) din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr. 523 din 16 iulie 1999 în măsura în care titularii de drept pot să-și înregistreze dreptul de proprietate constatat printr-o hotărâre judecătorească și după trecerea termenului de un an de la intrarea în vigoare a deciziei de aprobare a listei bunurilor inventariate cu condiția că acțiunea în justiție a fost formulată până la expirarea acestui termen.

8. Adoptarea legilor organice de către Parlament

Pe 20 iunie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 14 privind controlul de constituționalitate al articolului II din Legea nr. 116 din 16 mai 2024 pentru modificarea unor acte normative⁸.

Curtea a stabilit că argumentele autorilor sesizării fac incident articolul 74 alin. (1) din Constituție, care reglementează adoptarea legilor organice de către Parlament.

Potrivit articolului 74 alin. (1) din Constituție, legile organice se adoptă cu votul majorității deputaților aleși, după cel puțin două lecturi. În jurisprudența sa, Curtea a interpretat sensul textului „după cel puțin două lecturi” din articolul 74 alin. (1) din Constituție și a stabilit că acesta conține atât un element procedural, cât și un element substanțial. Elementul procedural presupune că Parlamentul trebuie să voteze în două lecturi proiectul de lege organică. Elementul substanțial presupune că până la votare Parlamentul trebuie să supună dezbaterilor conținutul proiectului de lege organică (a se vedea HCC nr. 14 din 27 aprilie 2021, § 35).

În Hotărârea nr. 17 din 10 iunie 2021, § 52, interpretând textul „după cel puțin două lecturi” de la articolul 74 alin. (1) din Constituție, Curtea a dezvoltat elementul procedural al acestui articol, stabilit anterior prin Hotărârea nr. 14 din 27 aprilie 2021. Curtea a notat că respectarea cerințelor procedurale referitoare la adoptarea legilor este la fel de importantă ca respectarea cerințelor aplicabile față de conținutul legilor. Cele dintâi protejează democrația parlamentară, care trebuie respectată pe tot parcursul procesului de legiferare și care îi asigură pe cetățeni că

⁸ [Hotărârea nr. 14 din 20 iunie 2024](#) privind controlul de constituționalitate al articolului II din Legea nr. 116 din 16 mai 2024 pentru modificarea unor acte normative.

legile nu au fost adoptate în mod abuziv. Cele din urmă previn limitarea disproporționată a exercițiului drepturilor și libertăților cetățenilor.

Curtea a reținut că Legea nr. 116 din 16 mai 2024 a amendat Legea nr. 25 din 4 martie 2016 privind aplicarea măsurilor restrictive internaționale și Legea nr. 121 din 4 mai 2007 privind administrarea și deetatzarea proprietății publice. Atât legea modificatoare, cât și legile modificate sunt legi organice, care, potrivit articolului 74 alin. (1) din Constituție, se adoptă cu votul majorității deputaților aleși, după cel puțin două lecturi.

Curtea a precizat că, la 8 aprilie 2024, la secretariatul Parlamentului, un grup de deputați au înregistrat inițiativa legislativă nr. 107, cu denumirea „Legea privind modificarea Legii nr. 25/2016 privind aplicarea măsurilor restrictive internaționale”. La 12 aprilie 2024, Parlamentul a votat în prima lectură această inițiativă. În procesul pregătirii pentru a doua lectură, proiectul de lege nr. 107 a fost avizat de Guvern, de patru comisii parlamentare, de Centrul Național Anticorupție și de Direcția generală juridică a Parlamentului. Între timp, la acest proiect au fost propuse două amendamente: (i) amendamentul nr. 09/03-63 din 7 mai 2024 de completare a Anexei la Legea nr.121/2007 privind administrarea și deetatzarea proprietății publice cu poziția nr. 26¹ „Î.S. „Aeroportul Internațional Chișinău” ; (ii) amendamentul nr. VG 29/03-65 din 15 mai 2024 de completare a articolului 13 din Legea nr. 121/2007 privind administrarea și deetatzarea proprietății publice cu alineatele (4¹) și (4²).

Curtea a reținut că proiectul de lege nr. 107 din 8 aprilie 2024, care includea și amendamentele menționate *supra*, a fost votat de Parlament la 16 mai 2024 în a doua lectură, devenind Legea nr. 116 din 16 mai 2024 pentru modificarea unor acte normative. Totuși, Curtea a stabilit că articolul II din această Lege modifică, pe baza a două amendamente examinate și votate de Parlament într-o singură lectură, Legea nr. 121 din 4 mai 2007, care este o lege organică. În acest sens, Curtea a constatat lipsa unei legături indispensabile între obiectul proiectului de lege votat în prima lectură și amendamentele la acesta votate doar în a doua lectură. Mai mult, notele explicative la aceste amendamente și raportul comisiei de profil sunt silențioase la acest aspect și nu argumentează unicitatea obiectului de reglementare.

Așadar, Curtea a reținut că completările făcute la Legea nr.121/2007 privind administrarea și deetatzarea proprietății publice prin intermediul articolului II al Legii nr. 116 din 16 mai 2024 cu privire la modificarea unor acte normative au fost votate doar într-o singură lectură, în ședința Parlamentului din 16 mai 2024. Astfel, Curtea a constatat că în acest caz legislatorul nu a respectat articolul 74 alin. (1) din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a *declarat neconstituționale* articolul 13 alineatele (4¹) și (4²) și pct. 26¹ din Anexa la Legea nr. 121 din 4 mai 2007 privind administrarea și deetatzarea proprietății publice.

9. Suspendarea plății alocației sociale pentru îngrijire, însoțire și supraveghere pe perioada privării de libertate a titularului

Pe 9 iulie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 15 privind excepția de neconstituționalitate și controlul de constituționalitate al articolului 6 alin. (10) și al unor

prevederi din articolul 7 alin. (1) din Legea nr. 499 din 14 iulie 1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni⁹.

La etapa verificării admisibilității sesizării, Curtea a reținut că persoanele cu dizabilități titulare de alocații sociale nu formează un grup omogen. Criterii ca genul, gradul afectării, maladia și momentul apariției dizabilității: la naștere, în copilărie sau ulterior, pe parcursul vieții, determină mai multe deosebiri. Curtea a reținut că datele statistice disponibile confirmă faptul că persoanele cu dizabilități sunt afectate în mod diferit în funcție de aceste criterii. Spre exemplu, persoanele cu dizabilități locomotorii se confruntă cu limitări și au necesități care se deosebesc de cele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități senzoriale sau psihosociale. Limitările sunt resimțite în mod diferit și în funcție de severitatea dizabilității, caracterul ei accentuat sau mediu, apariția sa în copilărie, la maturitate sau la bătrânețe, dacă persoana este femeie sau bărbat. Totuși, articolul 6 alin. (10) din Lege aplică același tratament față de aceste categorii de persoane.

Curtea a reținut că aplicarea aceluiași tratament unor persoane aflate în situații diferite, *i.e.* persoane cu dizabilități locomotorii, senzoriale, psiho-sociale ș.a., dizabilități care pot fi medii, accentuate și severe, poate dezavantaja unele categorii de persoane. Deoarece efectele acestui tratament acționează pe baza unei reguli neutre, *i.e.* pe perioada privării de libertate a titularului dreptului se suspendă plata alocațiilor, dar care sunt resimțite în mod diferit în funcție de genul, vârsta, maladia, gradul afectării persoanei ș.a., Curtea a observat existența unui tratament diferențiat indirect (a se vedea, *mutatis, mutandis, Biao v. Danemarca* [MC], 24 mai 2016, § 103).

Așadar, Curtea a stabilit că argumentele autorilor sesizării în raport cu articolul 6 alin. (10) din Legea privind alocațiile sociale pentru unele categorii de cetățeni fac incidente articolele 47 și 51 în coroborare cu articolul 16 din Constituție.

Curtea a reținut că persoana cu dizabilități se află în perioada executării pedepsei închisorii la întreținerea statului, care finanțează serviciile care îi sunt oferite. Totodată, și alocațiile sociale sunt finanțate din bugetul de stat (a se vedea articolul 5 din Legea privind alocațiile sociale de stat).

Aceste considerente i-au permis Curții să rețină că măsura atacată urmărește să implementeze scopul bunei administrări a finanțelor publice. În acest sens, Curtea a avut în vedere faptul că resursele financiare disponibile pentru îngrijirea persoanelor cu dizabilități sunt limitate și că este legitim ca acestea să fie folosite cât mai eficient.

Curtea a constatat că prin măsura contestată legislatorul acordă o pondere abstractă mai mare interesului legitim al folosirii eficiente a fondurilor publice care au ca destinație asistența persoanelor cu dizabilități. Totuși, Curtea a subliniat că marja discreționară a legislatorului în acest domeniu nu este una nelimitată.

Curtea a observat că situația persoanelor cu dizabilități se deosebește pe baza maladiilor de care acestea suferă, precum și pe baza genului sau a vârstei persoanei, *i.e.* bărbat, femeie, minor sau persoană în etate. Această distincție este prevăzută și de Legea privind alocațiile sociale de

⁹ [Hotărârea nr. 15 din 9 iulie 2024](#) privind excepția de neconstituționalitate și controlul de constituționalitate al articolului 6 alin. (10) și al unor prevederi din articolul 7 alin. (1) din Legea nr. 499 din 14 iulie 1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni.

stat, care grupează persoanele în categorii în baza dizabilității, a vârstei la care a fost stabilită dizabilitatea și gravității acesteia (a se vedea articolul 3 din Lege). Totodată, Curtea a reținut că persoanele pot executa pedeapsa închisorii în regimuri de detenție deschise, semiînchise și închise. În timp ce unele persoane ar putea simți mai acut privările din penitenciar, altele ar putea să se adapteze ușor la aceste condiții. Totuși, Curtea a reținut că suspendarea alocației sociale, care poate fi de dizabilitate sau pentru îngrijire, însoțire și supraveghere, poate afecta în mod disproporționat unele persoane cu dizabilități.

Curtea a observat că prevederea atacată afectează în special persoanele cu dizabilități severe din copilărie și pe cele cu dizabilități severe nevăzătoare (a se vedea articolul 3 literele g) și h) din Lege), pentru că le privează atât de alocația de dizabilitate, cât și de alocația pentru însoțire, îngrijire și supraveghere. În Hotărârea Guvernului nr. 357 din 18 aprilie 2018 cu privire la determinarea dizabilității (anexa nr. 3) este precizat că gradul de dizabilitate severă la copii se stabilește dacă copilul nu a format sau dacă a pierdut capacitatea de autoîngrijire, dacă acesta prezintă un grad ridicat de dependență fizică sau psihică, dacă autonomia sa este foarte scăzută din cauza limitării severe în activitate și dacă copilul necesită îngrijire și/sau supraveghere permanentă din partea unei alte persoane.

Așadar, Curtea a constatat că este foarte probabil ca o persoană cu dizabilități severe din copilărie să nu posede abilități care să-i permită să se autoîngrijească în penitenciar. La fel, Curtea a considerat că și o persoană cu dizabilități severe nevăzătoare este lipsită de capacitatea de autoîngrijire și că, în detenție, să nu poată face față de una singură la restricțiile regimului carceral. Pe lângă aceasta, Curtea a notat că aceste persoane ar putea să aibă, odată cu înaintarea în vârstă, necesități mai ridicate din cauza dizabilității de care suferă. Spre exemplu, ele ar putea avea nevoie de asistență în activitățile curente, cum sunt deplasarea, alimentarea, îmbrăcatul și îmbăierea. În opiniile lor, autoritățile au susținut că, la cerere, persoanele ar putea să fie ajutate de alți deținuți angajați pe post de asistenți personali. Totuși, Curtea a reținut că actele normative relevante nu reglementează în mod clar condițiile și criteriile în baza cărora se oferă această asistență. Mai mult, Curtea a subliniat că nu poate neglija faptul că, din cauza condiției lor, aceste persoane pot fi ținte ușoare în fața abuzurilor și violenței din partea altor deținuți (a se vedea, spre exemplu, *I.E. v. Republica Moldova*, 26 mai 2020, §§ 43-46). Mai mult, Curtea a precizat că unele dintre aceste persoane ar putea să fie analfabete, să întâmpine dificultăți de înțelegere și comunicare și, astfel, să nu poată comunica cu ceilalți deținuți și cu personalul penitenciarului (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Z.H. v. Ungaria*, 8 noiembrie 2012, §§ 30-33).

Curtea a ajuns la concluzia că statul este obligat să le ofere persoanelor cu dizabilități private de libertate asistența și grija de care au nevoie. De altfel, indiferent că sunt în libertate sau în detenție, aceste persoane au aceleași necesități care rezultă din natura dizabilității. Curtea a admis că unele persoane cu dizabilități ar putea să refuze asistența oferită, lucru care nu conduce la ideea sugerată de către autorul excepției care a susținut că, în acest caz, persoana ar trebui să primească în schimb echivalentul bănesc al alocației de îngrijire, însoțire și supraveghere. Curtea a precizat că legislatorul trebuie să transpună în legislație constatările Curții astfel încât persoanele cu dizabilități private de libertate să beneficieze de asistența și grija de care au nevoie și care rezultă din natura dizabilității, în condiții clare prevăzute în lege și fără să depindă de discreția administrației penitenciarului.

Referitor la serviciile medicale care le sunt oferite în detenție persoanelor cu dizabilități severe din copilărie și celor cu dizabilități severe nevăzătoare, Curtea a menționat că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a subliniat că „caracterul adecvat” al asistenței medicale oferite

deținuților în penitenciar este dificil de determinat. Simplul fapt că un deținut a fost examinat de un medic și că i-a fost prescris un tratament nu conduce automat la concluzia că asistența medicală a fost adecvată. Curtea Europeană a subliniat că autoritățile naționale trebuie să demonstreze nu doar că deținutul a fost examinat și că plângerile sale i-au fost comunicate unui medic, ci și faptul că există condiții pentru ca tratamentul prescris să poată fi aplicat în mod efectiv (a se vedea *Hummatov v. Azerbaidjan*, 29 noiembrie 2007, § 116; *Nițu v. Republica Moldova*, 11 iunie 2024, § 13). Totodată, Curtea Europeană a subliniat că asistența medicală oferită în cadrul penitenciarelor trebuie să fie situată la un nivel comparabil cu cel pe care autoritățile statului s-au angajat să îl ofere populației în general. Totuși, acest lucru nu înseamnă că fiecărui deținut trebuie să i se garanteze același nivel de tratament medical care este disponibil în cele mai bune instituții medicale din afara unităților penitenciare (*Cara-Damiani v. Italia*, 7 februarie 2012, § 66).

În acest sens, Curtea a reținut că prevederile Codului de executare și ale Regulamentului privind organizarea asistenței medicale deținuților în instituțiile penitenciare le garantează deținuților cu dizabilități severe din copilărie și celor cu dizabilități severe nevăzători îngrijiri medicale la nivelul la care acestea sunt disponibile populației în general.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a *recunoscut constituțional* articolul 6 alin. (10) din Legea nr. 499 din 14 iulie 1999 privind alocațiile sociale pentru unele categorii de cetățeni, în măsura în care persoanele cu dizabilități severe din copilărie și persoanele cu dizabilități severe nevăzătoare private de libertate sunt beneficiare ale serviciului de asistență personală.

10. Reflectarea alegerilor de către instituțiile mass-media

Pe 16 iulie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr.16 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 90 alin. (2) din Codul electoral¹⁰.

La etapa verificării admisibilității sesizărilor, Curtea a stabilit că argumentele autorilor sesizărilor în raport cu prevederile articolului 90 alin.(2) din Codul electoral fac incidente articolele 32, 34 și 54 din Constituție.

Analizând prevederile contestate, Curtea a reținut că articolul 90 alin. (2) din Codul electoral prevede că în perioada electorală, în serviciile media audiovizuale, grupurile de inițiativă, concurenții electorali (candidații în alegeri), participanții la referendum, reprezentanții și persoanele de încredere ale acestora nu pot avea intervenții directe sau indirecte și nu pot fi vizați de terți în alte programe audiovizuale decât cele cu caracter electoral, stabilite expres în declarațiile politicilor editoriale ale furnizorilor de servicii media. Programele audiovizuale cu caracter electoral (programele de știri și actualități, emisiunile de informare electorală, emisiunile de promovare electorală, dezbaterile electorale, programele de publicitate electorală) sunt realizate și difuzate doar în perioada electorală și, după caz, în campania electorală, cu respectarea prevederilor Codului serviciilor media audiovizuale și ale Regulamentului privind reflectarea alegerilor de către instituțiile mass-media aprobat de Comisia Electorală Centrală (articolul 90 alin. (1) și alin. (3)).

Curtea a efectuat doar o analiză a legislației relevante la modul abstract, pentru a stabili dacă aceasta respectă principiile constituționale interpretate în concordanță cu standardele care pot

¹⁰ [Hotărârea nr. 16 din 16.07.2024](#) privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 90 alin. (2) din Codul electoral.

fi deduse din Convenție, prin prisma jurisprudenței Curții Europene (a se vedea HCC nr. 27 din 13 noiembrie 2020, § 72). Astfel, Curtea a examinat dacă prevederile contestate de autori respectă standardul calității legii și dacă sunt proporționale, *lato sensu*, prin raportare la scopul legitim urmărit.

Referitor la condiția accesibilității, Curtea a reținut că prevederile supuse controlului constituționalității corespund acestui criteriu, deoarece se regăsesc în Codul electoral, adoptat prin Legea nr. 325 din 8 decembrie 2022, care este publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 426-427 din 23 decembrie 2022, art. 770, și, astfel, operează prezumția cunoașterii legii.

Referitor la respectarea condiției previzibilității legii, Curtea a menționat că legislatorul a reglementat în mod clar și previzibil particularitățile reflectării alegerilor de către instituțiile mass-media în articolul 90 alin. (2) din Codul electoral.

Prin urmare, Curtea a reținut că normele contestate îndeplinesc exigențele calității legii, fiind accesibile, clare și previzibile, și că, în consecință, ingerința este „prevăzută de lege”.

Referitor la realizarea unui scop legitim, Curtea a reiterat că una dintre condițiile obligatorii pe care trebuie să le respecte legislatorul în cazul în care reglementează o ingerință în dreptul protejat de articolele 32 și 34 din Constituție este ca aceasta să urmărească cel puțin un scop legitim prevăzut de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Curtea a notat că autoritățile din domeniul audiovizualului au obligația să supravegheze modul în care furnizorii de servicii media audiovizuale prezintă concurenții electorali și să identifice manipulările sau favoritismele, pe baza analizelor efectuate. Monitorizarea sistematică a furnizorilor de servicii media audiovizuale ajută organismele de reglementare să identifice neconformitățile și să ia măsuri prompte de remediere. În timpul alegerilor, rezultatele acestei analize demonstrează modul în care mass-media audiovizuală se comportă și informează publicul și concurenții despre aspectele relevante. Astfel, o conduită corectă a mass-media față de toate partidele politice și candidați, precum și o conduită corectă a mass-media în prezentarea informațiilor care sunt relevante pentru opțiunile electorale sunt esențiale pentru asigurarea unor alegeri democratice corecte. Pentru un proces electoral liber și just este necesar ca furnizorii de servicii media să trateze cu obiectivitate toți concurenții și să depună eforturi pentru a prezenta reportaje prompte, corecte și nepărtinitoare, legate de toate evoluțiile politice și electorale. Curtea a avut în vedere faptul că autoritățile statului au obligația pozitivă de a asigura informarea corectă a cetățenilor. Astfel, dispozițiile legale care restricționează intervențiile directe sau indirecte ale grupurilor de inițiativă, ale concurenților electorali, ale participanților la referendum în afara programelor audiovizuale stabilite expres în declarațiile politicilor editoriale ale furnizorilor de servicii media contribuie la asigurarea unei campanii electorale echitabile și la prevenirea manipulării mediilor de comunicare în scopuri politice.

Curtea a reținut că limitarea comunicării informațiilor despre concurenții electorali în alte emisiuni decât cele destinate campaniei electorale poate contribui la menținerea echilibrului și imparțialității în acoperirea mediatică a alegerilor, evitând distorsiunile în relatările despre diferiți candidați sau partide politice și promovând un proces electoral corect și democratic. Totodată, prin restricționarea comunicării informațiilor despre concurenții electorali în alte emisiuni decât cele destinate campaniei electorale, legislatorul urmărește să limiteze influența excesivă a unor anumite părți sau interese în media asupra opiniei publice și, prin urmare, contribuie la protejarea diversității de opinii în cadrul procesului democratic. Așadar,

dispozițiile contestate urmăresc realizarea mai multor scopuri legitime menționate în articolul 54 alin. (2) din Constituție (e.g., protejarea drepturilor, libertăților și demnității altor persoane) și demonstrează că există o legătură rațională cu aceste scopuri.

Curtea a analizat măsura contestată, în partea în care urmărește un scop legitim, sub aspectul „dacă există măsuri alternative mai puțin intruzive, care au legătură cu scopurile legitime urmărite”.

Referitor la existența unor măsuri alternative mai puțin intruzive, care au legătură cu scopurile legitime urmărite, Curtea a reținut următoarele.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a reținut că, în domeniul audiovizualului, aceste principii îi impun statului, garantul final al pluralismului (a se vedea Manole și alții v. Republica Moldova, 17 septembrie 2009, § 99), obligația de a garanta, pe de o parte, accesul publicului, prin televiziune și radio, la informații imparțiale și exacte, precum și o pluralitate de opinii și de comentarii care reflectă în special diversitatea opiniilor politice din țară, iar pe de altă parte, protecția jurnaliștilor și a altor profesioniști ai mass-media audiovizuale împotriva obstacolelor în calea comunicării acestor informații și comentarii.

În acest context, Curtea a reținut că pentru a evita compromiterea valorii pluralismului dezbaterilor publice, a alegerilor și a procesului democratic și a asigura respectarea principiilor echității, echilibrului și imparțialității legislatorul a reglementat particularitățile reflectării alegerilor de către instituțiile mass-media. Potrivit articolului 90 alin. (5) din Codul electoral, în primele șapte zile de la începerea perioadei electorale, furnizorii de servicii media depun la Consiliul Audiovizualului o declarație privind politica editorială pentru reflectarea alegerilor sau o notificare prin care informează că nu participă la reflectarea alegerilor.

Curtea a observat că prevederile contestate condiționează reflectarea alegerilor de către instituțiile mass-media prin stabilirea unei liste precise de programe cu caracter electoral, care trebuie incluse în declarațiile politicilor editoriale ale furnizorilor de servicii media. Potrivit articolului 90 alin. (2) din Codul electoral, sunt programe audiovizuale cu caracter electoral: (i) programele de știri și actualități, (ii) emisiunile de informare electorală, (iii) emisiunile de promovare electorală, (iv) dezbaterile electorale și (v) programele de publicitate electorală.

La prima vedere, această separare a conținutului mediatic electoral de cel non-electoral ar fi benefică, deoarece în perioada electorală există întotdeauna riscul diluării conținutului mediatic electoral cu cel non-electoral, fapt care poate afecta interesele consumatorilor de informații. De asemenea, este în interesul alegătorilor să poată deosebi conținutul mediatic electoral de cel non-electoral.

Totuși, nu poate fi făcută o delimitare rigidă, dat fiind faptul că participanții la procese electorale pot fi și persoane publice, iar serviciile media ar putea să-i abordeze și în emisiuni non-electorale pe marginea unor chestiuni de interes general. De asemenea, serviciile media ar trebui să demonstreze flexibilitate în activitate.

În această cauză, Curtea a observat că în perioada electorală norma contestată le interzice serviciilor media să vizeze participanții la procesele electorale, fie cu o conotație pozitivă, fie cu o conotație negativă, în programele audiovizuale cu caracter non-electoral. Pentru a-i viza pe participanții la procesul electoral în perioada electorală, serviciile media pot acționa doar în

cadrul programelor audiovizuale cu caracter electoral, menționate în Declarația privind politica editorială pentru acoperirea alegerilor, comunicată din timp Consiliului Audiovizualului.

Curtea a admis că această măsură îi permite Consiliului Audiovizualului să exercite un control efectiv asupra respectării politicii editoriale a serviciilor media în perioada electorală. În același timp, Curtea a reținut că condițiile stabilite de articolul 90 alin. (2) din Codul electoral sunt prea rigide pentru situațiile în care, în perioada electorală, serviciile media ar dori să vizeze participanții la procese electorale în programe audiovizuale fără caracter electoral, pe care le difuzează în mod permanent sau periodic, inclusiv în afara perioadei electorale. Curtea a avut în vedere că în perioada electorală în programele non-electorale serviciile media ar putea avea un interes legitim să abordeze subiecte importante, aflate la ordinea zilei, care îi au ca protagoniști pe participanții la procesul electoral. În aceste cazuri, limitarea dreptului serviciilor media de a viza participanții la procesele electorale doar în cadrul programelor audiovizuale electorale menționate în Declarația privind politica editorială pentru acoperirea alegerilor este o măsură excesivă.

În aceste situații, Curtea a considerat că obiectivul urmărit de legislator poate fi realizat inclusiv prin obligația serviciilor media de a raporta orice reflectare electorală în afara programelor enumerate și de a furniza înregistrările acestor programe către Consiliul Audiovizualului cât mai curând posibil. Această abordare a fost susținută și de Comisia de la Veneția în Opinia sa CDL-AD(2022)025, la paragraful 93, potrivit căruia „legea ar putea include [...] excepții bine definite de la această regulă și alte mecanisme, cum ar fi, de exemplu, o obligație a instituției media de a raporta orice reflectare electorală în afara programelor bine definite și de a furniza înregistrarea către Consiliul Audiovizualului cât mai curând posibil”.

Curtea a menționat că această măsură mai puțin intruzivă îi permite Consiliului Audiovizualului să exercite, în continuare, un control efectiv asupra respectării politicii editoriale de către serviciile media. Această concluzie a Curții nu împiedică legislativul să identifice și să adopte alte soluții, cu respectarea libertății de exprimare. În acest sens, Curtea i-a trimis Parlamentului o adresă.

Curtea a constatat că textul „nu pot avea intervenții directe sau indirecte și nu pot fi vizați de terți în alte programe audiovizuale decât cele cu caracter electoral, stabilite expres în declarațiile politicilor editoriale ale furnizorilor de servicii media” din articolul 90 alin. (2) din Codul electoral este contrar dreptului la libertatea de exprimare, garantat de articolul 32 din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a declarat neconstituțional textul „În serviciile media audiovizuale, grupurile de inițiativă, concurenții electorali (candidații în alegeri), participanții la referendum, reprezentanții și persoanele de încredere ale acestora nu pot avea intervenții directe sau indirecte și nu pot fi vizați de terți în alte programe audiovizuale decât cele cu caracter electoral, stabilite expres în declarațiile politicilor editoriale ale furnizorilor de servicii media.” din articolul 90 alin. (2) din Codul electoral.

11. Cvorumul pentru ședințele Consiliului Superior al Magistraturii

Pe 18 iulie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr.17 privind interpretarea unor dispoziții constituționale și controlul de constituționalitate al articolelor 15 alin. (2) și 24 alin. (1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii¹¹.

Curtea a observat că nu poate examina în mod separat cele două capete de sesizări. Dacă Curtea ar trece la interpretarea Constituției, ea ar efectua, în mod implicit, un control de constituționalitate al normelor infra-constituționale referitoare la cvorum și la majoritatea necesară pentru adoptarea actelor Consiliului Superior al Magistraturii

Având în vedere că prevederile contestate, în redactarea în vigoare, au redus cvorumul de două treimi calculate din 12 membri la două treimi calculate din numărul membrilor în exercițiu și au redus majoritatea necesară pentru adoptarea hotărârilor Consiliului, Curtea a considerat necesar să analizeze dacă noile praguri asigură un echilibru corect între condiția asigurării independenței judecătorilor și condiția evitării autoguvernării corporatiste în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii.

Curtea a conchis că articolele 15 alin. (2) și 24 alin. (1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii pretind o examinare în fond, prin prisma articolelor 116 alin. (1) și 122 (1) din Constituție, iar celelalte capete ale sesizărilor sunt inadmisibile.

Potrivit articolului 122 alin. (1) din Constituție, Consiliul Superior al Magistraturii este format din 12 membri: șase judecători aleși de Adunarea Generală a Judecătorilor, reprezentând toate nivelele instanțelor judecătorești, și șase persoane care se bucură de o înaltă reputație profesională și integritate personală, cu experiență în domeniul dreptului sau în alt domeniu relevant, care nu activează în cadrul organelor puterii legislative, executive sau judecătorești și nu sunt afiliate politic.

Curtea a constatat că Constituția nu stabilește cerințe referitoare la cvorumul necesar pentru ca ședința Consiliului Superior al Magistraturii să fie deliberativă și nici nu stabilește vreo majoritate necesară pentru adoptarea hotărârilor. În schimb, Constituția prevede că modul de organizare și de funcționare al Consiliului Superior al Magistraturii se reglementează prin lege organică (a se vedea articolele 72 alin. (3) lit. e) și 123 alin. (2)).

Deși legislatorului îi este recunoscută o marjă discreționară la alegerea măsurii din opțiunile disponibile, aceasta nu este una absolută. În Opinia comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General pentru Drepturile Omului și Statul de Drept al Consiliului Europei nr. 1082/2022 din 20 iunie 2022 privind proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (sistemul judecătoresc) se precizează că cvorumul ar trebui să fie determinat pe baza numărului de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii stabilit de Constituție. Presupunând că articolul 15 alin. (2) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii stabilește cvorumul de opt membri (două treimi din 12), acest prag se încadrează în gama de soluții acceptabile. De asemenea, pentru a respecta conceptul constituțional al Consiliului Superior al Magistraturii, în special ideea de reprezentare a judecătorilor și a membrilor non-judecători, este important ca majoritățile decizionale să nu fie asigurate exclusiv de voturile unuia dintre aceste grupuri (§§ 48 și 49 din Opinie (CDL-AD(2022)019)).

¹¹ [Hotărârea nr. 17 din 18 iulie 2024](#) privind interpretarea unor dispoziții constituționale și controlul de constituționalitate al articolelor 15 alin. (2) și 24 alin. (1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii.

Articolul 15 alin. (2) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii stabilește că ședința Consiliului Superior al Magistraturii este deliberativă dacă la aceasta participă cel puțin două treimi din membrii care sunt în exercițiul funcției și nu se află în situațiile menționate la articolul 18 alin. (1) din Lege. Curtea a constatat că, prin acest text de lege, legislatorul a renunțat la regula stabilită anterior, care prevedea că ședința Consiliului Superior al Magistraturii este deliberativă dacă la aceasta participă cel puțin două treimi din membrii săi.

Așa cum au susținut autoritățile în opiniile lor, la baza acestei soluții au stat mai multe motive, în particular, demararea procedurii extraordinare de verificare a integrității etice și financiare a candidaților la funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, riscul blocării activității Consiliului din cauza numărului insuficient de membri în exercițiu, precum și necesitatea asigurării funcționalității permanente a Consiliului.

În acest context, Curtea a subliniat că, într-o perioadă concretă de timp, componența Consiliului poate oscila de la un număr de membri care asigură cvorumul la unul care nu îl asigură. Cauzele care pot conduce la pierderea cvorumului sunt diverse, *e.g.* deces, demisii *in corpore*, boală ș.a. Totuși, nu toate motivele menționate mai sus justifică, la modul abstract, coborârea pragului din care se calculează cvorumul pentru ședințele Consiliului.

În Opiniile Comisiei de la Veneția este subliniat faptul că autoritățile competente să numească în funcție membrii consiliului judiciar ar putea să nu completeze în mod deliberat componența consiliului, ca să aibă un pretext formal pentru a modifica regula cvorumului și a modifica majoritățile care adoptă decizii, ca să submineze activitatea Consiliului prin intermediul unei componente diminuate a acestuia. În acest sens, este relevantă Opinia nr. 1110/2022 din 19 decembrie 2022 referitoare la propunerile de modificare a Legii privind Consiliul Judiciar și judecătorii din Muntenegru (CDL-AD(2022)050), în care este indicat că: „25. [...] riscul de blocaj sau de disfuncționalitate a unei instituții – în special a „instituțiilor de protecție” – nu ar trebui să conducă la abandonarea condiției unei majorități calificate. [...] Comisia de la Veneția subliniază că interesul suprem al statului constă în protejarea instituțiilor statului democratic. Respectarea principiului separării puterilor în stat impune ca niciunei puteri în stat/instituții constituționale să nu i se permită, prin inacțiune deliberată sau prin simpla incapacitate de a acționa, să blocheze funcționarea unei alte puteri în stat/instituții constituționale.”

Curtea a reținut că, în prezent, nouă membri din cadrul Consiliului au un mandat deplin, dintre care cinci sunt judecători și patru au fost numiți din rândul societății civile, iar trei mandate continuând să fie vacante. În acest caz, aplicarea articolului 15 alin. (2) din Lege are ca rezultat faptul că cvorumul în cadrul Consiliului este asigurat dacă la o ședință sunt prezenți șase membri. Totuși, o asemenea modalitate de stabilire a cvorumului prezintă mai multe deficiențe din perspectiva independenței justiției și a condiției evitării autoguvernării și corporatismului în cadrul Consiliului.

În primul rând, cvorumul calculat din numărul membrilor în exercițiu permite unui număr redus de membri ai Consiliului să decidă chestiuni importante pentru sistemul judecătoresc. Curtea a reținut că regula cvorumului pentru ședințele Consiliului fixează nu doar numărul minim de membri care trebuie să fie prezenți la o ședință pentru ca aceasta să se desfășoare, ci asigură inclusiv faptul că un număr minim de membri vor ajunge să ia o decizie. Cu cât numărul membrilor prezenți la o ședință este mai mare, cu atât numărul de voturi pentru adoptarea unei decizii trebuie să fie mai mare. Curtea a notat că votul unui număr mai mare de membri contribuie la legitimitatea deciziilor adoptate și a procesului decizional în cadrul Consiliului.

Pe de altă parte, un cvorum mic, în situații concrete, ar permite unei categorii de membri (judecători sau non-judecători) să adopte hotărâri.

În al doilea rând, Curtea a constatat că articolul 15 alin. (2) din Lege le permite autorităților abilitate cu numirea membrilor în funcțiile vacante ale Consiliului să facă abuz de competența lor. Curtea a menționat că evaluarea candidaților la funcția de membru reprezintă un exercițiu extraordinar și că acesta își epuizează efectele atunci când este evaluat ultimul candidat înscris în concurs. Ulterior, orice numire în funcție va trebui să parcurgă procedura stabilită în Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii. Pe de altă parte, regula cvorumului reglementată în prezent le permite autorităților să nu completeze funcțiile vacante, subminând procesele în cadrul Consiliului.

În aceste condiții, inacțiunea autorităților are ca rezultat un Consiliu care funcționează cu o componență redusă, iar norma contestată face posibil ca doar doi membri, în cazul unei componente formate din trei membri, să decidă cele mai importante chestiuni pentru sistemul judecătoresc. Curtea a reținut că un asemenea scenariu nu este compatibil cu valoarea independenței justiției și cu condiția evitării autoguvernării corporative în cadrul Consiliului.

Așadar, având în vedere considerentele de mai sus, Curtea a subliniat că articolul 15 alin. (2) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nu respectă articolele 116 alin. (1) și 122 alin. (1) din Constituție și urmează a fi declarat neconstituțional.

În capătul privind controlul constituționalității articolului 24 alin. (1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea a precizat că considerentele de mai sus se aplică, *mutatis mutandis*, și în privința acestei dispoziții.

În contextul declarării neconstituționalității prevederilor examinate, Curtea a dispus revigorarea textului „Ședința Consiliului Superior al Magistraturii este deliberativă dacă la ea participă cel puțin două treimi din membrii lui.” din articolul 15 alin. (2), precum și a textului „Consiliul Superior al Magistraturii adoptă hotărâri cu votul deschis al majorității membrilor săi, cu excepția cazului prevăzut la art. 19 alin. (4).” din articolul 24 alin. (1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nr. 947 din 19 iulie 1996 în redactarea anterioară Legii nr. 246 din 29 iulie 2022.

Curtea a notat că, potrivit prevederilor articolului 140 alin. (1) din Constituție, legile sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale. În jurisprudența sa, Curtea a statuat că textul „din momentul adoptării hotărârii” din norma constituțională citată se referă la efectul *ex nunc* al hotărârilor Curții Constituționale, fapt care presupune că acestea produc efecte pentru viitor (a se vedea HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, § 141; HCC nr. 13 din 21 mai 2020, § 83). Reieșind din cele menționate, Curtea a reținut că constatările sale nu afectează procedurile deja desfășurate și nu se aplică raporturilor *ex ante* momentului intrării în vigoare a acestei hotărâri.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a declarat *neconstituționale* articolele 15 alin. (2) și 24 alin. (1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nr. 947 din 19 iulie 1996.

Curtea a revigorat prevederile articolului 15 alin. (2) și a tezei întâi a articolului 24 alin. (1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nr. 947 din 19 iulie 1996 în redactarea anterioară Legii nr. 246 din 29 iulie 2022.

12. Anularea înregistrării subiecților electorali

Pe 19 iulie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr.18 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 54 alin. (7) și a articolului 102 alin. (5) lit. f) din Codul electoral¹².

Din analiza condițiilor de admisibilitate a unei sesizări, Curtea a constatat incidența dreptului de a candida la alegeri, garantat de articolul 38 din Constituție, și a decis să analizeze proporționalitatea acestei măsuri din perspectiva articolelor 23 și 54.

Calitatea legii. Din perspectiva exigențelor calității legii, Curtea a reținut că destinatarul legii poate stabili sensul prevederilor contestate și domeniul lor de aplicare chiar din textul normei juridice din care fac parte prevederile contestate, prin aplicarea simplă a regulilor de interpretare lingvistică, pornind de la sensul uzual al textului criticat. Prin urmare, Curtea a reținut caracterul nefondat al capătului sesizării care susține încălcarea standardului calității legii.

Existența unui scop legitim și legătura rațională dintre acesta și prevederea contestată. Curtea a constatat că dispozițiile contestate urmăresc să prevină participarea la alegeri a candidaților care au utilizat mijloace ilegale de influențare a voturilor alegătorilor. În jurisprudența sa, Curtea a reținut că Constituția îi permite legislatorului să utilizeze mecanisme care să prevină participarea la alegeri a candidaților, dacă organele electorale constată în mod independent că aceștia au comis abateri electorale semnificative (a se vedea HCC nr. 9 din 26 martie 2024, § 53). Astfel, Curtea a admis că dispozițiile contestate urmăresc realizarea mai multor scopuri legitime menționate de articolul 54 alin. (2) din Constituție (e.g., protecția ordinii publice, a drepturilor, libertăților și demnității altor persoane) și că aceste obiective pot fi realizate prin anularea înregistrării candidaților care au comis aceste abateri.

Existența unui echilibru corect între principiile concurente. Pentru a vedea dacă dispozițiile contestate corespund exigențelor articolului 38 din Constituție, Curtea a analizat: a) dacă anularea înregistrării candidaților la alegeri pe baza motivului coruperii alegătorilor trebuie să depindă de existența unei sentințe judecătorești definitive care să constate vinovăția persoanei și b) dacă procedura de anulare a înregistrării este însoțită de suficiente garanții apte să asigure o protecție împotriva arbitrariului.

(a) *Dacă anularea înregistrării candidaților la alegeri pe baza motivului coruperii alegătorilor trebuie să depindă de existența unei sentințe judecătorești definitive care să constate vinovăția persoanei.* Critica autorilor viza în special faptul că legislatorul a stabilit un remediu penal și unul administrativ pentru încălcarea interdicției stabilite de articolul 54 alin. (6) lit. a) din Codul electoral pentru concurenții electorali, participanții la referendum și pentru grupurile de inițiativă. Din acest motiv, autorii au sugerat ideea că pentru încălcarea interdicției menționate ar trebui să existe doar remediu penal.

În această privință, Curtea a reținut că articolul 38 alin. (3) din Constituție nu condiționează limitarea dreptului de a candida la alegeri de existența unei sentințe judecătorești definitive care să stabilească vinovăția candidatului. Astfel, din perspectiva exigențelor constituționale, măsura anulării înregistrării unui subiect electoral poate fi aplicată inclusiv pentru încălcări ale

¹² [Hotărârea nr. 18 din 19 iulie 2024](#) pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 54 alin. (7) și a articolului 102 alin. (5) lit. f) din Codul electoral.

legii constatate prin proceduri non-penale, de exemplu prin acte administrative ale organelor electorale, mai cu seamă în cazurile în care măsurile penale ar dura în timp și nu ar fi în măsură să împiedice subiecții electorali care au comis fapte ilegale să candideze la alegeri.

În jurisprudența sa constantă, examinând măsura descalificării unui candidat, Curtea Europeană a acceptat că aceasta poate fi dispusă ca urmare a unei proceduri non-penale (a se vedea *Miniscalco v. Italia*, 17 iunie 2021, § 73), fără a implica stabilirea unei acuzații penale.

Curtea a reiterat că Constituția nu se opune cumulului răspunderii administrative cu răspunderea penală pentru una și aceeași faptă (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 24 din 14 septembrie 2016, § 81; DCC nr. 41 din 4 aprilie 2023, § 43). Astfel, faptul că anularea înregistrării subiectului electoral pe baza prevederilor contestate ca măsură de prevenție de natură non-penală nu este condiționată de existența unei sentințe definitive, emise în urma unui proces penal, prin care să fie dovedită vinovăția de comitere a corupției electorale, nu ridică o problemă de constituționalitate, așa cum au pretins autorii sesizării.

(b) *Dacă procedura de anulare a înregistrării este însoțită de suficiente garanții apte să asigure o protecție împotriva arbitrariului.* Curtea a observat că, potrivit Codului electoral, Comisia Electorală Centrală reprezintă o autoritate publică independentă și apolitică, înființată pentru realizarea politicii electorale, care are misiunea de a asigura organizarea și desfășurarea alegerilor, supravegherea și controlul respectării prevederilor legale privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale. Comisia Electorală Centrală are misiunea să creeze condiții optime pentru exercitarea nestingherită de către cetățenii Republicii Moldova a dreptului constituțional de a alege și de a fi aleși în cadrul unor alegeri libere și corecte, inclusiv să asigure respectarea legislației cu privire la finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale (articolele 1 și 18 din Cod).

Legislatorul a stabilit că autoritățile electorale constată încălcările respective printr-un act administrativ (articolul 54 alin. (7) teza a II-a din Codul electoral). Faptul că în această procedură organul electoral, după caz, este asistat de organele de resort și cele de drept nu ridică o problemă de constituționalitate, iar decizia respectivă este luată în mod independent de organul electoral. În acest sens, Curtea a observat că hotărârea pe marginea cazului se adoptă cu votul majorității absolute a membrilor organului electoral, în conformitate cu procedura descrisă în regulamentul de activitate al acestui organ (articolul 101 alin. (1) din Cod).

Potrivit Codului electoral, organele electorale care au înregistrat subiectul electoral, din oficiu sau în temeiul cererii formulate de o altă autoritate competentă ori la cererea contestatarilor, pot anula înregistrarea subiecților electorali pentru încălcarea interdicției stabilite de articolul 54 alin. (6) lit. a) (a se vedea articolul 102 alineatele (2) și (5)).

În cazul declanșării procedurii, membrul raportor al organului electoral: (i) remite subiectului electoral în privința căruia a fost depusă contestația copia de pe contestație și, după caz, copiile de pe materialele anexate, cu explicarea dreptului de a depune o referință scrisă la contestație; (ii) comunică autorului contestației referința depusă; (iii) asigură întocmirea dosarului administrativ și accesul participanților la acesta în condițiile articolelor 82 și 83 din Codul administrativ; (iv) realizează alte acțiuni necesare pentru examinarea fondului contestației; (v) notifică părților data și ora desfășurării ședinței. În situații motivate care fac imposibilă prezența membrilor sau a părților la sediul sau la ședințele organului electoral, la solicitarea membrilor sau a părților, poate fi organizată participarea acestora la ședințele organului electoral prin mijloace din domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor și/sau prin

intermediul platformelor on-line de videoconferință. Organul electoral care examinează contestația este obligat să audieze contestatarul, partea contestată și, după caz, terții. Părțile au dreptul să-și formuleze punctul de vedere asupra cazului și să pună întrebări. Părțile pot participa la procedura de examinare a contestațiilor personal sau prin intermediul reprezentanților împuterniciți (punctele 16, 18 și 21 din Regulament, articolele 44 alin. (3), 83 alin. (1) și 94 alineatele (1) și (3) din Codul administrativ și articolul 94 alin. (3) din Codul electoral).

Hotărârea organului electoral asupra contestației trebuie să fie motivată (punctul 26 din Regulament și articolul 118 din Codul administrativ). Hotărârea pe marginea contestațiilor se adoptă cu votul majorității absolute a membrilor organului electoral, în conformitate cu procedura descrisă în regulamentul de activitate al acestui organ (articolul 101 alin. (1) din Codul electoral și punctul 27 din Regulament).

Curtea a notat că actele organelor electorale pot fi contestate în instanțele de judecată. În mod suplimentar, Curtea a reținut că o garanție importantă îl reprezintă faptul că în cazul contestării legalității hotărârii organului electoral cu privire la anularea înregistrării subiecților electorali executarea hotărârii în discuție se suspendă de drept din momentul contestării (a se vedea articolul 101 alin. (5) teza a II-a din Codul electoral).

Totodată, actele judecătorești pronunțate în condițiile capitolului XIII „Procedurile judiciare” din Codul electoral sunt definitive și executorii din momentul pronunțării, cu excepția cazurilor de suspendare a executării acestora (articolul 101 alineatele (6) și (7) din Cod).

Curtea a considerat că Codul electoral și Codul administrativ conțin suficiente garanții procedurale apte să prevină abuzul de putere din partea autorității electorale în cazul anulării înregistrării subiecților electorali în baza normelor contestate.

Curtea a conchis că textul „încălcarea prevederilor alin. (5) și (6) din prezentul articol se constată de organul electoral competent, inclusiv cu suportul organelor de resort și celor de drept” din articolul 54 alin. (7) și articolul 102 alin. (5) lit. f) din Codul electoral corespund exigențelor articolelor 23, 38 și 54 din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea *a recunoscut constituționale* textul „încălcarea prevederilor alin. (5) și (6) din prezentul articol se constată de organul electoral competent, inclusiv cu suportul organelor de resort și celor de drept” din articolul 54 alin. (7) și articolul 102 alin. (5) lit. f) din Codul electoral.

13. Interdicția amânării, eșalonării și scutirii de la plata taxei de timbru, precum și interdicția recuperării taxei de timbru din contul părții care a pierdut procesul

Pe 26 septembrie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 20 privind controlul de constituționalitate și excepția de neconstituționalitate a articolelor 2 alin. (2) din Legea taxei de stat și 84 alin. (4) din Codul de procedură civilă¹³.

¹³ [Hotărârea nr. 20 din 26 septembrie 2024](#) privind controlul de constituționalitate și excepția de neconstituționalitate a articolelor 2 alin. (2) din Legea taxei de stat nr. 213 din 31 iulie 2023 și 84 alin. (4) din Codul de procedură civilă.

La etapa verificării admisibilității sesizărilor, Curtea a reținut că obligația plății taxei de timbru reglementată la prevederile contestate nu ține cont de obiectul cererii, de starea materială a reclamantului sau de alte circumstanțe relevante. Mai mult, prevederile contestate nu-i oferă judecătorului competența de a examina dacă situația materială a reclamantului îi permite acestuia să achite taxa de timbru. Așadar, Curtea a reținut existența unei ingerințe în dreptul de acces la justiție.

Curtea a conchis că articolele 2 alin. (2) din Legea taxei de stat și 84 alin. (4) din Codul de procedură civilă pretind o examinare în fond, prin prisma articolelor 20 alin. (1) și 46 alin. (1) din Constituție, iar celelalte capete ale sesizărilor sunt inadmisibile.

Analiza Curții pe baza articolului 20 alin. (1) din Constituție

1) Principii generale privind dreptul de acces la un tribunal

Curtea Europeană a reținut că, garantându-le persoanelor un drept efectiv de acces la instanțe pentru stabilirea „drepturilor și obligațiilor lor civile”, articolul 6 § 1 din Convenție lasă la latitudinea statelor alegerea mijloacelor care vor fi utilizate în acest scop. Deși statele beneficiază de o anumită marjă de apreciere, decizia finală privind respectarea cerințelor Convenției îi revine Curții Europene. Curtea Europeană a subliniat că evaluarea sa are la bază principiul potrivit căruia Convenția urmărește să garanteze drepturi practice și efective, nu teoretice sau iluzorii. Acest lucru este valabil mai ales pentru garanțiile consacrate la articolul 6 din Convenție, având în vedere locul proeminent al dreptului la un proces echitabil într-o societate democratică (a se vedea *Zhang v. Ucraina*, 13 noiembrie 2018, § 59). Curtea Europeană a subliniat că caracterul echitabil al procesului – atât în procedurile civile, cât și în cele penale – reclamă ca părțile să aibă posibilitatea de a-și prezenta cazul în mod efectiv în fața instanței de judecată și ca acestea să beneficieze de oportunități egale (a se vedea *Paslavičius v. Lituania*, 18 iulie 2023, § 69).

2) Referitor la respectarea standardului calității legii (dacă ingerința este „prevăzută de lege”)

Articolele 2 alin. (2) din Legea taxei de stat și 84 alin. (4) din Codul de procedură civilă stabilesc că taxa de timbru nu este susceptibilă de scutire, amânare sau eșalonare, cu excepțiile prevăzute de Legea taxei de stat nr. 213 din 31 iulie 2023, iar a doua teză a acestor prevederi stabilește că suma de bani plătită ca taxă de timbru nu se restituie și nici nu se compensează din contul părții care a pierdut procesul.

Având în vedere că aceste texte de lege sunt clare și previzibile, Curtea nu a constatat vreo incertitudine legată de calitatea legii.

3) Referitor la legitimitatea scopurilor urmărite și la legătura rațională dintre acestea și prevederile normative contestate

Curtea a reținut că introducerea în legislație a taxei de timbru, *i.e.* a obligației persoanei care se adresează cu o cerere în judecată de a achita o sumă de bani pentru a acoperi o parte din costurile procedurii la care participă, reprezintă, în principiu, o modalitate rezonabilă de a

strânge fonduri pentru finanțarea instanțelor judecătorești. Curtea a precizat că acest obiectiv reprezintă un scop legitim, în sensul articolului 54 alin. (2) din Constituție.

Totuși, Curtea a precizat că aceste considerente nu sunt aplicabile în privința interdicției compensării taxei de timbru. Astfel, Curtea Europeană a adoptat o abordare diferită în privința interdicției compensării cheltuielilor de judecată suportate în procedura contenciosului administrativ, subliniind că, în acest tip de litigii, consecințele vreunei erori sau greșeli comise de o autoritate publică în exercițiul puterii trebuie suportate de către stat, nu remediate pe cheltuiala persoanei (a se vedea *Zustović v. Croația*, 22 aprilie 2021, § 100). Transferul de la stat la persoana vizată în actul administrativ a cheltuielilor de redresare a greșelilor comise de o autoritate a statului, în scopul protejării intereselor sale financiare, vine în contradicție cu principiul bine stabilit potrivit căruia riscul oricărei greșeli sau erori comise de o autoritate publică trebuie să fie suportat de stat. Curtea Europeană a subliniat că, în caz de pierdere într-un asemenea caz, tocmai statul este cel care trebuie să suporte cheltuielile de judecată (a se vedea *Zustović v. Croația*, 22 aprilie 2021, § 106).

Așadar, Curtea a constatat că interdicția compensării taxei de timbru nu urmărește un scop legitim în cazul litigiilor de contencios administrativ. Totodată, având în vedere că procedura contenciosului administrativ are elemente comune cu procedura în contencios contravențional, Curtea a reținut că constatările de mai sus se aplică, *mutatis mutandis*, și în cazul interdicției de compensare a taxei de timbru în cazul depunerii unei contestații împotriva unei decizii contravenționale.

Referitor la cel de-al doilea scop, Curtea a constatat că instituirea taxei de timbru este susceptibilă să descurajeze persoanele să adreseze cereri nefondate și abuzive, fapt care contribuie la creșterea eficienței justiției în general.

4) Referitor la existența unor măsuri alternative mai puțin intruzive, care au legătură cu scopurile legitime urmărite

În opiniile lor, autoritățile au susținut că nu au prevăzut în Legea taxei de stat posibilitatea scutirii, amânării sau eşalonării de la plata taxei de timbru, pentru că aceasta are o valoare mică și orice persoană își permite să o achite. Totuși, în final, autoritățile au susținut că excepțiile de la plata taxei de timbru din Anexa nr. 2 la Lege ar putea fi aplicate în situația în care o persoană întâmpină dificultăți de ordin financiar, fără a-și detalia afirmațiile. Curtea a considerat necesar să examineze acest punct de vedere.

Anexa nr. 2 la Legea taxei de stat stabilește câteva situații în care nu se achită taxa de timbru la depunerea cererii în judecată, de exemplu, în cazul cererilor de protecție împotriva violenței domestice și de reparare a prejudiciului provocat astfel, în cazul cererilor privind apărarea drepturilor minorilor, în cazul persoanelor fizice care, conform legii, sunt împuternicite să se adreseze instanțelor cu cereri în apărarea drepturilor, libertăților, intereselor legitime al altor persoane, precum și în cazul în care persoana are statut de beneficiar de asistență juridică garantată de stat, etc. Curtea a reținut că excepțiile prevăzute de lege nu pot fi aplicate în situația în care o persoană întâmpină dificultăți financiare, iar a patra excepție menționată *supra*, care acționează odată cu dobândirea statutului de beneficiar de asistență juridică garantată de stat, nu acoperă întreg spectrul de situații în care cineva nu posedă mijloace bănești. Pe de altă parte,

deși dobândirea statutului de beneficiar al asistenței juridice garantate de stat le-ar oferi persoanelor posibilitatea de a nu plăti taxa de timbru, Curtea a reținut că Legea în materie stabilește dreptul, nu obligația persoanelor de a obține asistența juridică garantată de stat. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a analizat acest lucru și a reținut că, în pofida faptului că exercitarea dreptului la asistență juridică garantată de stat le-ar fi oferit reclamantilor posibilitatea de a se adresa în instanță fără a fi obligați la plata cheltuielilor de judecată, asistența juridică reprezintă un drept al persoanei, nu o obligație care trebuie exercitată (a se vedea *Dragan Kovačević v. Croația*, 12 mai 2022, § 81). În acest sens, Curtea nu a identificat niciun motiv pentru a se abate de la această jurisprudență.

5) Proportionalitatea în sens restrâns

În opiniile lor, autoritățile au precizat că reglementarea taxei de timbru are la bază faptul că orice persoană își permite să achite 200 lei. Deși taxa de timbru are, într-adevăr, o valoare mică, Curtea a precizat că această opinie nu se bazează pe date concrete, ci operează mai curând în virtutea unor generalizări care ignoră posibilitățile financiare efective ale persoanelor sărace și ale celor aflate la limita sărăciei. Argumentul avansat de către autorități, care au susținut că aceste persoane ar putea să achite taxa de timbru dacă ar renunța la o parte din cheltuielile lor, nu conduce la concluzia că taxa este accesibilă. În mod normal, persoanele sărace și cele aflate la limita sărăciei vor trebui să renunțe la o parte din cheltuielile lor obișnuite și necesare pentru menținerea unui nivel de trai decent.

Curtea a notat că într-un stat de drept accesul la justiție și justiția în general au scopul să contribuie la respectarea ordinii juridice prin garantarea pe larg a dreptului persoanelor de a adresa cereri în justiție, chiar și fără plata taxelor judiciare (a se vedea articolele 85 alineatele (1) și (4) și 86 alin. (1) din Codul de procedură civilă). Acest fapt este justificat pe baza faptului că atât ordinea juridică, cât și statul de drept au mai mult de câștigat dacă persoanele pot să-și apere drepturile în instanță, decât din sumele care ar putea fi încasate de către stat. Acest raționament este confirmat inclusiv prin faptul că obligația generală de plată a taxei de timbru de la articolele contestate nu contribuie la realizarea scopurilor legitime urmărite în toate cazurile. Astfel, dintr-un mijloc care descurajează adresarea cererilor nefondate sau abuzive, taxa de timbru devine, în cazul persoanelor fără mijloace bănești, o barieră în calea sesizării instanțelor în general, deoarece lipsa banilor îi împiedică să formuleze vreo cerere în judecată.

Analiza Curții pe baza articolului 46 alin. (1) din Constituție

Curtea a reținut că articolele 2 alin. (2) din Legea taxei de stat și 84 alin. (4) din Codul de procedură civilă interzic compensarea taxei de timbru din contul părții care a pierdut procesul. Această măsură protejează persoanele care au pierdut un proces judiciar și care, în lipsa acestor norme, ar fi fost obligate la compensarea cheltuielilor de judecată, în care intră și taxa de timbru, în baza regulii „cine pierde plătește”. Curtea a observat că aceste prevederi sunt rigide și nu le acordă celor care o aplică o discreție prea mare. În acest sens, Curtea a notat că, fără a ține cont în mod adecvat de interesele persoanelor care au avut câștig de cauză într-un proces judiciar, normele contestate le privează pe acestea de un „bun”. Curtea a precizat că nu întrevade vreun scop legitim care ar putea să justifice interdicția în dreptul la proprietate.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a declarat neconstituționale:

- textul „*Taxa de timbru nu este susceptibilă de scutire, amânare sau eşalonare, cu excepțiile prevăzute de prezenta lege.*” din teza întâi și textul „*și nici nu se compensează din contul părții care a pierdut procesul*” din teza a doua a articolului 2 alineatul (2) din Legea taxei de stat nr. 213 din 31 iulie 2023;

- și textul „*Taxa de timbru nu este susceptibilă de scutire, amânare sau eşalonare, cu excepțiile prevăzute de Legea taxei de stat nr. 213/2023.*” din teza întâi și textul „*și nici nu se compensează din contul părții care a pierdut procesul*” din teza a doua a articolului 84 alineatul (4) din Codul de procedură civilă.

Până la operarea modificărilor de către Parlamentul Republicii Moldova, judecătorul sau instanța de judecată, la cererea persoanei, în funcție de situația materială și de probele prezentate în acest sens, va decide scutirea, amânarea sau eşalonarea de la plata taxei de timbru pentru intentarea unui proces judiciar civil, de contencios administrativ, precum și pentru fiecare contestație împotriva deciziei agentului constator asupra cauzei contravenționale atât în primă instanță, cât și în căile de atac. Curtea i-a trimis Parlamentului o adresă pentru a modifica legislația relevantă în conformitate cu considerentele hotărârii.

14. Selectarea, numirea și prelungirea mandatelor membrilor Consiliului Superior al Magistraturii după expirare

Pe 1 octombrie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 22 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea privind organizarea judecătorească, din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii și din Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor¹⁴.

Curtea a observat că articolul 122 alin. (3) din Constituție stabilește numărul de voturi necesar pentru numirea membrilor non-judecători ai Consiliului aplicabil doar pentru prima încercare de numire. În cazul eșuării primei încercări, autorii Constituției au delegat Parlamentului competența să reglementeze prin lege mecanisme de deblocare a procedurii de numire a membrilor non-judecători ai Consiliului.

Curtea a observat că funcția principală a mecanismului de deblocare a procedurii de numire este să eficientizeze procedura inițială, stimulând atât majoritatea, cât și minoritatea să găsească un compromis pentru a evita aplicarea mecanismului de deblocare (a se vedea Opinia Comisiei de la Veneția cu privire la proiectul de amendamente la trei dispoziții constituționale referitoare la Curtea Constituțională, Procurorul Suprem de Stat și Consiliul Judiciar din Muntenegru, § 7, CDL-AD(2013)028). Pentru a analiza dacă mecanismul de deblocare a procedurii de numire, stabilit de articolul 3 alin. (3²) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, este apt să asigure obiectivele sale, Curtea a decis să examineze în fond această chestiune.

¹⁴ [Hotărârea nr. 22 din 01.10.2024](#) pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea privind organizarea judecătorească, din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii și din Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor.

- a) *Cu privire la autoritatea responsabilă de desfășurarea concursului de selectare a candidaților non-judecători în Consiliul Superior al Magistraturii (articolul 3 alin. (3) din Legea nr. 947 din 19 iulie 1996)*

Pentru a evita percepția de favorizare a intereselor corporativiste, Constituția prevede că membrii non-judecători ai CSM trebuie să fie selectați printr-un concurs transparent și meritocratic.

Norma constituțională nu stabilește autoritatea care trebuie să organizeze concursul de selectare a candidaților și nici nu prevede indicii care ar permite determinarea acestei autorități. Respectiv, deținând competența de a reglementa prin lege procedura și condițiile de numire a membrilor CSM, legislatorul a stabilit că „șase membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, care nu fac parte din rândul judecătorilor, sunt selectați în mod deschis și transparent de către Comisia juridică, numiri și imunități, în baza unui concurs public [...] [care] constă din examinarea dosarelor și audierea candidaților în ședință publică.”

Curtea a observat că standardele europene subliniază importanța unei separații clare de influențele politice. Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni a recomandat ca membrii Consiliului Judiciar care nu sunt judecători să nu fie numiți de executiv, sugerând aplicarea unui sistem de numiri prin autorități apolitice. De asemenea, Comisia de la Veneția a apreciat modificările legislative din Moldova care permit Parlamentului să numească membri non-judecători, subliniind importanța unei majorități mai puternice care să includă și opoziția. Aceasta a propus soluții alternative, precum implicarea unor organisme externe, pentru a asigura o numire mai independentă și apolitică a candidaților.

Curtea a conchis că din standardele europene analizate rezultă că marja discreționară a legislatorului în formarea Consiliului Superior al Magistraturii este limitată de obiectivul asigurării independenței acestei autorități față de politic. Numai un Consiliu independent poate asigura independența autorității judecătorești, precum și realizarea principiului separării puterii judecătorești de celelalte puteri ale statului. Curtea a considerat că textele din articolul 122 alin. (3) din Constituție „candidații [...] sunt selectați prin concurs” și „sunt numiți de Parlament” demonstrează că legislatorul constituțional a separat procedura selectării candidaților de procedura numirii membrilor CSM care nu fac parte din rândul judecătorilor pentru ca să nu depindă exclusiv de voința deputaților în Parlament.

Curtea a reținut că Comisia juridică, numiri și imunități este o comisie permanentă și un organ de lucru al Parlamentului, care este subordonată și răspunde în fața acestuia. Componenta nominală a comisiei permanente se stabilește ținându-se cont de reprezentarea proporțională a fracțiunilor în Parlament, aceasta Comisie adoptă hotărâri cu majoritatea absolută sau majoritatea simplă a membrilor săi (a se vedea articolele 16, 17 și 22 din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996). Aceste prevederi i-au permis Curții să conchidă că Comisia juridică, numiri și imunități reprezintă o autoritate eminentă politică.

Așadar, Curtea a ajuns la concluzia că norma care stabilește competența Comisiei juridice, numiri și imunități să desfășoare concursul și să selecteze candidații la funcția de membru al CSM din rândul non-judecătorilor și să-i prezinte Parlamentului spre numire nu corespunde exigențelor constituționale. Pentru selectarea unor persoane merituose în CSM din rândul non-judecătorilor și pentru a îndeplini toate exigențele constituționale, legislatorului îi revine sarcina de a reglementa instituirea unei autorități speciale care să desfășoare un concurs corect

și imparțial pentru selectarea celor mai merituoși membri din rândul non-judecătorilor și înaintarea lor Parlamentului pentru numire.

- b) *Cu privire la mecanismul de deblocare a procedurii de numire a membrilor non-judecători ai Consiliului Superior al Magistraturii (articolul 3 alin. (3³) din Legea nr. 947 din 19 iulie 1996)*

Constituția prevede că membrii non-judecători ai Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) sunt numiți de Parlament cu votul a trei cincimi din deputați, fără a oferi un mecanism clar de deblocare în cazul unui eșec. Parlamentul are responsabilitatea de a reglementa aceste mecanisme conform dispozițiilor constituționale.

Curtea a observat că marja de discreție a Parlamentului în acest domeniu este limitată de respectarea standardelor internaționale și a sensului Constituției. Comisia de la Veneția, într-o opinie din 2022, a subliniat că mecanismele anti-blocaj ar trebui să încurajeze compromisul între majoritatea și minoritatea parlamentară, iar reducerea majorității necesare poate afecta acest scop. Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni a recomandat să nu fie redus pragul de majoritate, sugerând în schimb implicarea unor instituții externe pentru o selecție independentă.

Legea specială prevede că, în cazul în care Parlamentul nu reușește să numească membrii CSM după două încercări intervine mecanismul de deblocare a procedurii de votare.

Mecanismul este structurat în trei etape: două încercări de numire cu o majoritate de trei cincimi, iar dacă acestea eșuează, Parlamentul poate numi membrii prin majoritate simplă, cu avizul unei comisii independente. Comisia include experți desemnați de instituții precum Avocatul Poporului, Consiliul Uniunii Avocaților și Președintele Republicii.

Mecanismul de numire include o garanție suplimentară prin intermediul unei comisii independente, care trebuie să organizeze un interviu public și să emită un aviz pozitiv doar dacă există convingerea că un candidat va contribui eficient la îndeplinirea mandatului Consiliului Superior al Magistraturii, fără a compromite independența acestuia sau a sistemului judecătoresc. Deși permite numirea membrilor cu o majoritate simplă, mecanismul oferă garanții prin avizul acestei comisii apolitice, asigurând astfel numirea unor membri calificați. Comisia de la Veneția a susținut că numirea prin majoritate simplă poate îmbunătăți mecanismul, cu condiția ca sprijinul să vină din partea unei instituții neutre politic.

Curtea a concluzionat că reglementarea actuală respectă exigențele constituționale și internaționale, asigurând un echilibru între evitarea blocajelor și menținerea independenței CSM.

- c) *Cu privire la prelungirea mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii după expirare până la ocuparea funcției de către succesorii de competență (articolele 9 alin. (2) din Legea nr. 947 din 19 iulie 1996 și 15 alin. (11) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022)*

Articolul 122 alin. (5) din Constituție prevede că membrii Consiliului Superior al Magistraturii sunt aleși sau numiți pentru un mandat de 6 ani, fără posibilitatea de a deține două mandate. Pe de altă parte, dispozițiile contestate prevăd posibilitatea prelungirii mandatului membrilor Consiliului Superior până la numirea unor noi membri.

Curtea a subliniat că durata fixă a mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, stabilită de articolul 122 alin. (5) din Constituție, impune ca normele legale să reglementeze procesul de alegere sau numire a noilor membri astfel încât să se finalizeze înainte de expirarea mandatului celor în funcție. Aceasta asigură succesiunea de funcții și continuitatea activității Consiliului, iar durata fixă a mandatului garantează că membrii nu își vor exercita atribuțiile peste perioada prevăzută de Constituție.

Totuși, având în vedere că numirea noilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii se efectuează de către autorități colegiale, *i.e.* de către Adunarea Generală a Judecătorilor și de către Parlament, se desfășoară după anumite proceduri, care presupun campanii de promovare (electorală), concursuri și, după caz, realizarea unor compromisuri, Curtea a admis că autoritățile ar putea întârzia cu numirea noilor membri. Respectiv, termenul stabilit de Constituție pentru mandatul membrilor în exercițiu ai CSM ar putea expira, iar actul de numire a noilor membri încă să nu fie adoptat și, în legătură cu aceasta, ar putea apărea necesitatea imperioasă de a asigura funcționalitatea Consiliului prin prelungirea mandatului unuia sau mai mulți membri peste termenul stabilit.

Curtea a recunoscut că în cazuri de întârziere a numirii noilor membri din cauza proceselor administrative poate fi necesară prelungirea mandatului pentru a asigura funcționalitatea continuă a CSM. În asemenea situații, prelungirea poate deveni o soluție temporară justificată. Articolul 122 din Constituție nu prevede prelungirea mandatelor membrilor Consiliului Superior al Magistraturii în cazul în care mandatul expiră și noii membri nu sunt încă aleși sau numiți. Totuși, Curtea a considerat că acest lucru nu împiedică legislatorul să adopte o lege care să permită, în mod excepțional, prelungirea mandatelor pentru a asigura funcționarea continuă a Consiliului.

Totodată, problema care trebuie rezolvată în această cauză este dacă la reglementarea mecanismului de prelungire a mandatelor membrilor Consiliului peste termenul stabilit legislatorul nu a depășit ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului stabilit, *i.e.* asigurarea funcționării normale a Consiliului Superior al Magistraturii.

În această cauză, Curtea a observat că mecanismul de prelungire a mandatelor este aplicabil din momentul expirării mandatului de membru al Consiliului până la ocuparea acestuia de către succesorul de competență.

Comisia de la Veneția a menționat în anul 2022 că în anumite situații o prelungire tehnică pe termen scurt a mandatului unui organ constituțional poate fi inevitabilă, însă aceasta nu ar trebui să devină o regulă. Cu toate acestea, un asemenea aranjament temporar nu ar trebui să fie prelungit la infinit. În caz contrar, dispozițiile constituționale care îi conferă Parlamentului competența de a numi în funcție demnitari de rang constituțional și care stabilesc un termen limitat al mandatului ar fi lipsite de orice sens.

În concluzie, Curtea a reținut că Constituția nu se opune prelungirii mandatelor pentru asigurarea funcționării normale a Consiliului Superior al Magistraturii. Totuși, având în vedere că prevederile contestate nu stabilesc un termen limită pentru prelungirea mandatelor și nici măsuri de accelerare a numirii membrilor, Curtea a notat că acestea golesc de conținut dispozițiile articolului 122 alin. (5) din Constituție.

Pornind de la argumentele invocate, Curtea a *recunoscut constituțional* articolul 3 alineatul (3³) din Legea nr. 947 din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii.

Totodată, Curtea a *declarat neconstituționale* articolele 3 alin. (3), 9 alin. (2) din Legea nr. 947 din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii și articolul 15 alin. (11) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor.

15. Omisiunea de a indexa pensia de întreținere stabilită sub forma unei sume fixe

Pe 15 octombrie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 23 privind excepția de neconstituționalitate a textului „în cazurile și în modul stabilit de lege” din articolul 108 din Codul familiei¹⁵.

Curtea a observat că autorul excepției susținea că norma contestată omite să reglementeze cazurile și modul de indexare a pensiei de întreținere stabilită sub forma unei sume fixe. Lipsa acestui mecanism de indexare a pensiei reprezintă o ingerință gravă în drepturile copilului. Prin urmare, indexarea pensiei de întreținere reprezintă o garanție financiară oferită copilului față de diminuarea valorii pensiei stabilite din cauza unei inflații persistente. În acest caz, pensia stabilită printr-o hotărâre judecătorească devine inefficientă și nu-și realizează scopul inițial.

În această cauză, Curtea a observat că Codul familiei reglementează obligația părinților de a-și întreține copiii. Astfel, articolul 75 stabilește cuantumul pensiei de întreținere încasate pentru copilul minor. Totuși, în cazurile în care părintele care datorează întreținere copilului său are un salariu și/sau alte venituri neregulate sau fluctuabile ori primește salariu și/sau alte venituri, total sau parțial, în natură, ori nu are un salariu și/sau alte venituri, precum și în alte cazuri în care, din anumite motive, încasarea pensiei de întreținere sub forma unei cote din salariu și/sau alte venituri este imposibilă, dificilă sau lezează în mod substanțial interesele uneia dintre părți, instanța judecătorească poate să stabilească cuantumul pensiei de întreținere sub forma unei sume fixe plătite lunar sau, concomitent, sub forma unei sume fixe și sub forma unei cote din salariu și/sau alte venituri. În acest caz, Codul familiei prevede la articolul 108 că pensia de întreținere, stabilită de instanța judecătorească sub forma unei sume fixe, se indexează în cazurile și în modul stabilit de lege.

Din analiza sistemică a legislației, Curtea a observat că legea nu reglementează cazurile și modul de indexare a pensiei de întreținere a copilului minor stabilită printr-o hotărâre judecătorească în sumă fixă. În consecință, Curtea a considerat necesar să analizeze și să stabilească dacă omisiunea legislativă de a reglementa un mecanism de indexare a pensiei de întreținere reprezintă o încălcare a dreptului fundamental al copilului de a beneficia de întreținere din partea părinților, drept garantat de articolul 48 din Constituție.

Articolul 48 alin. (2) din Constituție prevede că familia se întemeiază pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor. Totodată, legislatorul național a stabilit că răspunderea pentru creșterea copilului și pentru asigurarea dezvoltării acestuia le

¹⁵ [Hotărârea nr. 23 din 15.10.2024](#) privind excepția de neconstituționalitate a unui text din articolul 108 din Codul familiei.

revine în primul rând părinților sau, după caz, reprezentanților legali/responsabililor legali ai acestuia. Ambii părinți au o răspundere comună pentru creșterea, educarea și întreținerea copilului. Prin urmare, Curtea a menționat că obligația pozitivă a statului este de a adopta măsuri care să asigure respectarea unor condiții adecvate pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a copilului, ținând cont de particularitățile individuale ale personalității lui și de situația concretă în care acesta se află.

Curtea a reținut că, potrivit articolului 76 din Codul familiei, în cazurile în care părintele care datorează întreținere copilului său are un salariu și/sau alte venituri neregulate sau fluctuabile, instanța judecătorească poate să stabilească cuantumul pensiei de întreținere sub forma unei sume fixe plătite lunar sau, concomitent, într-o sumă bănească fixă. Totodată, potrivit articolului 108 din Codul familiei, pensia de întreținere a copilului minor, stabilită de instanța judecătorească sub forma unei sume fixe, se indexează în cazurile și în modul stabilit de lege.

Curtea a reținut că scopul legii constă în ocrotirea drepturilor copiilor în situația în care părinții locuiesc separat, iar scopul indexării stabilite de articolul 108 din Codul familiei reprezintă o actualizare periodică a mărimii pensiilor de întreținere stabilite de instanța de judecată care să corespundă cerințelor și realităților economice.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a notat că prevederile care reglementează mecanismul de indexare a pensiei urmăresc să asigure majorarea valorii pensiei în funcție de dinamica prețurilor la produsele și serviciile de bază. Indexarea pensiei îi oferă persoanei protecție față de riscul devalorizării în timp a banilor și față de fluctuațiile economice care ar putea să influențeze nivelul său de trai.

Așadar, Curtea a menționat că, în prezent, nu există un cadru legal care să reglementeze modul de indexare a pensiilor pentru întreținerea copiilor stabilite printr-o hotărâre judecătorească sub forma unei sume fixe. Această omisiune de reglementare face ca pensia de întreținere a copilului minor în sumă fixă să rămână aceeași, iar peste ani, valoarea acesteia să nu corespundă realităților economice și cerințelor de întreținere a copiilor.

Totodată, Curtea a observat că lipsa acestui mecanism de indexare ar suprasolicita și mai mult agenda instanțelor judecătorești cu cereri de chemare în judecată despre modificarea cuantumului pensiei de întreținere pentru copilul minor, în situația în care există deja o hotărâre judecătorească cu privire la încasarea pensiei de întreținere. De asemenea, inițierea unei noi proceduri presupune timp și cheltuieli financiare suplimentare (de exemplu: onorariul unui avocat, cheltuieli legate de judecată etc.) pentru părintele care depune o astfel de cerere.

Așadar, Curtea a constatat că legislatorul nu a ponderat în mod suficient interesul superior al copilului de a beneficia de întreținere adecvată din partea părinților, fapt care contravine condiției echilibrului corect impus de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Prin urmare, Curtea a conchis că omisiunea legislativă dedusă din articolul 108 din Codul familiei contravine articolului 48 coroborat cu articolele 4 și 23 din Constituție în partea în care nu reglementează un mecanism de indexare a pensiei de întreținere pentru copilul minor stabilită sub forma unei sume fixe.

Având în vedere că inflația erodează valoarea pensiei de întreținere stabilită într-o sumă fixă, subminând în același timp scopul său, Curtea a reținut că pensia de întreținere pentru un copil minor stabilită în sumă fixă trebuie protejată de fluctuațiile monetare. Acest obiectiv poate fi realizat prin ajustarea pensiilor de întreținere la rata inflației sau la alte mecanisme care țin cont de evoluția prețurilor la produsele și serviciile de bază. Prin urmare, Curtea a menționat că nu poate înlocui legislativul în reglementarea unui mecanism de indexare a pensiilor de întreținere stabilite sub forma unei sume fixe și a emis o Adresă Parlamentului în vederea adoptării prevederilor legale în conformitate cu raționamentele hotărârii sale.

Totodată, pentru a evita o denegare a dreptății, Curtea a considerat că trebuie să stabilească o soluție provizorie. Astfel, la indexarea pensiei de întreținere a copilului minor stabilită în formă fixă, se va aplica mecanismul de indexare stabilit pentru pensiile din sistemul public reglementat de articolul 13 alin. (2) din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998, *i.e.*, coeficientul de indexare stabilit anual prin hotărâre a Guvernului. De exemplu, conform Hotărârii Guvernului nr. 148 din 22 martie din 2023, coeficientul de indexare începând cu 1 aprilie 2023 a constituit 15%, iar potrivit Hotărârii Guvernului nr. 217 din 26 martie din 2024, coeficientul de indexare stabilit de la 1 aprilie 2024 a constituit 6 %.

Pornind de la cele menționate, Curtea a *declarat neconstituțională omisiunea legislativă* dedusă din prevederile articolului 108 din Codul familiei de a reglementa un mecanism de indexare a pensiei de întreținere a copilului minor stabilită în sumă fixă.

16. Ridicarea informațiilor privind convorbirile telefonice

Pe 12 decembrie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 26 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 427 alin. (2) din Codul contravențional¹⁶.

În analiza sa, Curtea a rezumat principiile generale privind exigența calității legii în contextul special al măsurilor secrete de supraveghere și privind accesul autorităților la datele de comunicații, care au fost enunțate în Hotărârea sa nr. 22 din 19 decembrie 2023 (§§ 58-69). Pe baza jurisprudenței Curții Europene din cauzele *Roman Zakharov v. Rusia* [MC], 4 decembrie 2015, *Liblik și alții v. Estonia*, 28 mai 2019, și *Ekimdzhiiev și alții v. Bulgaria* [MC], 11 ianuarie 2022, Curtea a constatat că accesul autorităților la informațiile privind convorbirile telefonice trebuie să fie însoțit de condițiile și garanțiile aplicabile măsurilor speciale de investigație (§ 87). Legea care permite accesul autorităților la informațiile privind convorbirile telefonice trebuie:

- (i) să fie accesibilă;
- (ii) să definească natura infracțiunilor care pot da naștere unui ordin de acces;
- (iii) să limiteze durata accesului;
- (iv) să prevadă o procedură pentru examinarea, utilizarea și stocarea datelor obținute;
- (v) să prevadă o procedură de autorizare prealabilă în fața unui tribunal, de supraveghere și de notificare a persoanei vizate despre accesul de către autorități la datele de comunicații reținute și

¹⁶ [Hotărârea nr. 26 din 12.12.2024](#) privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 427 alin. (2) din Codul contravențional (ridicarea informațiilor privind convorbirile telefonice).

(vi) să reglementeze o procedură de distrugere a datelor de comunicații.

Totodată, categoria infracțiunilor care pot da naștere unui ordin de acces nu trebuie să fie una largă și să le permită autorităților să-l dispună în contextul unei liste mari de infracțiuni, inclusiv infracțiuni relativ minore (a se vedea *Pietrzak și Bychawska-Siniarska și alții v. Polonia*, 28 mai 2024, § 198). În acest sens, „calitatea legii” presupune că legea națională trebuie să fie nu doar accesibilă și previzibilă în aplicarea sa, ci să asigure, de asemenea, că măsurile de supraveghere secrete sunt aplicabile doar atunci când sunt „necesare într-o societate democratică”, în special prin oferirea de garanții adecvate și efective împotriva unui eventual abuz.

Având în vedere principiile generale pe care le-a identificat, Curtea a analizat dacă accesul la informațiile privind convorbirile telefonice pe baza articolului 427 alin. (2) din Codul contravențional respectă standardul calității legii în sensul jurisprudenței relevante a Curții Europene.

Curtea a confirmat, în contextul articolului 427 alin. (2) din Codul contravențional, că ridicarea informației privind convorbirile telefonice presupune accesul la datele de transfer și de localizare.

Curtea a menționat că accesul la datele în discuție este obținut în cadrul procesului contravențional ca un mijloc probatoriu. În acest sens, Curtea a reținut că contravenția constituie o faptă ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea comisă cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, care este prevăzută de Codul contravențional și poate fi sancționată contravențional (articolul 10 din Cod). Prin urmare, norma contestată permite accesul agentului constatatator la datele de trafic și de localizare în contextul comiterii unei fapte ilicite, însă mai puțin grave decât infracțiunea. Mai mult, norma în discuție menționează care este autoritatea competentă să solicite accesul la aceste informații, însă nu precizează categoriile de persoane ale căror date pot fi accesate (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 22 din 19 decembrie 2023, § 78).

Totodată, Curtea a notat că accesul la informațiile privind convorbirile telefonice poate fi solicitat dacă acestea sunt considerate importante pentru cauza contravențională, dacă se cunoaște exact locul și persoana la care se află aceste informații și dacă există o autorizare prealabilă din partea judecătorului de instrucție. De asemenea, agentul constatatator poate solicita accesul la informațiile privind convorbirile telefonice în orice cauză contravențională și în privința oricărei persoane vizate în acestea (a se vedea articolul 427 alineatele (1) și (2) din Codul contravențional).

Pe de altă parte, Curtea a menționat în jurisprudența sa că ridicarea informațiilor privind convorbirile telefonice în contextul cauzelor penale, chiar însoțită de autorizarea prealabilă a judecătorului de instrucție, nu satisface standardul calității legii în sensul jurisprudenței relevante a Curții Europene și nu este o măsură aptă să asigure caracterul „necesar într-o societate democratică” și proporțional al ingerinței (a se vedea HCC nr. 22 din 19 decembrie 2023, §§ 83 și 87).

Așadar, Curtea a reținut că, deși există garanția unui control judecătoresc prealabil, această garanție nu este suficientă să asigure respectarea exigenței calității legii și a caracterului necesar într-o societate democratică, pentru că norma contestată permite, la modul general, accesul la datele de trafic și de localizare în scopul investigării oricăror contravenții.

În consecință, ridicarea informațiilor privind convorbirile telefonice în contextul cauzelor contravenționale, care reprezintă fapte ilicite mai puțin grave ca infracțiunile, *a fortiori* nu poate fi considerată conformă exigenței calității legii și necesară într-o societate democratică. Prin urmare, Curtea a conchis că norma contestată nu corespunde în totalitate condițiilor minime impuse de jurisprudența Curții Europene și garanțiilor prevăzute de articolele 23 și 30 din Constituție.

Pornind de la cele menționate, Curtea a *declarat neconstituțional* textul „*ridicarea informației privind convorbirile telefonice*” din articolul 427 alin. (2) din Codul contravențional.

B. Competența Curții Constituționale în cadrul scrutinelor desfășurate în anul 2024

1. Avizul Curții Constituționale pentru modificarea Constituției prin referendum privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană

Pe 16 aprilie 2024, Curtea Constituțională a dat aviz pozitiv la proiectul de lege pentru modificarea Constituției RM¹⁷.

Curtea Constituțională a evaluat inițiativa de modificare a Constituției Republicii Moldova, care propune includerea unui nou titlu despre integrarea în Uniunea Europeană și prioritatea normelor europene față de legile interne.

A) Referitor la inițiativa de modificare a Constituției prin referendum

Prin proiectul de lege constituțională se propunea includerea în Preambulul Constituției a unor prevederi referitoare la direcția politică a statului Republica Moldova și completarea Constituției cu un nou titlu „Integrarea în Uniunea Europeană” conținând un articol referitor la procedura aderării Republicii Moldova la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, precum și la actele de revizuire a acestor tratate. De asemenea, articolul urmărea stabilirea priorității normelor juridice cu caracter obligatoriu ale Uniunii Europene față de dispozițiile contrare din legile interne.

Conform notei de argumentare la proiectul de lege constituțională, se urmărea reconfirmarea identității europene a poporului Republicii Moldova și declararea integrării în Uniunea Europeană drept obiectiv strategic al Republicii Moldova. Aspirațiile Republicii Moldova de a stabili relații politice, economice, culturale și în alte domenii cu țările europene au fost consolidate în Declarația de Independență. Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea

¹⁷ [Avizul nr. 1 din 16.04.2024](#) privind proiectul de lege pentru modificarea Constituției prin referendum (*aderarea la Uniunea Europeană*).

Europeană au fost stabilite, inițial, printr-un Acord de parteneriat și cooperare semnat în 28 noiembrie 1994. Apoi, la 24 martie 2005, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor de integrare europeană a țării. În iunie 2014, Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora. În martie 2022, Președintele Republicii Moldova, Președintele Parlamentului și Prim-ministrul au semnat cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, care a condus la acordarea de către Consiliul European, în 23 iunie 2022, a statutului de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană. Constituționalizarea procesului integrării europene reprezintă un demers politico-juridic fundamentat inclusiv pe Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 9 octombrie 2014.

Semnatarii inițiativei de modificare a Constituției au propus aprobarea textului de lege prin referendum. Curtea a reținut că procedura de revizuire a Legii Supreme este reglementată în Titlul VI (articolele 141-143) din Constituție.

Curtea a menționat că, până în anul 2010, a examinat doar problema modificării Constituției de către Parlament, considerând că o altă procedură decât votarea prin Parlament nu este prevăzută de către Legea Supremă (a se vedea HCC nr. 57 din 3 noiembrie 1999). Ulterior însă, în rezultatul interpretării coroborate a articolelor 2 și 75 din Constituție, Curtea la adoptarea Avizului nr. 3 din 6 iulie 2010 asupra inițiativei de revizuire a articolului 78 din Constituția Republicii Moldova prin referendum constituțional și a Avizului nr. 1 din 22 septembrie 2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican (a se vedea §§ 27-28) a considerat posibilă revizuirea Constituției și pe calea referendumului. Curtea a avut aceeași abordare în Avizul nr. 2 din 10 noiembrie 2015 (a se vedea §§ 16-17). Astfel, posibilitatea revizuirii Constituției pe calea referendumului și-a găsit consacrarea constituțională prin interpretarea coroborată a articolelor 2 și 75 din Constituție. *Curtea a reiterat că hotărârile interpretative ale Curții Constituționale sunt texte cu valoare constituțională și parte integrantă a Constituției. Ele fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează* (a se vedea HCC nr. 8 din 11 martie 2024, § 24).

Așadar, pe baza articolelor 2 și 75 din Constituție, în lumina jurisprudenței menționate, Curtea a subliniat că în cadrul referendumului republican constituțional poporul are prerogativa de a-și exercita direct suveranitatea națională, exprimându-și voința cu privire la cele mai importante probleme ale societății și ale statului, iar hotărârile adoptate pe baza rezultatelor referendumului republican constituțional au putere juridică supremă fără o eventuală confirmare din partea Parlamentului.

B) Respectarea procedurii de inițiere a revizuirii Constituției prin referendum

Curtea a reținut că, potrivit articolului 135 alin. (1) lit. c) din Constituție, ea este competentă să se pronunțe cu privire la inițiativele de revizuire a Constituției. Prin urmare, soluționarea acestei sesizări ține de competența sa *ratione materiae*.

De asemenea, conform articolului 141 alin. (1) din Constituție, revizuirea Constituției poate fi inițiată: a) de un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot [...]; b) de un număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament sau c) de Guvern.

În această cauză, inițiativa legislativă de revizuire a Constituției a fost înaintată spre avizare Curții Constituționale de 46 de deputați, adică de mai mult de o treime din numărul deputaților din Parlament. Prin urmare, este respectată condiția articolului 141 alin. (1) lit. b) din Constituție.

Referitor la limitele revizuirii Constituției, Curtea a observat că articolele 63 alin. (3) și 142 din Constituție stabilesc condiții temporale și materiale de revizuire a Constituției.

C) Respectarea condițiilor temporale ale revizuirii Constituției (constituționalitatea extrinsecă)

Condițiile temporale presupun imposibilitatea revizuirii Constituției în perioada prelungirii mandatului Parlamentului, până la întrunirea legală a noii componente [articolul 63 alin. (3) din Constituție] și pe durata stării de urgență, de asediu și de război [articolul 142 alin. (3) din Constituție].

Curtea a reținut că revizuirea Constituției inițiată de deputați nu se încadrează, la această etapă, în vreuna dintre interdicțiile temporale prevăzute de Constituție. Prin urmare, condițiile prevăzute de articolele 63 alin. (3) și 142 alin. (3) din Constituție sunt îndeplinite.

D) Respectarea condițiilor materiale ale revizuirii Constituției (constituționalitatea intrinsecă)

Condițiile materiale presupun că dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscrși în listele electorale [articolul 142 alin. (1) din Constituție]. De asemenea, este interzisă suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora prin modificările propuse [articolul 142 alin. (2) din Constituție].

În jurisprudența sa, Curtea a reținut că analiza respectării condițiilor materiale impune o verificare a modificărilor propuse prin raportare la dispozițiile articolului 142 alineatele (1) și (2) din Constituție, pentru a stabili dacă obiectul revizuirii îl constituie caracterul suveran, independent și unitar al statului, neutralitatea permanentă a statului, precum și dacă modificările propuse nu au ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora (a se vedea ACC nr. 1 din 15 martie 2022, § 18).

(i) Cu privire la caracterul suveran, independent, unitar și neutralitatea permanentă a statului (articolul 142 alin. (1) din Constituție)

Curtea a reținut că inițiativa de revizuire a Constituției, așa cum este formulată în proiectul înaintat spre avizare, se referă la: (i) *identitatea europeană a poporului*; (ii) *integrarea în Uniunea Europeană ca obiectiv strategic al statului*; (iii) *modalitatea de aderare la tratatele constitutive ale Uniunii Europene și la actele de revizuire a acestora*; (iv) *prioritatea acestor tratate, precum și a normelor juridice cu caracter obligatoriu ale Uniunii Europene față de dispozițiile contrare din legile interne*.

Curtea a observat că propunerea legislativă aduce la împlinire un efort de durată al statului Republica Moldova și al autorităților ei publice de apropiere de Uniunea Europeană. În perioada de timp care s-a scurs de la adoptarea Declarației de independență, autoritățile constituționale (legislative și executive), în limita competențelor deținute, au încheiat/ratificat multiple acorduri internaționale cu Uniunea Europeană și au adoptat multe acte normative interne care au avut ca scop alinierea la standardele existente în Uniunea Europeană și armonizarea legislației naționale la legislația ei. Printre cele mai importante acorduri prin care Republica Moldova s-a angajat să armonizeze legislația națională cu cea a Uniunii Europene pot fi menționate: Acordul de parteneriat și cooperare dintre Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, din 28 noiembrie 1994, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.627 din 3 noiembrie 1995; Planul de acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 356 din 22 aprilie 2005; Acordul de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles, la 27 iunie 2014 și ratificat prin Legea nr.112 din 2 iulie 2014.

În Hotărârea nr. 24 din 9 octombrie 2014 privind controlul constituționalității Acordului de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, Curtea a reținut că prin ratificarea și implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova și statele membre ale Uniunii Europene vor împărtăși în mod special valorile și principiile comune, ca democrația și statul de drept, respectarea drepturilor omului, buna guvernare, economia de piață și dezvoltarea durabilă.

De asemenea, Curtea Constituțională a invocat Acordul de Asociere în mai multe hotărâri și decizii, afirmând necesitatea respectării acestuia și a armonizării cadrului normativ național cu dreptul Uniunii Europene (a se vedea HCC nr. 11 din 11 mai 2016, § 49; HCC nr. 17 din 10 mai 2017, § 116; HCC nr. 29 din 6 noiembrie 2017, § 49; DCC nr. 57 din 11 iunie 2018, §§ 19 și 20; DCC nr. 149 din 29 noiembrie 2018, §§ 18 și 19; DCC nr. 125 din 25 noiembrie 2019, § 27; DCC nr. 103 din 24 septembrie 2020, § 29, ș.a.).

Curtea Constituțională a făcut trimitere și la Directivele Uniunii Europene, bazându-și analizele juridice pe considerente ale acestora (a se vedea HCC nr. 30 din 23 decembrie 2010, § 4; HCC nr. 13 din 22 mai 2014, §§ 57, 58 și 78; HCC nr. 14 din 16 mai 2016, § 91; HCC nr. 17 din 10 mai 2017, § 84; HCC nr. 29 din 6 noiembrie 2017, § 65; HCC nr. 40 din 21 decembrie 2017, §§ 62-64; HCC nr. 27 din 30 octombrie 2018, § 79; HCC nr. 20 din 26 septembrie 2019, § 43; DCC nr. 73 din 9 iulie 2018, § 14; DCC nr. 3 din 14 ianuarie 2019, §§ 20, 22 și 27-29; DCC nr. 14 din 29 ianuarie 2019, § 21, ș.a.).

Curtea a subliniat, în aceste circumstanțe, că o eventuală accedere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană nu va submina supremația Constituției în sistemul de drept național, din perspectiva suveranității naționale. Normele constituționale nu-și vor pierde forța obligatorie sau nu-și vor modifica esența, tocmai datorită existenței articolului 8 din Constituție, care instituie principiul respectării cu bună-credință de către autoritățile naționale a obligațiilor internaționale pe care le are Republica Moldova. Tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte acte juridice cu caracter obligatoriu ale Uniunii Europene se vor încadra în categoria tratatelor internaționale pentru Republica Moldova, odată ce vor fi respectate

exigențele constituționale ale semnării și ratificării lor. Republica Moldova va rămâne o entitate suverană, menținându-și dreptul de a denunța tratatele internaționale al căror membru nu mai dorește să fie, potrivit condițiilor stabilite de Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor din 1969.

Mai mult, în jurisprudența sa, Curtea a notat că competența statului de a-și asuma angajamente internaționale este un element al suveranității statului. Delegarea anumitor competențe ale statului către instituțiile internaționale prin încheierea unor tratate nu antrenează renunțarea la suveranitate. Aceste tratate reprezintă convenții, prin care deținătorul de suveranitate delegă anumite competențe spre o altă autoritate. În relațiile internaționale ale statelor și ale organizațiilor internaționale, acestea din urmă sunt instituțiile în cadrul cărora statele își unesc suzeranitățile și resursele pentru a soluționa probleme comune și pentru a găsi soluții comune reciproc acceptabile, acționând astfel în favoarea intereselor lor naționale. Astfel, statele Uniunii Europene au hotărât că unele atribute pot fi realizate mai bine prin efortul comun, realizat sub tutela instituțiilor europene. Pe această cale statele și-au consolidat suveranitatea, împărțind atât costurile, cât și beneficiile unei asemenea colaborări (HCC nr. 24 din 9 octombrie 2014, §§ 94-97).

Curtea a notat că, în prezent, Preambulul Constituției reafirmă devotamentul statului Republica Moldova față de valorile general-umane și dorința de a trăi în pace și bună înțelegere cu toate popoarele lumii, conform principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional. Scopul declarat al proiectului de lege constituțională este integrarea în Uniunea Europeană, iar acest scop fiind compatibil cu teza Preambulului, *i.e.* cu unul dintre scopurile Constituției, având în vedere că modelul dreptului Uniunii Europene presupune coexistența ordinilor juridice ale statelor membre și operativitatea lor simultană, în vederea protejării valorilor universale ale drepturilor inviolabile și inalienabile ale persoanei, precum și a libertății, democrației, egalității și statului de drept.

(ii) Cu privire la îndeplinirea condiției de nesuprimare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora (articolul 142 alin. (2) din Constituție)

Curtea a reiterat că obiectivul strategic al Republicii Moldova de integrare în Uniunea Europeană presupune și alinierea la standardele și principiile pe care aceasta este fondată, inclusiv pe principiile libertății, democrației, respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale, precum și al statului de drept, principii care sunt comune statelor membre (a se vedea HCC nr.24 din 9 octombrie 2014, § 118).

Mai mult, Republica Moldova și Uniunea Europeană s-au obligat să respecte toate principiile și prevederile Cartei ONU, Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), [...] ale Cartei de la Paris pentru o nouă Europă din 1990, precum și ale Declarației Universale a Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului din 1948 și Convenției Europene pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 1950 (a se vedea HCC nr. 24 din 9 octombrie 2014, § 124), iar proiectul de modificare a Constituției nu presupune o renunțare de la îndeplinirea acestor obligații.

Având în vedere aceste considerente, Curtea a constatat că inițiativa de revizuire a Constituției nu afectează caracterul suveran, independent și unitar al statului Republica Moldova, impus de

articolul 1 alin. (1) din Constituție, nici statutul de neutralitate permanentă, prevăzut de articolul 11 din Constituție. De asemenea, conținutul inițiativei de revizuire a Constituției nu presupune suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora. Așadar, Curtea a constatat că inițiativa de revizuire a Constituției prin referendum respectă condițiile impuse de articolul 142 alineatele (1) și (2) din Constituție.

În concluzie, inițiativa respectă toate cerințele legale pentru a fi supusă referendumului, având astfel potențialul de a legitima un pas important către integrarea în Uniunea Europeană.

2. Confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024 privind aderarea la UE

Pe 31 octombrie 2024, Curtea Constituțională a confirmat rezultatele referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024¹⁸.

Referendumul a fost organizat după pronunțarea Avizului Curții Constituționale din 16 aprilie 2024, în care Curtea a reținut că inițiativa de revizuire a Constituției Republicii Moldova prin referendum, în sensul includerii unor prevederi referitoare la direcția politică a statului și la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, corespunde limitelor temporale și materiale de revizuire a Constituției.

Hotărârea a avut la bază sesizarea Comisiei Electorale Centrale referitoare la rezultatele referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024. În sesizarea sa, Comisia Electorală Centrală a comunicat că prezența la vot a constituit 50,72% din numărul total al persoanelor înscrise în listele electorale și că majoritatea cetățenilor au răspuns „DA” la întrebarea „*Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?*”, adoptând Legea privind modificarea Constituției.

Cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, Curtea a reținut că inițiativa legislativă de revizuire a Constituției a fost înaintată spre avizare Curții Constituționale de 46 de deputați, adică de mai mult de o treime din numărul deputaților din Parlament, fiind respectată una dintre condițiile prevăzute de Constituție.

Proiectul de lege pentru modificarea Constituției prin referendum a fost prezentat Parlamentului după ce a fost avizat pozitiv de Curtea Constituțională pe data de 16 aprilie 2024, fiind respectată o altă condiție din Constituție.

Propunerea de inițiere a referendumului a fost înregistrată la Secretariatul Parlamentului la 18 aprilie 2024, iar Parlamentul a adoptat Hotărârea privind desfășurarea referendumului republican constituțional la 16 mai 2024, fiind respectat termenul de 3 luni pentru declararea referendumului. Totodată, Parlamentul a stabilit că referendumul se va desfășura la 20

¹⁸ [Hotărârea nr. 24 din 31.10.2024](#) cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024.

octombrie 2024, fapt care corespunde condiției din Codul electoral ca referendumul să se desfășoare cel puțin după 60 de zile de la data adoptării hotărârii.

Curtea a notat că textul supus referendumului republican în vederea modificării Constituției nu afectează caracterul suveran, independent și unitar al statului Republica Moldova, nici statutul de neutralitate permanentă. De asemenea, conținutul inițiativei de revizuire a Constituției nu presupune suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora. Curtea a constatat că inițiativa de revizuire a Constituției prin referendum respectă condițiile impuse de articolul 142 alineatele (1) și (2) din Constituție.

Curtea a constatat că la referendumul din 20 octombrie 2024 au participat 50,72% din numărul de persoane înscrise în listele electorale, adică mai mult de o treime din numărul total al acestora. În consecință, a fost respectată condiția valabilității stabilită de Codul electoral.

Cu privire la rezultatele referendumului, Curtea a constatat că la întrebarea supusă referendumului, urmată de textul Legii pentru modificarea Constituției, majoritatea cetățenilor au votat „DA”, fiind respectată condiția majorității voturilor cetățenilor care au participat la referendum.

Cu privire la solicitarea de renumărare a voturilor depusă de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, Curtea a reținut următoarele. Codul electoral stabilește cazurile în care trebuie dispusă renumărarea voturilor. Potrivit Codului, Curtea Constituțională dispune renumărarea voturilor dacă încălcările arătate în cerere sunt de natură să influențeze rezultatele alegerilor. Se califică întemeiate cererile privind renumărarea voturilor în cazul stabilirii unei diferențe de până la 10% între voturile valabil exprimate pentru concurenții electorali/între voturile date la referendum, precum și în cazul în care datele înscrise sau rectificările efectuate în procesele-verbale de numărare a voturilor pun la îndoială conformitatea și veridicitatea acestora.

Potrivit Codului electoral, Curtea Constituțională trebuie să declare nul referendumul republican dacă în timpul votării sau al numărării voturilor au fost comise încălcări grave ale prevederilor Codului electoral, încălcări care au influențat rezultatele referendumului în întregime.

Curtea Constituțională poate proceda la analiza gravității acestor încălcări doar după ce acestea au fost constatate prin hotărâri judecătorești definitive. Totuși, Curtea nu a constatat existența unor hotărâri judecătorești care să confirme încălcările afirmate de Partidul Comuniștilor.

Mai mult, cu privire la neclaritatea întrebării supuse referendumului și la faptul că întrebarea examinată prin Avizul Curții Constituționale din 16 aprilie 2024 este formulată în mod diferit față de cea stabilită în Hotărârea Parlamentului din 16 mai 2024, Curtea a reținut în acest aviz că se poate pronunța doar cu privire la inițiativa revizuirii Constituției, nu și la întrebarea care se dorește a fi adresată la referendum. Nici prevederile constituționale, nici cele ale Codului electoral nu stabilesc posibilitatea avizării întrebărilor de către Curtea Constituțională.

Astfel, Curtea a confirmat rezultatele referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024.

Curtea a constatat că la referendumul republican constituțional:

- au fost incluși în listele electorale **3 020 814** de alegători, dintre care **2 711 615** au fost înscrși în listele electorale de bază și **309 199** au fost înscrși în listele electorale suplimentare;

- au primit buletine de vot **1 532 264** de alegători (**50,72 %**), adică mai mult de 1/3 din numărul de alegători înscrși în listele electorale;

- referitor la întrebarea „*Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?*”, urmată de textul Legii pentru modificarea Constituției prin referendum republican constituțional, au fost exprimate în mod valabil un număr de **1 488 874** de voturi, dintre care **749 719**, adică majoritatea, pentru opțiunea „DA”, iar **739 155** pentru opțiunea „NU”.

Curtea a mai constatat că proiectul legii pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, publicat în Monitorul Oficial ca anexă la Hotărârea Parlamentului nr. 121 din 16 mai 2024 privind desfășurarea referendumului republican constituțional, a fost adoptat prin referendum la 20 octombrie 2024.

Curtea a stabilit că Legea pentru modificarea Constituției, adoptată pe 20 octombrie 2024 prin referendum republican constituțional, intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a hotărârii adoptate de Curtea Constituțională. Constituția se va republica în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

3. Confirmarea rezultatelor alegerilor prezidențiale și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova

Pe 28 noiembrie 2024, Curtea Constituțională a confirmat rezultatele alegerilor prezidențiale și a validat mandatul dnei Maia Sandu în funcția de Președinte al Republicii Moldova.

Curtea a constatat că în data de 20 octombrie 2024 au fost organizate alegeri pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova. La aceste alegeri s-au înscris 11 candidați. Pentru că niciunul nu a întrunit cel puțin jumătate din voturile exprimate de alegători, la 3 noiembrie 2024 s-a organizat cel de-al doilea tur de scrutin între primii doi candidați învingători, dna Maia Sandu și dl Alexandr Stoianoglo.

Potrivit Codului electoral, în turul al doilea de scrutin alegerile se declară nevalabile dacă au participat mai puțin de 1/5 din numărul de persoane înscrise în listele electorale. Condiția valabilității a fost întrunită, pentru că la alegerile prezidențiale din 3 noiembrie 2024 au participat mai mult de 1/5 din numărul de persoane înscrise în listele electorale.

În conformitate cu Constituția și cu Codul electoral, în turul al doilea de scrutin este declarat ales candidatul care a obținut cel mai mare număr de voturi. Dna Maia Sandu a obținut un număr mai mare de voturi decât contracandidatul său.

Curtea Constituțională a mai trebuit să verifice dacă în procesul alegerilor și/sau la numărarea voturilor nu au fost comise încălcări care să fi influențat rezultatele acestora.

Conform informațiilor prezentate de Comisia Electorală Centrală, în cadrul scrutinului prezidențial, această autoritate a fost implicată în 37 de cauze judiciare, în care s-au contestat acțiunile/inacțiunile sale și hotărârile adoptate. Contestațiile au fost soluționate de instanțele judecătorești prin hotărâri definitive.

Alegerile prezidențiale au fost monitorizate de mai multe organizații naționale și internaționale. De asemenea, în vederea monitorizării referendumului republican constituțional și a alegerilor prezidențiale din 20 octombrie 2024, au fost acreditați, într-un număr semnificativ, observatori naționali și internaționali.

Concluziile generale ale organizațiilor menționate au confirmat că alegerile prezidențiale s-au desfășurat în mod democratic, însă au scos în evidență și interferențe de peste hotarele țării, inclusiv oferirea ilegală de stimulente financiare pentru a influența alegătorii. Unele rapoarte au atenționat asupra discursurilor caracterizate de ură și a afirmațiilor discriminatorii în perioada electorală și în materialele electorale.

Curtea a primit informații și de la Centrul Național Anticorupție și Inspectoratul General al Poliției.

În special, CNA a afirmat că a dispus începerea urmăririi penale în mai multe cauze penale în privința a 74 de persoane bănuite/învinuite de comiterea infracțiunilor de corupere a alegătorilor și de finanțare ilegală a partidelor politice. În procesul de urmărire penală au fost ridicate și aplicate sechestre pe mijloace bănești în sumă totală de peste 4 milioane 500 de mii de lei, mijloace care urmau a fi utilizate în scopul coruperii alegătorilor și al finanțării ilicite a unor partide politice. Banii ridicați erau destinați unor partide politice concrete, precum și alegătorilor - de la 200 până la 6 000 de lei în diferite monede, pentru a-i determina să voteze într-un anumit fel.

La rândul său, Inspectoratul General al Poliției i-a comunicat Curții că în perioada preelectorală și electorală poliția a întreprins o serie de acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigație în privința unor persoane, care, sub paravanul unor partide politice, au colectat date cu caracter personal ale cetățenilor Republicii Moldova și le-au folosit în activități de corupție electorală.

De asemenea, Inspectoratul a notat că au fost stabilite cazuri de implicare a reprezentanților cultelor religioase în acțiuni de agitație electorală în favoarea unui concurent concret.

Curtea a reținut că numărul cazurilor de corupere a alegătorilor raportat de autoritățile de investigație și cuantumul mijloacelor financiare sechestrate au scos în evidență amploarea fără precedent a acestui fenomen, mai ales dintr-o perspectivă comparativă cu situația raportată la alegerile desfășurate în anii anteriori.

Curtea a notat că fenomenul coruperii alegătorilor sau al vânzării de voturi este incompatibil cu conceptul alegerii democratice de către cetățeni a organelor reprezentative printr-un vot liber

exprimat și fraudează competiția bazată pe idei și pe programe politice desfășurată între partidele politice și între candidați.

La prima vedere, cadrul normativ existent ar confirma o minimă îndeplinire a obligației pozitive a statului de a adopta legi care combat corupția electorală. Totuși, având în vedere numărul mare al cazurilor de corupere a alegătorilor, număr raportat de autoritățile de investigație în contextul celor două tururi ale alegerilor prezidențiale, Curtea a considerat că autoritățile au obligația constituțională de a întreprinde măsurile necesare pentru a asigura exprimarea liberă a voinței poporului în cadrul alegerilor și dezvoltarea democratică a țării.

Curtea a considerat că ar putea fi îmbunătățite mecanismele legale de contracarare existente în vederea combaterii corupției electorale, astfel încât să fie desfășurate de o manieră efectivă, având în vedere și modalitățile inedite ale cazurilor de corupere înregistrate la acest scrutin.

De asemenea, Curtea a reținut că, potrivit Constituției, cultele religioase sunt autonome și sunt separate de stat. Acest concept trebuie să funcționeze în ambele direcții, fiind interzise intruziunile statului în activitatea cultelor religioase, dar și intruziunile cultelor religioase în activitățile aferente puterii statale, inclusiv în desfășurarea proceselor electorale. Principiul separării bisericii de stat pretinde ca reprezentanții cultelor religioase să nu intervină în procesul decizional al statului, inclusiv în procesul electoral. Implicarea cultelor religioase în alegeri încalcă regulile unei competiții electorale democratice.

În contextul acestor încălcări, Curtea a trimis o adresă Parlamentului pentru efectuarea modificărilor legislative necesare.

Curtea a atras atenția asupra efectului nociv pentru o societate democratică al discursurilor caracterizate de ură și al afirmațiilor discriminatorii, indiferent de sursa acestora, existente deopotrivă în luările de cuvânt publice din perioada electorală și în materialele electorale.

Cu toate acestea, având în vedere că în procesul alegerilor și la numărarea voturilor nu au fost comise încălcări care să influențeze rezultatele alegerilor, Curtea Constituțională a constatat că alegerile Președintelui Republicii din 20 octombrie și 3 noiembrie s-au desfășurat cu respectarea Constituției. Candidatul la funcția de Președinte al Republicii Moldova, dna Maia Sandu, a fost ales prin vot egal, direct, secret și liber exprimat.

Curtea a confirmat rezultatele acestor alegeri și a validat mandatul dnei Maia Sandu în funcția de Președinte al Republicii Moldova.

C. Validarea mandatelor de deputat

În ședințele plenare ale Curții nu au fost stabilite circumstanțe de natură să împiedice validarea mandatelor de deputat în Parlament atribuite următorilor candidați supleanți:

- dl Ion Poia, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” [HCC nr. 2/2024];
- dna Veronica Briceag, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” [HCC nr.3/2024];

- dna Ana Speianu, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” [HCC nr.6/2024];
- dl Said-Muhmat Amaev, pe lista Blocului Comuniștilor și Socialiștilor [HCC nr.7/2024];
- dl Grigore Grădinaru, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” [HCC nr. 11/2024];
- dl Nicolae Plămădeală, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” [HCC nr.19/2024];
- dl Oleg Botnaru, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” [HCC nr. 21/2024].

D. Adrese

Pe parcursul anului 2024, Curtea a formulat următoarele adrese către Parlamentul Republicii Moldova:

1. Adresa nr. PCC-01/179g/36 din 30.01.2024

Prin Hotărârea nr. 4 din 30 ianuarie 2024, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 44 alin. (5) din Legea nr. 288 din 16 decembrie 2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Totodată, în vederea evitării unui vid legislativ, Curtea a considerat necesar să stabilească o soluție provizorie. Așadar, până la modificarea legii de către Parlament, starea de incompatibilitate a funcționarului public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne ales într-o funcție electivă va fi înlăturată prin suspendarea raporturilor de serviciu.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice Legea nr. 288 din 16 decembrie 2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne în conformitate cu considerentele hotărârii Curții Constituționale.

2. Adresa nr. PCC-01/229a-86 din 05.03.2024

Prin Hotărârea nr. 5 din 5 martie 2024, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 6 alin. (11) din Codul fiscal.

Curtea a observat că legislatorul nu a reglementat un mecanism referitor la procedura de consultare efectivă și reală a autorităților UTA Găgăuzia, inclusiv mecanismul de adoptare și de modificare a prevederilor legale referitoare la autonomia financiară a UTA Găgăuzia, iar Constituția nu-i impune legislatorului să reglementeze acest mecanism după un anumit model. Curtea a considerat necesar să emită o adresă Parlamentului în vederea reglementării acestui mecanism, ținând cont de bunele practici internaționale în acest domeniu. Reglementările în această materie trebuie să fie detaliate, flexibile și efective, cu posibilitatea revizuirii. De asemenea, mecanismul de consultare trebuie să ofere garanții și remedii eficiente pentru prevenirea eventualelor conflicte dintre autorități.

3. Adresa nr. PCC-01/38g/312 din 11.07.2024

La 9 iulie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 15 privind excepția de neconstituționalitate și privind controlul de constituționalitate al articolului 6 alin. (10) și al textului „și nu se află la întreținerea deplină a statului” din articolul 7 alin. (1) din Legea nr. 499 din 14 iulie 1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni.

Prin Hotărârea citată, Curtea a recunoscut constituțional articolul 6 alin. (10) din Legea nr. 499 din 14 iulie 1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni, în măsura în care persoanele cu dizabilități severe din copilărie și persoanele cu dizabilități severe nevăzătoare private de libertate sunt beneficiare ale serviciului de asistență personală.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să transpună în legislație constatările Curții astfel încât persoanele cu dizabilități severe din copilărie și persoanele cu dizabilități severe nevăzătoare private de libertate să beneficieze de asistența și grija de care au nevoie și care rezultă din natura dizabilității, în condiții clare prevăzute în lege și fără să depindă de discreția administrației penitenciarului.

4. Adresa nr. PCC-01/233g/321 din 18.07.2024

La 16 iulie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 16 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 90 alin. (2) din Codul electoral.

Prin Hotărârea citată, Curtea a declarat neconstituțional în articolul 90 alin. (2) din Codul electoral textul „În serviciile media audiovizuale, grupurile de inițiativă, concurenții electorali (candidații în alegeri), participanții la referendum, reprezentanții și persoanele de încredere ale acestora nu pot avea intervenții directe sau indirecte și nu pot fi vizați de terți în alte programe audiovizuale decât cele cu caracter electoral, stabilite expres în declarațiile politicilor editoriale ale furnizorilor de servicii media.”

În acest context, în vederea reglementării unor soluții legislative mai puțin intruzive, care să asigure respectarea principiilor de echitate, echilibru și imparțialitate în reflectarea alegerilor de o manieră conformă cu garanțiile minime stabilite în hotărârea Curții Constituționale și în jurisprudența Curții Europene, Curtea i-a solicitat Parlamentului să țină cont de considerentele hotărârii Curții Constituționale.

5. Adresa nr. PCC-01/269a/409 din 26.09.2024

La 26 septembrie 2024, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 20 privind controlul de constituționalitate și excepția de neconstituționalitate a articolului 2 alin. (2) din Legea taxei de stat nr. 213 din 31 iulie 2023 și a articolului 84 alin. (4) din Codul de procedură civilă, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003.

Prin Hotărârea citată, Curtea a declarat neconstituționale mai multe prevederi din articolul 2 alineatul (2) din Legea taxei de stat nr. 213 din 31 iulie 2023 și din articolul 84 alineatul (4) din Codul de procedură civilă, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003.

Curtea a stabilit o soluție provizorie, potrivit căreia până la modificarea legislației relevante în sensul considerentelor acestei hotărâri, judecătorul sau instanța de judecată, la cererea persoanei, în funcție de situația materială și de probele prezentate în acest sens, va decide scutirea, amânarea sau eşalonarea de la plata taxei de timbru pentru intentarea unui proces judiciar civil, de contencios administrativ, precum și pentru fiecare contestație împotriva deciziei agentului constatatator asupra cauzei contravenționale atât în primă instanță, cât și în căile de atac.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să transpună în legislație constatările Curții Constituționale.

6. Adresa nr. PCC-01/239g-441 din 15.10.2024

Prin Hotărârea nr. 23 din 15 octombrie 2024, Curtea Constituțională a declarat neconstituțională omisiunea legislativă dedusă din prevederile articolului 108 din Codul familiei de a reglementa un mecanism de indexare a pensiei de întreținere a copilului minor stabilită în sumă fixă.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice legislația relevantă în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

7. Adresa nr. PCC-01/226e din 28.11.2024

Prin Hotărârea nr. 25 din 28 noiembrie 2024, Curtea Constituțională a confirmat rezultatele alegerilor prezidențiale și a validat alegerea dnei Maia Sandu în funcția de Președinte al Republicii Moldova.

Totodată, în contextul pronunțării acestei Hotărâri, Curtea a reținut că numărul cazurilor de corupere a alegătorilor raportat de autoritățile de investigație și quantumul mijloacelor financiare sechestrare scot în evidență amploarea fără precedent a fenomenului în discuție.

Curtea a notat că, între altele, votul secret și liber exprimat al alegătorilor constituie elementele de bază ale alegerilor libere și ale dreptului de vot. Coruperea alegătorilor sau vânzarea voturilor sunt incompatibile cu conceptul alegerii democratice de către cetățeni a organelor reprezentative printr-un vot liber exprimat și fraudează competiția bazată pe idei și pe programe politice desfășurată între partidele politice și între candidați.

Cadrul normativ existent ar confirma o minimă îndeplinire a obligației pozitive a statului de a adopta legi care combat coruperea electorală. Totuși, având în vedere numărul mare al cazurilor de corupere a alegătorilor la alegerile prezidențiale, Curtea a considerat că autoritățile trebuie să depună toate eforturile pentru a preveni asemenea cazuri la scrutinele viitoare. Curtea a reținut că ar putea fi îmbunătățite mecanismele legale de combatere a corupției electorale, de o manieră efectivă, având în vedere modalitățile inedite ale cazurilor înregistrate la acest scrutin.

De asemenea, Curtea a mai observat că autoritățile competente au recepționat inclusiv sesizări care au vizat implicarea unor reprezentanți ai cultelor religioase în acțiuni de agitație electorală în favoarea anumitor candidați. Potrivit articolului 31 alin. (4) din Constituție, cultele religioase sunt autonome și sunt separate de stat. Acest concept trebuie să funcționeze în ambele direcții, fiind interzise intruziunile statului în activitatea cultelor religioase, dar și intruziunile cultelor religioase în activitățile aferente puterii statale, inclusiv în desfășurarea proceselor electorale. Principiul separării bisericii de stat obligă reprezentanții cultelor religioase să nu intervină în procesul decizional al statului, inclusiv în procesul electoral.

Deși legislatorul a stabilit sancțiuni contravenționale pentru efectuarea agitației electorale de către reprezentanții cultelor religioase, desfășurată inclusiv în locașurile de cult, în cadrul campaniei electorale, Curtea a notat că autoritățile trebuie să depună toate eforturile pentru a preveni asemenea cazuri la scrutinele viitoare, având în vedere persistența acestui fenomen în cadrul perioadelor electorale.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să îmbunătățească mecanismele legale existente în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

E. Opinii separate

În anul 2024, unele acte pronunțate de Curte au fost completate cu opinii separate. Judecători constituționali au intervenit pe subiectele sesizate, argumentându-și punctul de vedere după cum urmează.

Doamna judecător **Liuba Șova** și-a expus poziția în 3 opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

1. *Hotărârea nr. 5 din 5 martie 2024 privind controlul constituționalității Legii nr. 285 din 5 octombrie 2023 pentru modificarea articolului 6 din Codul fiscal (restituirea sumei taxei pe valoarea adăugată și a accizelor din bugetul unității teritoriale autonome cu statut special);*
2. *Decizia nr. 86 din 25 iulie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 46g/2024 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 1545 din 25 februarie 1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești (dreptul la repararea prejudiciului);*
3. *Decizia nr. 157 din 10 decembrie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 36a/2024 privind controlul constituționalității omisiunii Președintelui Republicii Moldova de a emite Decretul privind confirmarea Guvernatorului unității teritoriale autonome Găgăuzia în funcția de membru al Guvernului.*

Domnul judecător **Nicolae Roșca** și-a expus poziția în 2 opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

1. *Hotărârea nr. 5 din 5 martie 2024 privind controlul constituționalității Legii nr. 285 din 5 octombrie 2023 pentru modificarea articolului 6 din Codul fiscal (restituirea sumei taxei pe valoarea adăugată și a accizelor din bugetul unității teritoriale autonome cu statut special);*

2. *Decizia nr. 158 din 10 decembrie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 228a/2023 pentru controlul constituționalității articolului VI din Legea nr. 356 din 29 decembrie 2022 pentru modificarea unor acte normative (patenta de întreprinzător pentru comerțul cu amănuntul și pentru comerțul cu produse alimentare și mărfuri ușor alterabile autohtone).*

Domnul judecător **Serghei Turcan** și-a expus poziția în 13 opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

1. *Decizia nr. 3 din 30 ianuarie 2024 privind controlul constituționalității articolului 48 alin. (4) din Codul educației și a articolului II alineatele (2) – (9) din Legea nr. 257 din 17 august 2023 pentru modificarea Codului educației al Republicii Moldova nr. 152/2014 și abrogarea Legii nr. 1070/2000 privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate;*
2. *Hotărârea nr. 8 din 11 martie 2024 privind controlul constituționalității Legii nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale;*
3. *Decizia nr. 19 din 21 martie 2024 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 184 alin. (2) din Codul electoral (organizarea referendumului republican și a alegerilor parlamentare sau prezidențiale la aceeași dată);*
4. *Decizia nr. 48 din 14 mai 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 22a/2023 pentru controlul constituționalității articolelor 40, 52, 70 alineatele (4) și (13), 73 alin. (7) și 102 alin. (9) din Codul electoral;*
5. *Decizia nr. 49 din 4 iunie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 84g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 439/1 din Codul contravențional (suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier);*
6. *Decizia nr. 80 din 9 iulie 2024 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 111a/2024 și nr. 113a/2024 privind controlul constituționalității Legii nr. 109 din 26 aprilie 2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență (votul prin corespondență);*
7. *Decizia nr. 81 din 11 iulie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 238a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1122 din 26 septembrie 2023;*
8. *Hotărârea nr. 16 din 16.07.2024 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 90 alin. (2) din Codul electoral (reflectarea alegerilor de către instituțiile mass-media);*
9. *Decizia nr. 83 din 19 iulie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 147g/2024 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 21 alineatele (1¹), (4) și (5) din Legea privind partidele politice nr. 294 din 21 decembrie 2007 (limitarea activității partidelor politice);*
10. *Decizia nr. 112 din 16 septembrie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 176a/2024 privind controlul constituționalității unor texte din articolul 135 alin. (2) din Codul electoral (termenul de organizare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova);*
11. *Decizia nr. 123 din 03.10.2024 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 83a/2024 și nr. 101a/2024 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 47 din 14 martie 2024 cu privire la modificarea unor acte normative (actualizarea cadrului normativ aferent managementului resurselor umane);*

12. *Hotărârea nr. 24 din 31.10.2024 cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024;*
13. *Decizia nr. 152 din 3 decembrie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 99g/2024 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din pct. 11) din Regulamentul cu privire la modul de achitare a indemnizației pentru închirierea spațiului locativ funcționarilor publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 646 din 10 iulie 2018 (modul de stabilire a indemnizației pentru închirierea spațiului locativ).*

Domnul judecător **Vladimir Turcan** și-a expus poziția în 8 opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

1. *Hotărârea nr. 2 din 16 ianuarie 2024 privind validarea unor mandate de deputat în Parlamentul Republicii Moldova;*
2. *Hotărârea nr. 8 din 11 martie 2024 privind controlul constituționalității Legii nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale;*
3. *Decizia nr. 17 din 21 martie 2024 privind controlul de constituționalitate al articolului 28 alin. (7) din Legea nr. 149 din 8 iunie 2006 privind fondul piscicol, pescuitul și piscicultura și al articolului VI din Legea nr. 318 din 17 noiembrie 2022 pentru modificarea unor acte normative (obligația proprietarilor de construcții hidrotehnice de a achita o redevență pentru folosirea terenurilor fondului apelor care aparțin statului sau unităților administrativ-teritoriale);*
4. *Decizia nr. 48 din 14 mai 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 22a/2023 pentru controlul constituționalității articolelor 40, 52, 70 alineatele (4) și (13), 73 alin. (7) și 102 alin. (9) din Codul electoral;*
5. *Decizia nr. 49 din 4 iunie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 84g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 439/1 din Codul contravențional (suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier);*
6. *Decizia nr. 66 din 13.06.2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2024 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 13 alineatele (1) și (7) și 14 alineatele (1) și (7) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (retragerea candidatului din concursul pentru funcția de membru al Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor);*
7. *Decizia nr. 81 din 11 iulie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 238a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1122 din 26 septembrie 2023;*
8. *Hotărârea nr. 24 din 31.10.2024 cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024.*

Doamna judecător **Viorica Puica** și-a expus poziția în două opinii separate la următoarele acte pronunțate de Curtea Constituțională:

1. *Hotărârea nr. 23 din 15.10.2024 privind excepția de neconstituționalitate a unui text din articolul 108 din Codul familiei (omisiunea de a indexa pensia de întreținere stabilită sub forma unei sume fixe);*

2. *Decizia nr. 145 din 21.11.2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 67g/2024 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 144¹ din Legea nr. 202 din 6 octombrie 2017 privind activitatea băncilor (determinarea prejudiciului cauzat prin actul administrativ ilegal al Băncii Naționale a Moldovei).*

TITLUL III. EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

Potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Consecințele juridice ale actului normativ sau ale unor părți ale acestuia declarate neconstituționale urmează a fi înlăturate conform legislației în vigoare.

Actele Curții Constituționale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii și opozabile tuturor subiecților, indiferent de nivelul autorității.

Constatarea inacțiunii legislative, adică a lacunei legii sau a altui act normativ contrară Constituției, generează, în mod inevitabil, consecințe juridice. Hotărârea Curții Constituționale presupune obligația legislatorului de a soluționa problema existenței unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată și eliminarea prevederilor defectuoase.

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu neexercitarea competenței de bază a acestuia, și anume cea de *legiferare*, atribuită de Constituție. Această situație se atestă în condițiile în care unele hotărâri ale Curții Constituționale prin care se declară neconstituțională o prevedere legală sau un act pot genera *vid legislativ*, deficiențe și incertitudini în aplicarea legii.

În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, art. 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională prevede că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale, prezintă Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părți ale acestuia declarate neconstituționale. Proiectul de lege respectiv urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

La momentul adoptării prezentului raport, rămân neexecutate de către legiuitor următoarele acte: din 2020 – 2 hotărâri și o adresă; din 2021 – 3 hotărâri și o adresă; din 2022 – o hotărâre și 3 adrese; din 2023 – 2 hotărâri și 2 adrese; din 2024 – 7 hotărâri și 3 adrese.

TITLUL IV. COLABORAREA EXTERNĂ

A. Congresul Conferinței Curților Constituționale Europene

Una dintre realizările majore ale Curții Constituționale privind activitățile ce vizează cooperarea sa externă a fost organizarea în anul 2024 a celui de-al *XIX-lea Congres al Conferinței Curților Constituționale Europene*.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a deținut președinția în cadrul Conferinței Curților Constituționale Europene pentru un mandat de 3 ani, în perioada 2021-2024. Cu ocazia finalizării mandatului său, Curtea Constituțională a desfășurat la Chișinău cel de-al XIX-lea Congres al Conferinței Curților Constituționale Europene cu tema „*Formele și limitele deferenței judiciare: cazul curților constituționale*”.

Evenimentul a avut loc în zilele de 22, 23 mai 2024 și a reunit mai mult de 100 de participanți străini, președinți și judecători ai curților constituționale europene, observatori și oaspeți de onoare, printre care oficiali de nivel înalt, precum: Președintele Curții Europene a Drepturilor Omului, doamna Siofra O’Leary, Președintele Comisiei de la Venetia, doamna Claire Bazy Malaurie, reprezentanți ai Curții de Justiție a Uniunii Europene, reprezentanți ai asociațiilor curților constituționale ale grupurilor lingvistice și regionale – Asociația Curților Constituționale Francofone, Uniunea Curților și Consiliilor Constituționale Arabe, Conferința Jurisdicțiilor Constituționale Africane, Asociația Eurasiatică a Curților Constituționale, Conferința Jurisdicțiilor Constituționale ale țărilor vorbitoare de limbă portugheză ș.a.

Conferința Curților Constituționale Europene reunește reprezentanți a 40 de curți constituționale europene sau echivalente acestora, care efectuează controlul constituțional, fiind și cea mai importantă platformă europeană de cooperare multilaterală între organele de jurisdicție constituțională.

Pentru cel de-al XIX-lea Congres al Conferinței Curților Constituționale Europene Curtea Constituțională a Republicii Moldova a elaborat un chestionar, pe care l-a transmis instituțiilor membre pentru coordonare și completare. Chestionarul a cuprins un șir de întrebări prin care s-a urmărit să se descopere modul de exercitare a deferenței judiciare de către curțile constituționale europene. Chestionarul completat, care, de fapt, a reprezentat un raport național al curților membre, a fost realizat de Secretariatului Conferinței Curților Constituționale Europene potrivit art. 3 din Regulamentul Conferinței în limba națională a instanței membre și în limba engleză sau franceză. Ca urmare a examinării și compilării tuturor rapoartelor naționale, a fost întocmit Raportul general al celui de-al XIX-lea Congres, care a fost prezentat de Președintele CC în cadrul sesiunilor de lucru ale Congresului.

B. Segmentul educației. Vizite de studiu la Curtea Constituțională

În primele șase luni ale anului 2024, Curtea Constituțională a organizat un șir de vizite de studiu la care au participat elevi ai claselor X-XII din instituțiile de învățământ din diferite raioane, precum Soroca, Cahul, Drochia, Orhei, Cimișlia și Ungheni.

Vizitele au fost desfășurate în contextul Acordului de cooperare trilateral privind consolidarea educației constituționalismului în Republica Moldova, semnat la 25 septembrie 2023 de către Curtea Constituțională, Ministerul Educației și Cercetării și Oficiul Consiliului Europei la Chișinău.

De asemenea, Curtea Constituțională a organizat vizite de studiu pentru studenții Universității de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, membri ai Asociației Studenților în Drept, precum și de la Facultatea de Relații Internaționale și Studii Diplomatice. Studenților li s-a făcut o prezentare interactivă privind atribuțiile Curții Constituționale, controlul de constituționalitate și rolul fundamental al Curții în protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor. În cadrul

discuțiilor a fost abordată procedura de examinare a cauzelor, categoriile de acte pronunțate de Curte și alte aspecte din jurisprudența constituțională.

C. Vizite ale delegațiilor străine la Curtea Constituțională

Pe parcursul anului 2024, Curtea Constituțională a fost vizitată de delegații ale Curții Europene a Drepturilor Omului, Curții de Justiție a Uniunii Europene, Comisiei de la Veneția, Curților Constituționale din Republica Letonia și Ucraina.

Delegația Curții Europene a Drepturilor Omului în vizită la Curtea Constituțională a Republicii Moldova. În data de 21 mai 2024, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a primit vizita oficială a Președintelui Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO), dna Síofra O'Leary, însoțită de dna judecătoare Diana Sârcu și de greșierul-adjunct al Curții Europene, dl Abel Campos.

Întrevederea a avut loc în contextul participării delegației Curții Europene a Drepturilor Omului la cel de-al XIX-lea Congres al Conferinței Curților Constituționale Europene (CCCE), organizat de Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

În cadrul întrevederii, Președintele Curții Constituționale a reiterat beneficiile incomensurabile ale aplicării jurisprudenței Curții Europene. Discuțiile care au urmat au vizat teme punctuale ca reforma justiției din Republica Moldova și procedurile emiterii de avize consultative de către CtEDO pentru curțile naționale superioare.

La rândul său, dna Președintă a CtEDO a afirmat că relația dintre Curtea pe care o reprezintă și curțile naționale constituie un drum cu două sensuri, referindu-se la dialogul judecătorilor.

Vizita delegației Curții Constituționale a Ucrainei la Curtea Constituțională a Republicii Moldova. În data de 21 mai 2024, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, și judecătorii constituționali prezenți au avut o întrevedere cu delegația Curții Constituționale a Ucrainei.

Președintele Curții Constituționale a reiterat importanța dezvoltării relațiilor bilaterale cu Ucraina, exprimând, în acest sens, deschiderea pentru implementarea unor proiecte comune.

Vizita oficială a Președintei Comisiei de la Veneția la Curtea Constituțională a Republicii Moldova. În data de 23 mai 2024, Președinta Curții Constituționale, dna Domnica Manole, alături de colegii săi judecători constituționali au primit vizita oficială a Președintei Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), dna Claire Bazy-Malaurie, însoțită de dl Vahe Demirtshyan, consilier juridic al Comisiei de la Veneția.

Data fiind cooperarea bilaterală de lungă durată dintre Curtea Constituțională și Comisia de la Veneția, discuțiile au vizat subiecte ce țin de activitatea și opiniile Comisiei de la Veneția, precum și implementarea efectivă a considerentelor acestora în hotărârile Curții Constituționale.

Președinta Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a apreciat receptivitatea și deschiderea Comisiei de la Veneția, accentuând importanța și valoarea avizelor și observațiilor acesteia pentru Republica Moldova, precum și necesitatea remedierii deficiențelor identificate de Comisia de la Veneția.

Vizita delegației Curții Constituționale a Republicii Letonia la Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Președinta Curții Constituționale, dna Domnica Manole, însoțită de alți judecători constituționali, au primit în data de 24 mai 2024 vizita delegației Curții Constituționale a Republicii Letonia.

Discuțiile s-au concentrat pe aspecte legate de cooperarea instituțională dintre cele două curți. Ambele părți au apreciat schimbul de bune practici și au stabilit prioritățile de viitor pentru dezvoltarea proiectelor comune.

Vizita unui grup de juriști italieni. În data de 14 noiembrie 2024, un grup de profesori de drept, avocați și judecători din Italia au vizitat Curtea Constituțională.

În cadrul vizitei, participanților le-au fost prezentate atribuțiile Curții, procedura de examinare a sesizărilor, precum și exemple de hotărâri importante din jurisprudența constituțională a Republicii Moldova.

Reprezentanții delegației italiene au demonstrat un interes sporit pentru rolul Curții Constituționale în protejarea drepturilor fundamentale, procesul decizional în soluționarea sesizărilor, volumul sesizărilor examinate anual, fapt care a condus la un dialog dinamic și constructiv.

Vizita unor judecători ai Curții de Justiție a Uniunii Europene la Curtea Constituțională. Pe 16 decembrie 2024, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole a primit vizita dnei Ineta Ziemele, judecător la Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), și a dlui Ion Gâlea, judecător la Tribunalul Uniunii Europene.

Vizita judecătorilor la Chișinău a avut loc în contextul participării la seminarul privind dreptul Uniunii Europene, organizat în cadrul proiectului comun al Uniunii Europene și al Consiliului Europei „Suport pentru reforma justiției în Republica Moldova”.

Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a mulțumit oaspeților pentru vizită, evidențiind importanța schimbului de experiență, care contribuie la dezvoltarea expertizei judiciare în contextul armonizării cadrului juridic național cu standardele europene.

D. Asistență tehnică și instruire în cadrul proiectului comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei „Suport pentru reforma justiției în Republica Moldova”

În data de 23 februarie 2024, Curtea Constituțională și-a sărbătorit cea de-a 29-a aniversare de la fondarea sa. Evenimentul a fost marcat prin organizarea unui atelier de lucru cu judecătorii din cadrul Judecătoriei Chișinău, sub genericul „Condițiile de admisibilitate a excepției de neconstituționalitate”. Desfășurarea atelierului de lucru a fost facilitată de Consiliul Europei, în cadrul proiectului comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei „Suport pentru reforma justiției în Republica Moldova”.

În data de 13 decembrie 2024, Curtea Constituțională a organizat un atelier de lucru cu judecătorii din cadrul Judecătoriei Chișinău privind condițiile de admisibilitate a excepției de neconstituționalitate. Evenimentul a fost organizat pentru a facilita un dialog constructiv cu instanțele judecătorești, care au un rol activ în utilizarea excepțiilor de neconstituționalitate.

Acest aspect este deosebit de relevant, având în vedere că, din punct de vedere statistic, excepțiile de neconstituționalitate reprezintă 89% din sesizările depuse la Curte.

În data de 16 decembrie 2024, judecătorii și personalul Curții Constituționale au participat la seminarul tematic dedicat dreptului Uniunii Europene, organizat în cadrul proiectului comun al Uniunii Europene și al Consiliului Europei „Suport pentru reforma justiției în Republica Moldova”. Participanții au beneficiat de experiența a doi judecători europeni: dna Ineta Ziemele, judecător la Curtea de Justiție a Uniunii Europene, și dl Ion Gâlea, judecător la Tribunalul Uniunii Europene. Experții au prezentat comunicări cu privire la principiile generale ale dreptului Uniunii Europene; supremația dreptului Uniunii Europene și repere ale jurisprudenței relevante și relația dintre tratatele constitutive ale Uniunii Europene și identitățile constituționale naționale. Aceste discuții au oferit un schimb valoros de idei și bune practici, în contextul armonizării legislației naționale cu standardele europene.

E. Întrevederi oficiale

În data de 19 martie 2024, Președinta Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a avut o întrevedere de lucru cu Șeful Oficiului Consiliului Europei la Chișinău, dl Falk Lange. Discuțiile au vizat activitățile Curții Constituționale, cooperarea interinstituțională cu Oficiul Consiliului Europei la Chișinău și instrumentele de valorificare a cooperării prin realizarea angajamentelor asumate, precum și organizarea celui de-al XIX-lea Congres al Curților Constituționale Europene, în perioada 22-23 mai 2024.

În data de 15 august 2024, dna Domnica Manole, Președinta Curții Constituționale, a primit vizita Excelenței Sale, dl Yamada Yoichiro, Ambasadorul Japoniei în Republica Moldova, care a fost însoțit de dl Alexandr Hripton, consilier politic în cadrul Ambasadei Japoniei. Discuțiile care au avut loc au vizat aspecte istorice privind Constituția Japoniei, procedura amendării acesteia, competențele Curții Constituționale a Republicii Moldova, cazuri notabile din jurisprudența acesteia și eventuala colaborare a judecătorilor constituționali din Republica Moldova cu omologii lor de la Curtea Supremă a Japoniei.

În data de 9 septembrie 2024, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a primit vizita oficială a dnei Inese Lîbiņa-Egnere, ministrul Justiției din Letonia, însoțită de dl Mihails Papsujevičs, secretar de stat al Ministerului Justiției leton, și de consilierii săi, dl Inguss Kalniņš și dna Rebeka Laveniece. În cadrul întrevederii au fost abordate subiecte care țin de activitatea Curții Constituționale, prioritățile și rolul pe care îl are Curtea Constituțională în asigurarea respectării Constituției și în protejarea valorilor statului de drept.

În data de 3 octombrie 2024, la Curtea Constituțională a Republicii Moldova a avut loc o întrevedere cu delegația Misiunii OSCE/ODIHR de observare a alegerilor prezidențiale și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, condusă de șefa Misiunii, dna Urszula Gacek. Discuțiile s-au axat pe rolul și competența Curții Constituționale în procesul electoral și pe modul de desfășurare a alegerilor. Au fost abordate aspecte juridice privind procedura de validare a scrutinelor și de confirmare a legalității acestora de către Curtea Constituțională, modul de soluționare a litigiilor electorale și executarea adreselor emise de Curte pe marginea hotărârilor adoptate anterior.

În data de 17 octombrie 2024, la Curtea Constituțională a avut loc o întrevedere cu delegația misiunii de observatori a Organizației Internaționale a Francofoniei pentru monitorizarea

alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 20 octombrie 2024, condusă de Ambasadorul Désiré Nyaruhirira, consilier special politic și diplomatic al Secretarului General al Organizației Internaționale a Francofoniei. Vizita la Curtea Constituțională a reprezentat una dintre întrevederile oficiale planificate în vederea evaluării nivelului de pregătire și desfășurare a procesului electoral în raport cu angajamentele aferente Declarației de la Bamako din 3 noiembrie 2000. Discuțiile în cadrul întrevederii au vizat aspecte juridice privind procedura de confirmare a legalității scrutinelor de către Curtea Constituțională și modul de soluționare a litigiilor electorale.

F. Vizite la alte Curți Constituționale

În perioada 26-27 februarie 2024, judecătorii Curții Constituționale împreună cu Președintele Curții, dna Domnica Manole, au efectuat o vizită oficială la Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), la Luxemburg. Vizita a avut loc la invitația Președintelui Curții, dl Koen Lenaerts, și este prima vizită oficială a judecătorilor Curții Constituționale a Republicii Moldova la Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Programul vizitei oficiale a cuprins mai multe sesiuni de lucru, în cadrul cărora au fost abordate subiecte ce vizau activitatea Curții de Justiție, interacțiunea dintre CJUE și curțile constituționale, precum și relevanța Convenției Europene a Drepturilor Omului pentru jurisprudența CJUE.

În data de 1 martie 2024, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a participat, la invitația omologului său leton, dl Aldis Laviņš, la Conferința internațională de la Riga cu genericul „Rolul curților constituționale în materializarea valorilor comune europene”, dedicată celei de-a 20-a aniversări a aderării Republicii Letonia la Uniunea Europeană.

Evenimentul a fost structurat în două paneluri de discuții: „Reconcilierea identităților constituționale cu valorile comune ale statelor membre ale Uniunii Europene” și „Atingerea unui consens care va modela ordinea publică europeană” și a reunit judecători constituționali din state europene, judecători și avocați generali ai Curții de Justiție a Uniunii Europene, judecători ai Curții Europene a Drepturilor Omului și profesori cu renume în domeniu.

În perioada 30 septembrie - 2 octombrie 2024, reprezentanți ai Curții Constituționale au participat la sesiunile de lucru ale celei de-a 12-a ediții a Școlii de vară, desfășurate sub auspiciile Asociației Curților Constituționale din Asia și a Instituțiilor Echivalente și găzduite de Curtea Constituțională a Turciei, la Ankara. Programul reprezintă o platformă pentru schimbul de experiență și de bune practici pentru reprezentanții mai multor curți constituționale. Ediția din anul 2024 s-a desfășurat sub genericul „Utilizarea tehnologiilor informaționale și a inteligenței artificiale în cadrul instanțelor judecătorești de nivel superior”.

Participanții la program au prezentat comunicări privind nivelul de utilizare a tehnologiilor informaționale și a inteligenței artificiale de către autoritățile judiciare la nivel național. Astfel, discuțiile primare din cadrul acestui program au vizat importanța inteligenței artificiale ca instrument de care dispun curțile constituționale în vederea eficientizării resurselor necesare pentru îndeplinirea sarcinilor atribuite și a limitării potențialelor erori tehnice.

În perioada 14-15 noiembrie 2024, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a participat, la invitația Comisiei de la Veneția, la conferința internațională de nivel înalt cu

genericul „Respectarea hotărârilor Curților Constituționale”, care s-a desfășurat la Erevan, Republica Armenia.

Conferința a reunit președinți și judecători ai curților constituționale, membri ai Comisiei de la Veneția, reprezentanți ai Consiliului Europei, ai mediului academic, propunându-și scopul de a discuta rolul hotărârilor curților constituționale în protejarea statului de drept și a drepturilor fundamentale ale omului în jurisdicțiile naționale și internaționale.

În cadrul evenimentului a avut loc un dialog juridic amplu privind impactul jurisprudenței curților constituționale asupra ordinii juridice naționale, precum și privind modul în care curțile constituționale realizează o punte de legătură între sistemele juridice naționale și cele internaționale în domeniul drepturilor omului.

În perioada 3-4 decembrie 2024, doi reprezentanți ai Curții Constituționale a Republicii Moldova împreună cu delegația de magistrați-asistenți ai Curții Constituționale a României au efectuat o vizită de studiu la Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), cu sediul la Luxemburg.

Cu această ocazie, delegațiile au avut întrevederi cu dl Koen Lenaerts, Președintele Curții de Justiție a Uniunii Europene, cu dna Octavia Spineanu-Matei, judecător al CJUE, și cu dl Ion Gâlea, judecător la Tribunalul General al Uniunii Europene, în cadrul cărora au fost abordate subiecte ce vizează interacțiunea dintre CJUE și curțile constituționale, s-a discutat despre activitatea, competențele și jurisprudența recentă a Curții de Justiție. Delegații au participat la sesiuni de discuții, în cadrul cărora le-au fost prezentate elementele de fapt ale unei cauze aflate pe rolul Curții, asistând ulterior la audieri. La următoarele sesiuni de lucru separate au fost abordate subiecte ce vizează procedura preliminară în fața Curții, instrumentele de cercetare ale Direcției Cercetare și Documentare a Curții de Justiție, multilingvismul și activitatea unui jurist-lingvist.

H. Participarea la evenimente internaționale

Deschiderea anului judiciar al Curții Europene a Drepturilor Omului. În data de 26 ianuarie 2024, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a organizat tradiționala ceremonie pentru a marca deschiderea oficială a anului judiciar la Strasbourg. Evenimentul a inclus și un seminar judiciar cu tematica „Revizuirea subsidiarității în era responsabilității partajate”, la care Curtea Constituțională a Republicii Moldova a fost reprezentantă de domnul judecător Serghei Țurcan.

Cea de-a 21-a reuniune a Biroului Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională. Dna Domnica Manole, Președinta Curții Constituționale, în data de 16 martie 2024 a participat la lucrările celei de-a 21-a reuniuni a Biroului Congresului Mondial privind Justiția Constituțională, la Veneția.

Deținerea președinției CCCE îi conferă Curții Constituționale a Republicii Moldova dreptul de a participa la lucrările Biroului ca membru reprezentant al grupului regional al curților constituționale europene. Pe agenda evenimentului s-au regăsit subiecte de o importanță sporită, care urmau a fi prezentate Adunării Generale a Congresului Mondial privind Justiția Constituțională. Cel de-al 6-lea Congres al organizației va avea loc în anul 2025, la Madrid, și va fi găzduit de Tribunalul Constituțional al Spaniei.

Conferința președinților curților membre ale Asociației Curților Constituționale Francofone. În perioada 13-15 iunie 2024, dna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a participat la Conferința președinților curților membre ale Asociației Curților Constituționale Francofone, la Paris. Tema Conferinței a fost dedicată protecției constituționale a libertății de exprimare. Lucrările Conferinței au fost deschise de dl Laurent Fabius, Președintele Consiliului Constituțional francez.

Conferința de la San Marino. Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a participat în data de 14 octombrie 2024 la Conferința internațională dedicată constituționalismului în statele de dimensiuni mici din Europa, care s-a desfășurat în Republica San Marino. Evenimentul a fost organizat de Ministerul Afacerilor Externe din San Marino cu sprijinul Comisiei de la Veneția, organ consultativ al Consiliului Europei în chestiuni constituționale, care a analizat în diverse opinii aspecte esențiale ale funcționării statelor mici, contribuind la înțelegerea particularităților acestora în cadrul constituțional european.

Conferința a reunit experți în dreptul constituțional, practicieni și oficiali din diverse state europene pentru a discuta aspecte specifice statelor de dimensiuni mici, inclusiv separația puterilor, funcționarea instituțiilor și independența judiciară. Sesiunile conferinței au abordat teme precum aspecte constituționale și provocările cu care se confruntă statele de dimensiuni mici din Europa, procesele electorale, colaborarea cu organismele de monitorizare ale Consiliului Europei și implementarea reformelor judiciare pentru asigurarea independenței instanțelor.

Conferința internațională de la Istanbul. În data de 11 octombrie 2024, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a fost invitată să participe la conferința internațională de la Istanbul cu genericul „Migrația și drepturile omului în lumina hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului și ale Curții Constituționale din Turcia”. La respectivul eveniment, în cadrul căruia au fost abordate aspecte importante cu privire la perspectivele și intersecția dintre migrație și drepturile omului prin prisma Convenției Europene a Drepturilor Omului, precum și a jurisprudenței Curții Constituționale din Turcia, a participat dl Serghei Țurcan, judecător constituțional.

Participarea la sesiunile plenare ale Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția). Doamna Domnica Manole, în calitate sa de membru din partea Republicii Moldova, a participat la toate cele 4 reuniuni plenare ale Comisiei de la Veneția desfășurate pe parcursul anului 2024, la Veneția, Republica Italiană.

Participarea la screening-ul bilateral cu Comisia Europeană. În perioada 15-17 octombrie 2024, la Bruxelles, Belgia, s-a desfășurat screening-ul bilateral cu Comisia Europeană aferent Capitolului 23 „Justiție și Drepturi Fundamentale” al Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană pentru anii 2023 - 2027. Fiind unul dintre cele mai complexe capitole, Capitolul 23 cuprinde prevederi referitoare la sistemul judiciar, independența, eficiența și calitatea actului justiției, lupta împotriva corupției și respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor. Curtea Constituțională a fost parte a grupului de lucru național care a participat la respectiva sesiune de screening bilateral.

J. Participarea la evenimente naționale

Forumul Drepturilor Omului și Egalității 2024. În data de 10 decembrie 2024, Președinta Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a participat la ediția a III-a a Forumului

Drepturilor Omului și Egalității, organizat sub egida Oficiului Avocatului Poporului și Consiliului pentru Egalitate. Evenimentul a avut loc în contextul celebrării Zilei Internaționale a Drepturilor Omului, oferind o platformă de discuție a problemelor din domeniul respectării drepturilor omului în Republica Moldova, reunind experți naționali și internaționali, reprezentanți ai instituțiilor de stat și ai organizațiilor societății civile, având ca scop promovarea unui dialog structurat în vederea contribuiri la creșterea nivelului de conștientizare a drepturilor omului și a mecanismelor de protecție disponibile.

TITLUL V. ACTIVITATEA CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE

Pe parcursul anului 2024, la Curtea Constituțională au fost depuse 331 de sesizări, 77 de sesizări au fost preluate din anul 2023, iar 180 de sesizări au fost transferate pentru anul 2025 (*a se vedea diagrama nr. 1 din Anexa nr. 1*).

Cele mai multe sesizări au fost depuse în anul 2024 de către instanțele de judecată (296 de sesizări), urmat de deputați în Parlament și fracțiuni parlamentare (20 de sesizări) (*a se vedea diagrama nr. 4*).

În 2024, Curtea a adoptat 26 de hotărâri, dintre care 1 hotărâre privind interpretarea dispozițiilor constituționale, 8 hotărâri pentru controlul constituționalității unor acte normative, 7 hotărâri privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate, 7 hotărâri privind validarea mandatelor de deputat, 1 hotărâre privind confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional, 1 hotărâre privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al RM, 1 hotărâre privind aprobarea Raportului anual (*a se vedea diagrama nr. 3 din Anexa nr. 1*).

Prin majoritatea hotărârilor pronunțate în anul 2024, Curtea a declarat neconstituționale prevederile normative contestate (*a se vedea diagrama nr. 5 din Anexa nr. 1*). Efectuând o analiză comparativă în dinamică a actelor Curții, s-a constatat că în numărul sesizărilor depuse, ca și în anii precedenți, prevalează excepțiile de neconstituționalitate, în activitatea jurisdicțională a Curții acestea constituind 89% din totalul sesizărilor depuse în anul 2024.

După obiect, din totalul sesizărilor depuse la Curte în anul 2024, în cea mai mare parte din ele au fost contestate prevederi normative din domeniul drepturilor politice, fiind succedat de domeniile administrativ, civil, penal și cel al drepturilor sociale, economice și culturale (*a se vedea diagrama nr. 10 din Anexa nr. 1*).

Totodată, numărul sesizărilor depuse la Curte în anul 2024 a fost mai mare decât în anul precedent. Astfel, dacă în anul 2023 au fost înregistrate 282 de sesizări, în anul 2024 au fost înregistrate 331 de sesizări.

Diagrama nr. 1

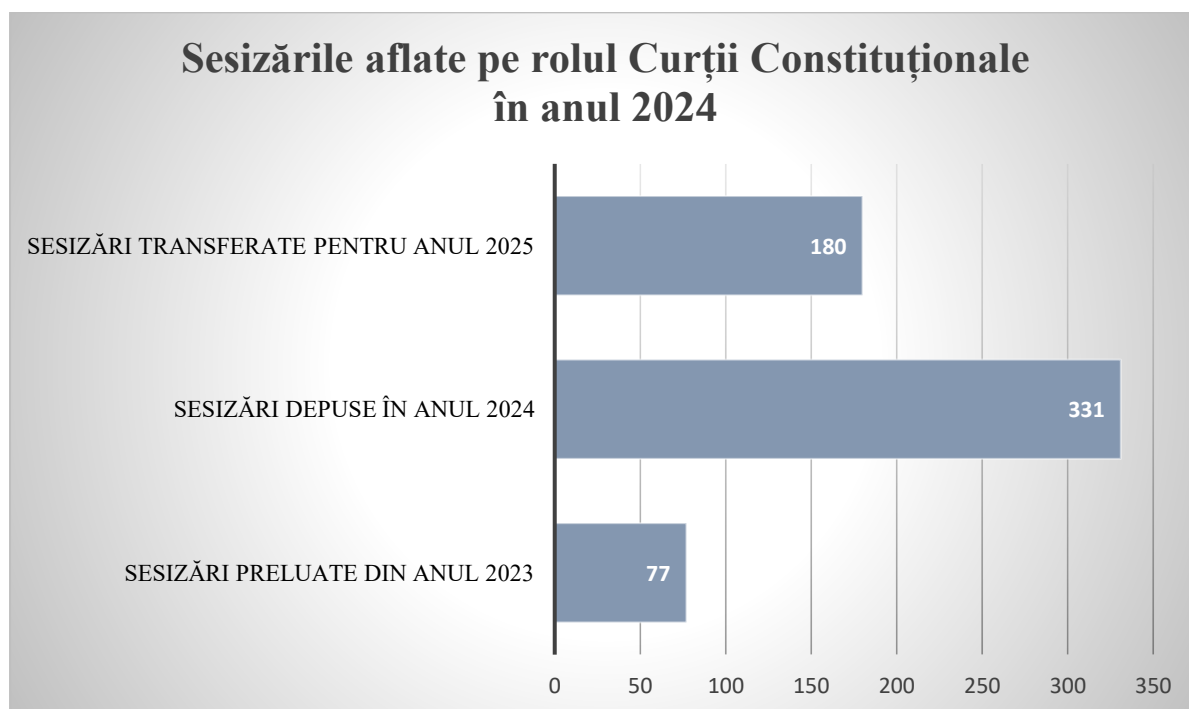

Diagrama nr. 2

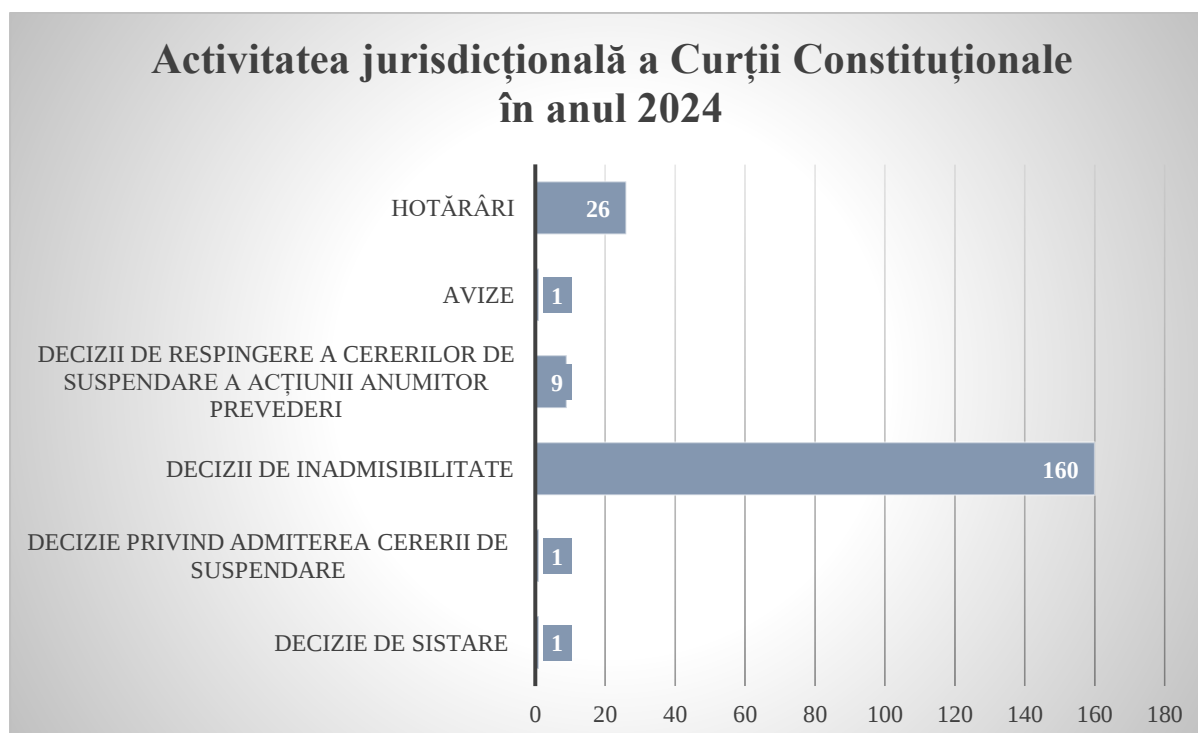

Diagrama nr. 3

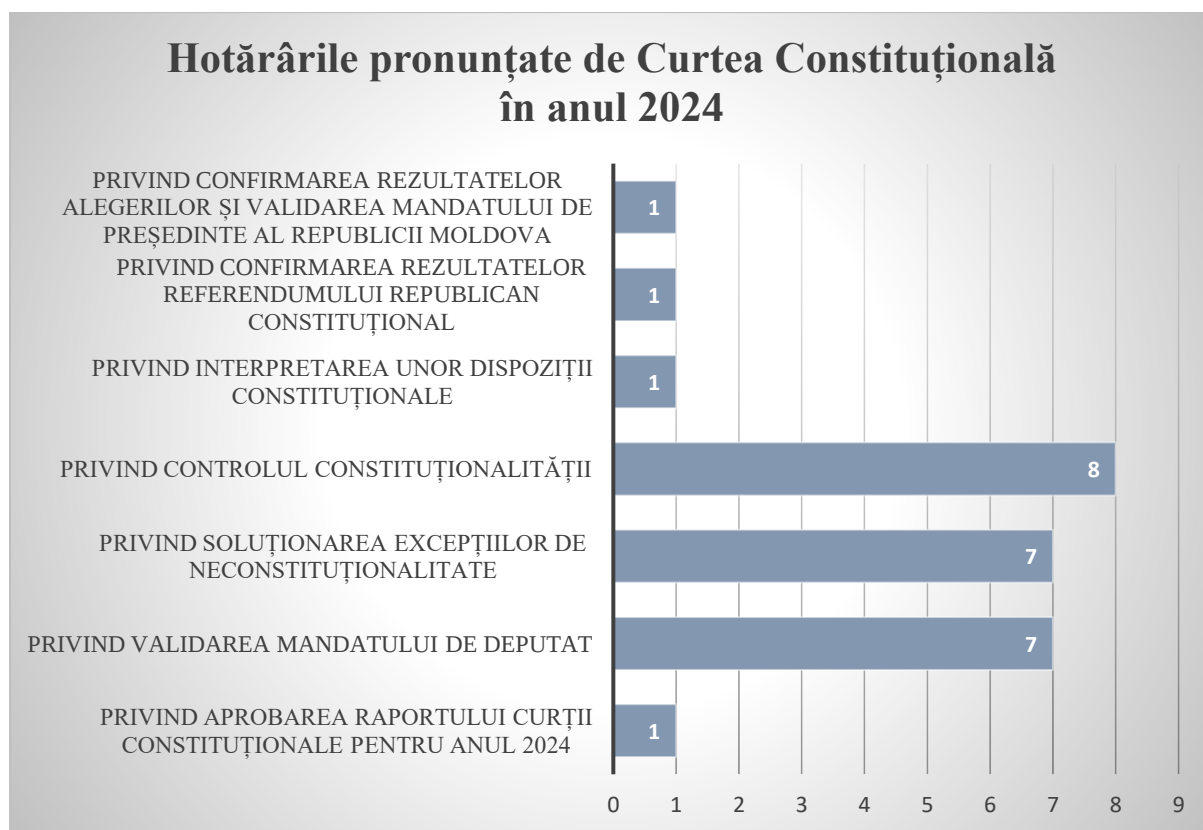

Diagrama nr. 4

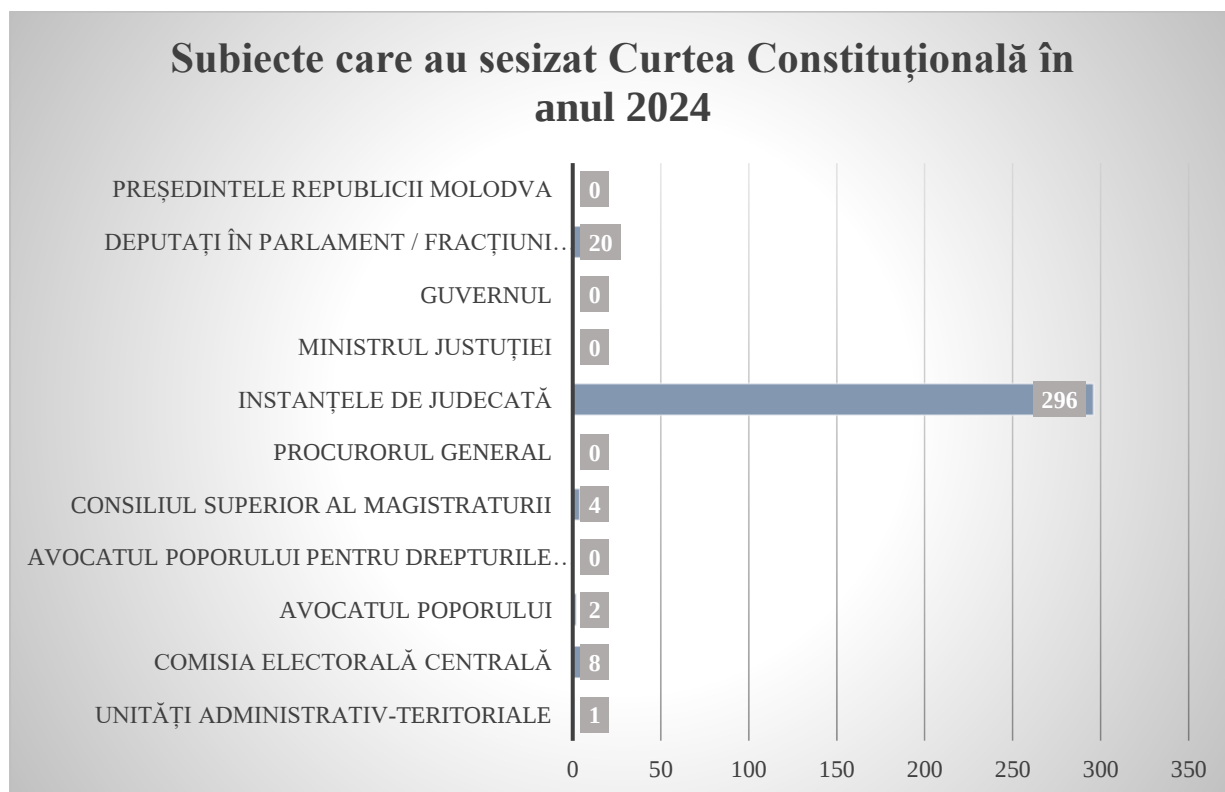

Diagrama nr. 5

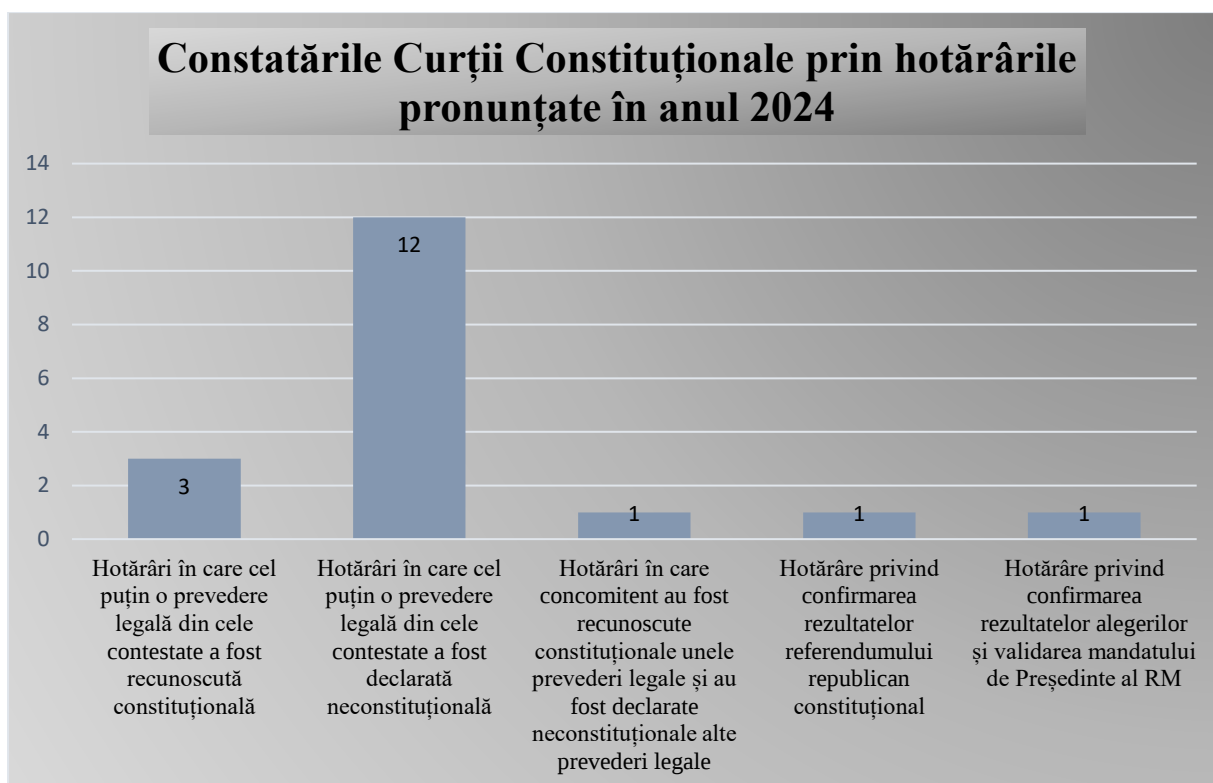

Diagrama nr. 6

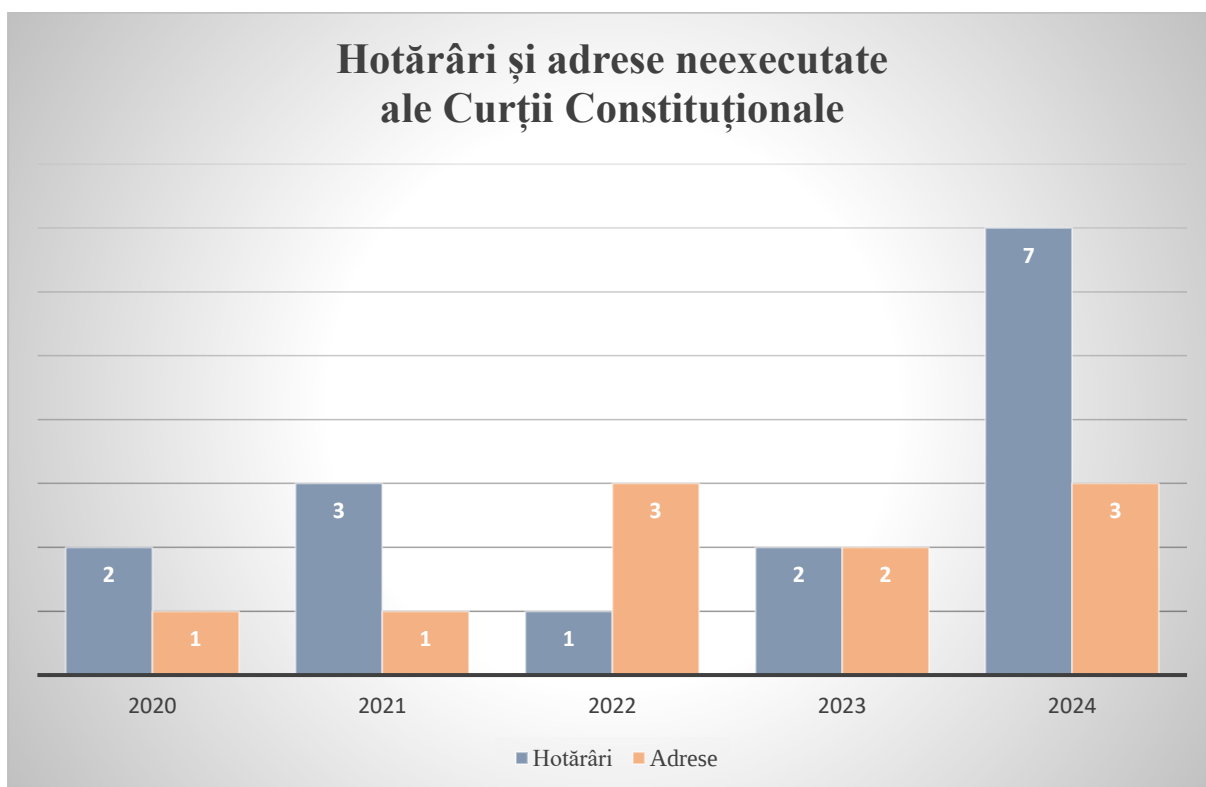

Diagrama nr. 7

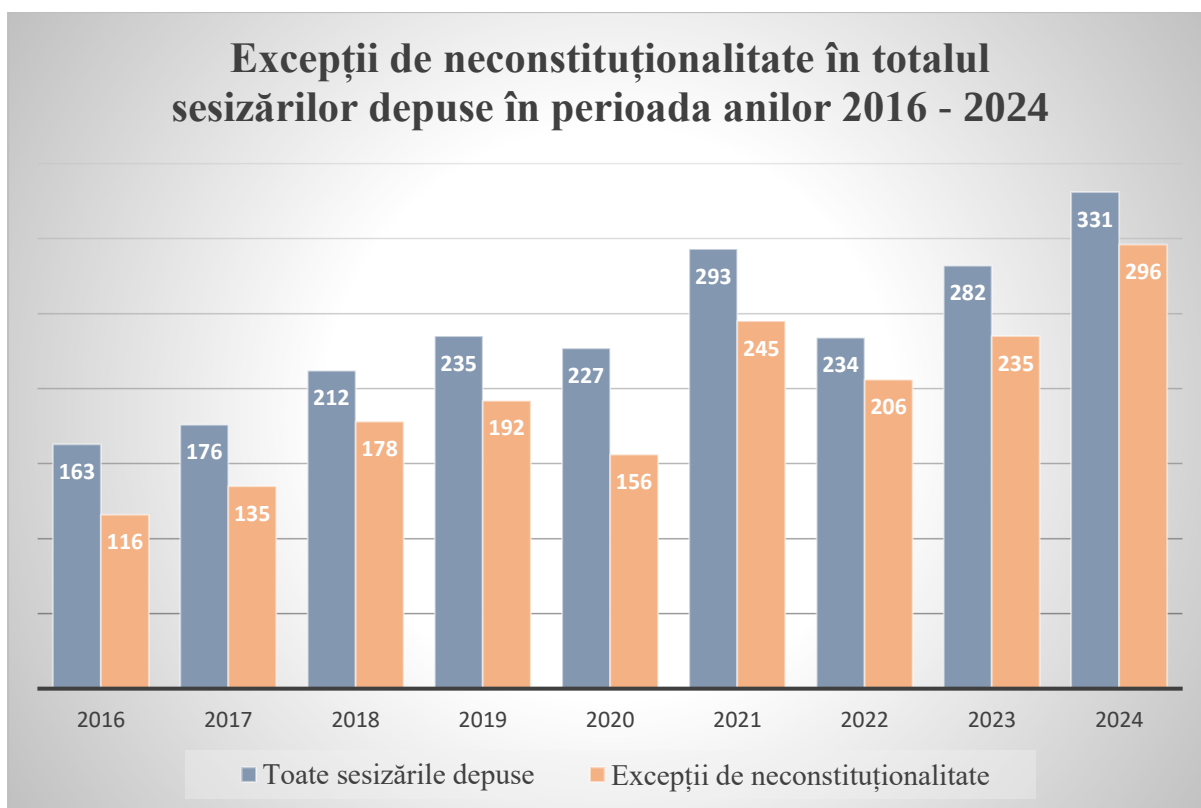

Diagrama nr. 8

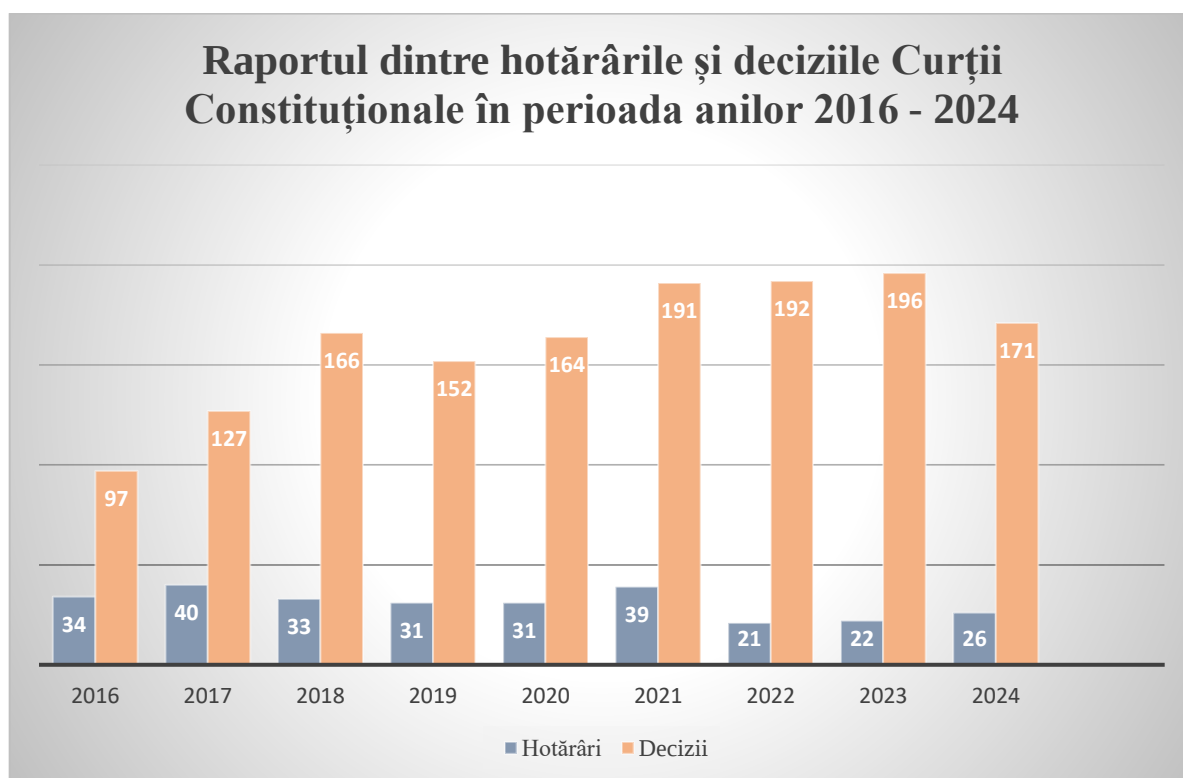

Diagrama nr. 9

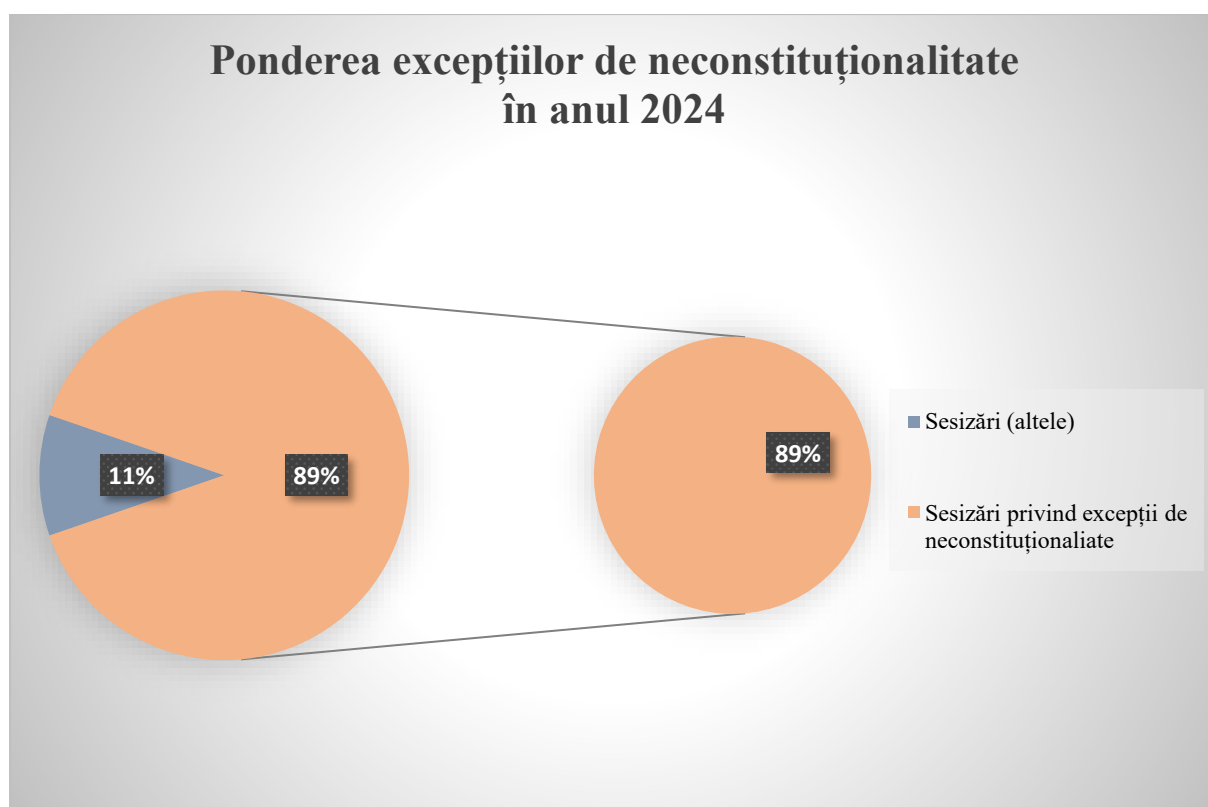

Diagrama nr. 10

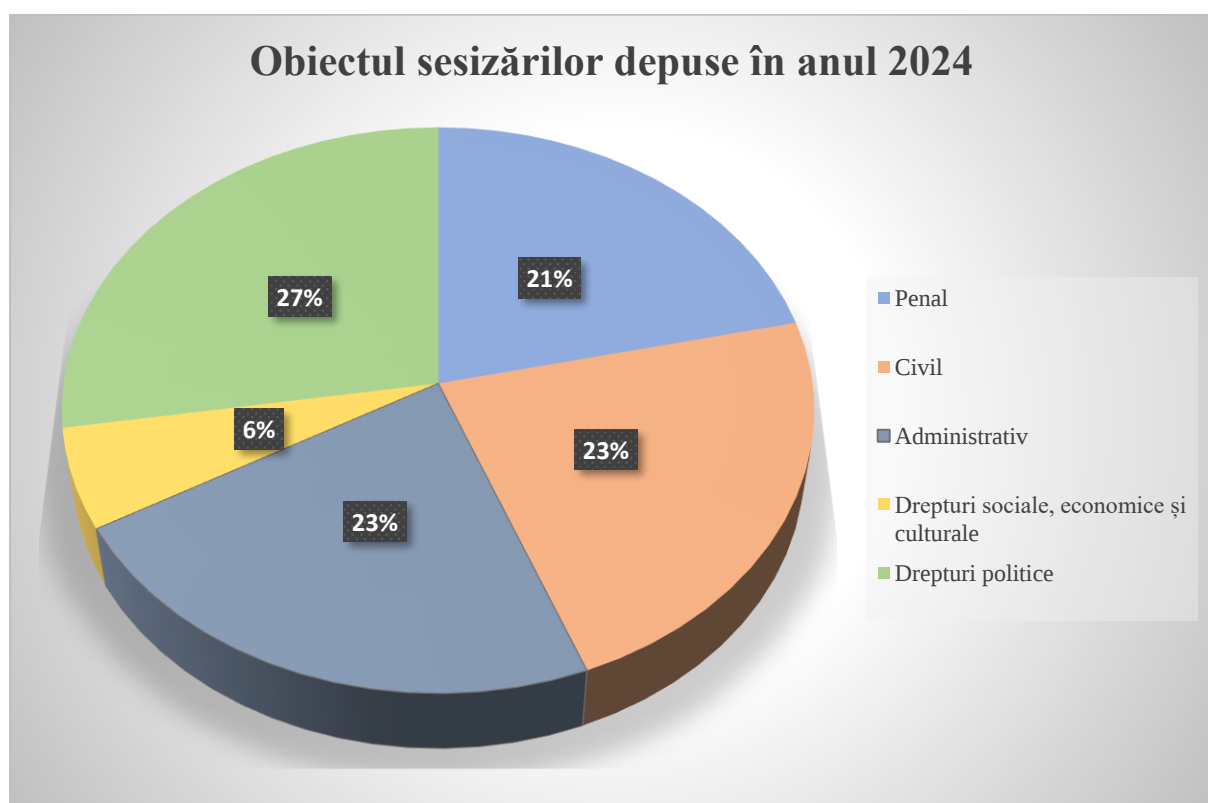

Diagrama nr. 11

